Инв. 282.

№ 2.

„Семетей" (перевод).

1982 г.

„Семетей"

(котормосу)

бетти
1.250.

1982-ю. таллиграм.

Семетей.

Араб алпавитинде жазылган кол жазманын 232-бетинен баштап кочуро баштадым.

232-бет. Шыгайдын цулу Чынкожо,
Чыныгы тийер кишиңди.
Чындап ачуум келгенде,
Сындырамын тишиңди.
Жоорутпа мага тушуңду.
Бергин долу кушумду.
Кушумду алып бересиң,
Кушумду алып бербесең,
Коргулукту коросуң.
Кулчородон олосуң.
Абийириңди кетирсин,
Анан алып бересиң.
Абакамдин шуңкары,
Ак жибектен боосу бар.
Сен оңдоңгон долудан,
Алтымыш кыз досу бар.
Манин абам Семетей,
Алтымыш турсун жуз кылып,
Ар канча айтар оозу бар.
Кутулбайсыңз кушумдан,
Куу тумшук Чурок ушундан.
Деп Колос далай кеп айтып.
Куйуучу создон коп айтып.
Айчурок менен айтышып,
Анча мынча чартышып.
Кыздар менен эмкисин,
Келиндер менен теңз айтып.
Туралурсуңз Кулусуңз.
Абайлаңз Кулус журушун.
Эми Семетейдин кеби бар.

...т языка, литерат...
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 282.
1982.

Секин айтаар эби бар.
Чоролору жанында.
Алда канча деми бар.
Уркончто Акун каны бар.
Уккан создун дайны бар.
Акундун кызы Айчурок,
Алатурган зайбы бар.
Жоно деп Семец Кулусту,
Маслат кылды журушту.
Чоролорун чогултуп,
Баштады Семец бул ишти.
Айланайын, жором, деп.
Атамдан калган чором деп.
Айчурок келсе оцума.
Ак шуцкар тийсе колума.
Чынкожо менен Толтойду,
Айдап жолго салам деп.
Менин айтатурган кебим бар.
Чоролорум чогулуп,
Угатурган эбиц бар.
Акундун кызы Айчурок,
Кандын кызын алдырган.
Кагазга атын салдырган.
Бектин кызын алдырган,
Белгисин катка салдырган.
Өзунчо Чурок жактырган.
Ордого ченеп бактырган.
Зылрат менен жакуттан,
Мойнуна тизип тактырган.
Окутуп молдо кылдырган.
Ойлонуп кезеш тындырган.
Баарыбызды сурайт дейт,

Масламаны билет дейт.
Баарыбыз кыргыз калкына,
Барсак деп самап журсот дейт.
233-5. Белгилуу туркмон журттардан.
Перидей болгон кыздардан.
Атасы калкына жарктуудан.
Энеси нече нарктуудан.
Суйлошуп созго кансак деп,
Билбегенсип барсак деп.
Атам манас адаты,
Кылып откон санаты.
Бирооп тандап алсак деп.
Армансыз болуп калсак деп.
Бул кезешим кандай деп.
Бул дагы сенин байдаз деп.
Айнытпагын чунактар,
Алабыз муну кайдан деп.
Кудайберген кыздарды,
Курдаш кылып алчу деп.
Санатын коруп чакырып,
Сырдаш кылып алчу деп.
Калдайып калыз коч болуп,
Кан бакайга барчу деп.
Айтып созун болдурду,
Султаныз суйлоп олтурду.
Чоролор турду дабырап,
Бирден суйлоп жабырап.
Авазкам неме айтат деп,
Аземи журттан артат деп.
Ошол айт созунон,
Кандай чоро кайтат деп.
~~Ошол айткан созунон~~
Чинадил айтты чын кеп деп.

Нема болду лил кап деп.
Мурадил айтты мунуз деп.
Абам айтты сырын деп.
Абамдын созун кайтарбай,
Бир кызалам чыным деп.
Жаш айдар айтты неме деп.
Акылын абам тапты деп.
Мурун сонку созунон,
Бул кезеши жакты деп.
Кан Турсун айтты кандым деп.
Кантип создон жандым деп.
Тандап турун бир кызды,
Тартынбастан алдым деп.
Аваз айтты оз кеп деп.
Олуту бар чоз кеп деп.
Ирак айтты рах кеп деп.
Бизге фаин кылат деп.
Катын албай чоролор.
Кантип чыдап турат деп.
Канбар фиян Рустам,
Керкокул фиян тыныстам.
Абакем неме айтат деп,
Алдында суйлеп турушкан.
Омор менен жанышы,
Чоролордун калысы.
Башынан аяк чоролор,
Макул корду барысы.
Калык менен сулайман.
Калемде жазуу кудайдан.
Катын алып кетебис.
Кан абам айткан бу жайдан.
Тологон фиян Жанкара

Баары бирдей жаш бала.
Бирден кызды албасак,
Бобуз деп маскара.
Байдалы менен курама.
Баатырлыгын сураба.
234-б. Абакем айтып койгонсоц,
Башка созго айныба.
Канчоро айтты калба деп
Абамдын созун карма деп.
Берсе кудай бактыза,
Бирден кызды танда деп
Маслатын болтуруп.
Чоролор суйлоп олтуруп.
Алмак болуп бирден кыз,
Акылына толтуруп.
Ал ацгыча болбоду.
Айчурок тушуп исине.
Ала коюп султаныц,
Дурбусун салды козуне.
Кора салып султаныц.
Козулу оскон шумпайыц.
Чоролорго кеп айтты.
Чогулуп уккун деп айтты.
Баягы келген топ кара.
Жортуулчу эмес озу жен.
Жоболоздуу кара нэт,
Айчурок долу ошо жен.
Кызыл тердик, кок желдик,
Кыздын аты корунот.
Кызыл тумук чунактар,
Коргондо козул болунот.
Алдымда кийген кулусум

Бул кок чоронун журушун,
Кайрылып кайтып келбестен.
Кабарын айтып бербестен.
Кызга аралап алыптыр.
Кызыгып туруп калыптыр.
Перидей болгон бир кыздын,
Койнуна колун салыптыр.
Болжолу жок аскыйып,
Болукшуп туруп алыптыр.
Жалпы чоро аттан деп,
Жардык кылды торосу.
Жардыгын эки кылбастан,
Жонап калды чоросу.
Ак борчука жуктогон,
Алтын куфа ак чатыр.
Кок дуланга жуктогон,
Кумуш куна кок чатыр.
Жыйырма чоро, бир баатыр.
Ат бакчу алты муракыр.
Казан асып эт басчу,
Кара кызмат ом бакыр.
Кецешин султан салуучу,
Картоштун уулу мусапыр.
Сайбууданын айдашып,
Самаган жерин жайлашып.
Жонап калды аттанып.
Баары бирдей шаттанып.
Берсин кудай бир бирден,
Кыз алдык деп мактанып.
Ак-Динактын белинен,
Аша колун кадуулап.
Кырга барчуу чунактар,

Кыялы кетип сабуулап.
Алдындагы бууданын,
Абайы менен жабуулап.
Ортосунда Ургончке,
Дуу кучоп кирип барды ошол.
Алкылдаган дарыяга,
Карап козун салды ошол.
235-б. Ургонч суусу кириптир.
Оболоп цӧр журуптур.
Чӧр журуп курулдоп,
Чйдой кобук туруптур.
Чыбырын тулку жойлобой.
Чыбык салса бойлобой.
Чындап кирген дариядан,
Кечемин деген адамзар,
Олбоймун деп ойлобой.
Адырын тулку жойлобой.
470б. Аркан салса бойлобой.
Агыны катуу дариядан
Кечемин деген пенде зар
Олбоймун деп ойлобой.
Ак кобуктоп кар болуп,
Орто жери шар болуп.
Бурулуп тийген жерлери,
Найза бою жар болуп.
Жаткан экен чоц Ургонч,
Кечэрге пенде зар болуп.
Канчоро туруп кеп айтты.
Кайрып созду коп айтты.
Кара жолтой Ургончту.
Кантип кечтик деп айтты.
Тигинтип жаткан дарыядан.

Тил билбеген айбандан.
Калкылдап кызыл кан агып.
Каршы чыккан жайлардан.
Кечкен менен болобу.
Кечкенди тирүү коёбу.
Жылас болгон дариядан,
Кечкен адам оңобу.
~~Ат жайдактап салсакчы.~~
Оор кандуу суу жен,
Олбой адам калабы.
Акундун кызы Чуроко,
Аман жен баралы.
Ат жайдактап салсакчы.
Абыдан кечүү чалсакчы.
Акундун кызы Чурокко,
Аман отуп барсакчы.
Деп Канчоро суйлоп турду ошол.
Кайрып созун урду ошол.
Сулайман туруп кеп айтты.
Суук созду эми айтты.
Суудан агып, Канчоро,
Кимиң олгон деп айтты.
Камбардын уулу Канчоро,
Кабарың калкка даң чоро.
Адамды жолдон айныта.
Кара тумшук шал чоро.
Коркуптурсаң дайрадан,
Озуң мында кал чоро.
Кулус кечкен дайрадан,
Курдалду чоро кечпейби.
Абакем турса башында,
Аман, жен отпойбу.

Акундун кызы Чуроко,
Абам султан жетпейби.
Жаш бала кечкен дайрадан,
Коркуп кечпейкойгон соз.
Гул созумду ойлонсоз.
Убалыз мага кор болсоз.
Акундун кызы Айчурок,
Маздайда карап турбайбы.
Баатырлыгыз малдай деп,
Абамды шылдыз кылбайбы.
236-б. Абам шылдыз болгон соз,
Бизди кудай урбайбы.
Канчоро тилиз албайм деп,
Тандап кечуу чалбайм деп.
Айчуроко кор болуп,
Аман-уйго барбайм деп.
Туубай туна чогойун,
Бу короктo олойун.
Ажал жетсе кудайдын,
Аманатын берейин.
Ажал тагдыр жетпесе.
Айчурокту коройун.
Абам султан жургун деп.
Айткан созум билгин деп.
Агыны катуу дайрага,
Аянбастан киргин деп.
Султанын салып алдына,
Сууга кирген жери ошол.
Баарысынын башчысы,
Баатыр султан эр ошол.
Атка камчы салды ошол.
Аянбастан барды ошол.

Атырылтып дайрага,
Азыр кирип калды ошол.
Сайжубанды чып кармап.
Чыйык жалдан бек кармап.
Жан буткондун баарысын,
Жалга кудай деп кармап.
Алда, кудай, алда деп.
Атам, Манас, колдо деп.
Колдо, кудай, колдо деп.
Кожосан пирим, жоло деп.
Колдогонум бир кудай,
Колдогону ушундай.
Жологонум бир кудай,
Жон бергени ушундай.
Колдогону Кожосан.
Кол бергеним ак Эшен.
Кызыр Илияс колдо деп.
Кыянаттуу жолдо деп.
Ак байгамбар жоло деп.
Ардактуу атам колдо деп.
Он эки виймам, кырк чилтен,
Баба кызыр башта деп.
Так Сулайман байгамбар,
Суудан суурып ташта деп.
Буудандар сууда даң-дуңдап.
Сыр найза колдо калкылдап.
Корунгондо корунуп,
Корунбосо жаныбар.
Дайра сууга чомулуп,
Закым болуп болунуп.
Окуганып октолуп,
Ок жыландай буктолуп.

Суудан сузуп шыркырап.
Баскан жери быркырап.
Өйузуно чыккан соз.
Суунун унун уккан соз.
Кандагай багалак,
Камчы буктоп каккан соз.
Кароолчу койгун, Канымжан.
Сакчы койгун, Салкынай.
Чардуу бырдай ыбырап.
Ыймакелеп жыбырап.
Акундун кызы Чурокко,
Айтып жетип барды ошол.
237-б. Айланайын эжем деп.
Аныс келди жездем деп.
Аргымак тору ат минген.
Сай бууданы бош жургон.
Кок сулоосун, кундуз борк,
Жарашыктуу башынын,
Жыйырма чоро жыласы.
Кан жездемдин кашынын.
Кележатыр бир жигит,
Келишимдуу эр жигит.
Санжыргалуу падыша,
Кан жездемдин озу деим
Орду тугол айтайын.
Кан Каракан козу деим.
Те Кулусту коруп жугуруп,
Куйоо жен деп суйунуп.
Айып отту биздерден.
Адеп менен кеп айтып.
Сыпат менен соз айтып,
Тушуруп алмак сиздерден.

Деп жебиреген эки кыз.
Айтып жетип барды ошол.
Акундун кызы Айчурок,
Айтканды биле салды ошол.
Чоросу куттай бала жен.
Торосу кандай жан жен.
Эрке чурок эжебиз,
Айтканындай бар жен.
Деп кыздын баары кылактап.
Ятлас койнок булактап,
Тамаша кылып тартышып.
Кулчорону чунак деп.
Султанга козун салды ошол.
Суйкайып карап калды ошол
Эр Семетей султаныз,
Суудан чыгып шаңданып.
Акундун шаары Ургончтун,
Кыз, келини таңданып.
Булгаары желдик, кок тердик,
Бурчунан суусу шорголоп.
Айбанда тил жаралган,
Буудандын баары жорголоп.
Жиббалатып тулпарын,
Жетип барды султаныз.
Жеткен заман Семетей,
Жемелеп Кулус шумпайын,
Отун алган кыздарга,
Оролуп туруп аласыз.
Ойноп душман сураса,
Сырыңды айтып саласыз.
Сен кандай курган баласыз.
Куурай терген кыздарга,

Кордотуп туруп аласыз.
Кууланып душман сураса,
Сырызды айтып саласыз.
Сен кандай курган баласыз.
Селкинчек тепкен кыздарга.
Теллирип туруп аласыз.
Терип душман сураса,
Сырызды айтып саласыз.
Бул жоругуз койбосоз,
Бооде олуп каласыз.
Акун канга кыз болсо,
Айтылуу Чурок озу болсо.
Издегени биз болсо,
Бизге коцулу туз болсо,
238-б. Тигип койгон уй кана.
Жолдон тоскон бий кана.
Союп койгон тай кана.
Самаварда чай кана.
Даяр кылган жай кана.
Айтканымдын бири жок.
Айтканымды кылбайсыз.
Акмакта сендей ини жок.
Эрегиш созду чыгарып.
Эч кимге айтаар орну жок.
Деп султаныз суйлоп турду ошол.
Буудандын башын бурду ошол.
Кулусуз туруп кеп айтты.
Куйуучу созду эми айтты.
Айныкпастан авозка,
Арзымды уккун деп айтты.
Жолдон тосуп бий чыгып,
Тушоорго жерге уй тигип.

Даяр кылыт бээ соют.
Казы кертит, жал коюп.
Кайрага бал коют.
Кымызын куют чайкатыт.
Сыраякка жайнатыт.
Айтыт созун байкатыт.
Абыдан коонуц жайкатыт,
Кымызын куют сунгандай.
Кызматында тургандай.
Абаке созуц бул кандай,
Эрлигицде пенде жок.
Кыргыздын калкы мында жок,
Бекке тете бий тосут.
Беш кокулду кыз келит.
Кымызын чайкат олтурут.
Кыз-келин[redacted] сундурут.
Жолфабын сойгондой.
План кылылыт койгондой.
Кандыгызда пенде жок.
Казактын калкы мында жок
Самаварын кайнатыт.
Дасторконун жайнатыт,
Сары казы, кыйма жал.
Кыя кесит чайнатыт,
Кымызын куют сунушут.
Кыял мас болут турушут.
Арак куют сунушут,
Абыдан ичит тунушут.
Карылары нарк айтыт,
Казыларын чалкайтыт.
Жигиттери ырдашыт.
Жини келген курдашын.

Кыз, келгини эшиктен.
Кулак салып тыздашып.
Кыялыцды билгендей,
Кыя салып жургондой.
Калайыкта сендей жок.
Татардын калкы мында жок.
Фарганада озубек.
Озубектин созу коп.
Озубек, сартты бийлеген,
Сынга толгон Сынчыбек.
Мелде-селде башына,
Матратия чалыныт,
Баштан аяк озубек.
Матиризге жалыныт.
Дасторконун которуп
239-б. Нашасын чегип жотолуп,
Добусун башка кырдашып.
Аш жегенде ырдашып,
Алдыцда турган кордошуп,
Ашула айтып сырдашып
Алдыцан тосуп келгендей,
Ай сайын алым бергендей.
Озуцдой абам пенде жок.
Озбек, сартыц мында жок.
Аягы Ташкен, башы Чуй,
Атацдын жери Талас жок
Атацдан калган оз элиц.
Казак, кыргыз алаш жок.
Арбагы дайын аалампа,
Атабыз баатыр Манас жок.
Айланайын абаке,
Менин бул созумдо талаш жок.

Буйругуҗда тургандай.
Бурулбай кызмат кылгандай.
Озуҗдун кыргыз элиҗ жок.
Мындан башка кебим жок.
Ургаачыга цялбай
Буйрук кылаар жонуҗ жок.
Мындан башка абаке,
Эч жериҗде оонуҗ жок.
Издегеним Айчурок,
Эсимден чыгып калган соҗ,
Караганым айчурок.
Как алдымдан чыккан соҗ,
Мен кайда барам уй издеп.
Кимге барам бий издеп.
Деп куроҗдун башын бурду ошол.
Корсоҗ суйлоп турду ошол.
Асыл торо султаныҗ,
Абдан созду эми айтти.
Акун кандын долусу
Ак шуҗкар кайда деп айтты.
Кушумду алдыҗ колумдан,
Атпай алаш элимден,
Ошончолук долу куҗ,
Уабара кылдыҗ жеримден.
Озуҗ теҗдуу бир эркек,
Чыккан жокпу элиҗден.
Канатыҗ куҗго кактадыҗ,
Карганча куйоо таппадыҗ.
Карга шыйрак кары куҗ,
Кандай эрди саптадыҗ.
Кууланып куйоо таппадыҗ.
Кузгун шыйрак кары куҗ,

Кандай эрди саптадыҗ.
Атамдан калган кушумдун,
Ак жибектен боосу бар.
Сен оҗдонгон долудан,
Алтымыш кыздын доосу бар.
Калктын баарын кыдырып,
Кандын баарын сыдырып.
Элдин баарын кыдырып,
Эрдин баарын сыдырып.
Сыяарыҗа жер таппай,
Тиериҗе эрт таппай.
Уяты жок кары куҗ,
Учуп журуп жон таппай.
Таласка бардыҗ эр издеп.
Ак шуҗкар алдыҗ мени издеп,
Ак шуҗкардын дартынан,
Мында келдим сени издеп.
240-б. Деп Султан тууган эр семеҗ,
Суйлоп созун урду ошол.
Буудандын башын бурду ошол,
Бура тартып турду ошол,
Эми Айчурок туруп кеп айтты.
Аянбай созду эми айтты.
Менин алар куйоом жанымда.
Чынкожо баатыр деп айтты.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Чыныгы баатыр чыҗ ошо.
Чыҗдап койгон темирдей,
Шыркыратат комурдой.
Жедигердин Толтою,
Чоҗдугу тоонун сеҗирдей.
Ушунчаҗда кайтып кет.

Семетей олду дедирбей.
Жедигердин толтойдон.
Жыйырма чороз олбосун.
Чурок учун олду деп,
Калкыз менден корбосун.
Кабарызды билбесин,
Чынкожо чындап кирбесин.
Талтыгызды кетирип,
Таласка чейин сурбосун.
Семетей качып келди деп,
Калктын баары кулбосун.
Деп Акундун кызы Айчурок,
Аста суйлоп кашказдап.
Айтып созун баш камдап.
Айнектей бети тастаздап.
Мурун суйлоп чойкоюп,
Буратартып койкоюп.
Спаты башка борумдуу,
Туруз корду созунун.
Озу пери кубулган.
Сузсо козу жумулган.
Башы алтын туймодой.
Тили шекер шириндей.
Пачы калтар жибектей.
Жасаты тарткан суроттой.
Мурну борум мистедей.
Аппак эти чуштодой.
Тиши тизген жакыттай.
Тырмагы аппак акыктай.
Эки козу балбылдап,
Эгизден жанган фанардай.
Эки жичеги тырсайып

Салкынга бышкан анардай.
Беш манчанын салаасы,
Зымга тарткан кумуштой.
Кырка тиштин арасы,
Жубаздан чыккан куручтой.
Мужук тандай беттенип.
Кобук кардай эттенип.
Кулсо тиши кашкайып.
Коздой бети тастайып.
Куймонсо жыпар жыттанып.
Суйлосо созу мыктанып
Султан турат суктанып.
Акундун кызы Чурокту,
Атпай туркмон жактырган.
Азем менен бактырган.
Мойнунда жарык болсун деп.
Эрке Чурок мойнуна,
Кавардан тизип тактырган.
Анча-мынча адамды,
241-б. Сурц менен шаштырган.
Башындагы боркуна,
Зымырат менен жакуттан,
Окуу салып бастырган.
Озу молдо даанышман,
Айчурок атын жаздырган.
Желим кавиш, жез така,
Кырмызы маасы зайтана.
Кырмызы жибек байтама.
Кырсылдаткан шуркыя.
Дукаба бешмант, кемсели,
Таема дай белге кыналып.
Султаныздын алдында

Суйлоп турду буралып.
Эр Семеҥ турып кеп айтты.
Эжирген долу деп айтты.
Ачуусу келген Султаныҥ,
Аябастан бек айтты.
Чынкожо, Толтой дегениҥ,
Чындан бокту жегениҥ.
Уялбастан ыктатып,
Урушар Толтой кишиби.
Чыны менен урушар,
Чынкожо кулдун котубу.
Уялбаган долу куҥ,
Учуп журуп конобер.
Чынкожо чырак корунсо,
Оюҥ менен болобер.
Улабасын улуу туу,
Ула деп айтып нетемин.
О байыҥ менен болобер
Кушумду бергин кетемин.
Байым деген долуну,
Тий деп айтып нетемин.
Тийбес болсоҥ кары куҥ,
Кушумду бергин кетемин.
Уктум эле укмуштан,
Акундун кызы Айчурок,
Жолоочу жолун тосту деп.
Жолго казан асты деп.
Кербендин жолун тосту деп.
Керше казан асты деп.
Кесепеттуу кары куҥ,
Далай чырды басты деп.
Уккан созум чын жен.

Уятсыз долу бул жен.
Кашка таман камил куҫ.
Туурук таман дуйбул куҫ.
Туру суук сары куҫ.
Тууттан калган кары куҫ.
Тиши буудай болгончо,
Чачы куудай болгончо,
Акун кандын торундо,
Коп олтуруп зак болгон.
Козунун жэги кызарып.
Саамай чачы ак болгон.
Эр албаган эски куҫ.
Эл кыдырган кески куҫ.
Кордум долу козуҫду.
Уктум долу созуҫду.
Билдим долу ишиҫди.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Чыныгы тийер кишиҫди.
Берган долу кушумду.
Кушумду алып бересиҫ,
Кушумду алып бербесеҫ
242-б. Коргулукту коросуҫ.
Семетейден олосуҫ.
Абийриҫди кетирип,
Анан алып бересиҫ.
Деп арыстан турду бакырып.
Айтып созун теҫ айтып.
Туйгун султан эр ошол.
Тура калган жер ошол.
Эми эрке Чурок ар кылып.
Айтты созун зар кылып.
Керидей болуп шаҫданып

Абыдан Чурок арданыт.
Жыйырма чоро кырк бир кыз.
Карап турду тазданыт.
Эски деген созуно,
Абыдан Чурок арданыт.
Кыз, келиндин баарысы,
Жанында турду жарданыт.
Арманын айтты султанга,
Алда канча зарланыт.
Абамдын цулу султаным,
Арыз айтамын угуптур.
Өткон-кеткен озуздо,
Дарт айтамын угуптур.
Оз мойнуза жуктолуу,
Карс айтамын угуптур.
Кушум дейсиз болбойсуз,
Курап айтыт торгойсуз.
Ак шузкар дейсиз болбойсуз
Айтыт созум торгойсуз.
Кушузду алыт келгенмин.
Мулушкорго бергенмин.
Он жи шузкар, он туйгун,
Ортосуна кондурдум.
Ою менен болтурдум.
Кумуштон туур кактырдым.
Алтын жавла тактырдым.
Азем менен бактырдым.
Семис койдун томук эт,
Тоютуна бергенмин.
Арык койдун жашык эт.
Тарткычына бергенмин.
Кушузду бактым абыдан.

Айнытбадым табынан.
Он эки шуҗкар, он туйгун.
Баары кыраан болду деп.
Султанымдын бактына,
Тууруна конду деп.
Жыйырма чоро жыласыҗ,
Бирден алып салсын деп.
Эки шуҗкар туурума,
Элким артып калсын деп
Атпай алаш эл учун,
Арнап бактым сен учун.
Карыштурган таластан.
Сен келбедиҗ мен учун.
Кыл чачымды тул кылып.
Кыз башымды эр кылып.
Өзум бардым сен учун,
Качан бардыҗ мен учун.
Айчурокту эски деп,
~~А~~ Кушун алып кайткандай.
Абамдын уулу султаным,
~~А~~ Мунун несин айткандай.
Эски дейсиҗ, болбойсуҗ.
Эптеп айтып торгойсуҗ.
243-б. Кары дейсиҗ, болбойсуҗ.
Кайрып айтып торгойсуҗ.
Атадан жетим сен калдыҗ.
Армандуу болуп мен калдым.
Элиҗе кетип сен калдыҗ.
Эски болуп мен калдым.
Калкыҗдан кетип сен калдыҗ.
Кары кыз болуп мен калдым.
Кырымга кетип сен калдыҗ.

Кыйбатыңда мен калдым.
Айчурокту эски деп.
Кошуп алып кайткандай.
Абамдын уулу султаным,
Мунун несин айткандай.
Алты сан алаш калкынын,
Асылы келет деп журдум.
Акырет кеткен атаңдын.
Арбагын сыйлап коп журдум.
Кылымга толгон кыргыздын,
Кыйбаты келет деп журдум.
Кыямат кеткен атаңдын
Арбагын сыйлап коп журдум.
Кызыл нурум тугонуп,
Сары болдум сен учун.
Батаңдан коркуп сактанып
Кары болдум сен учун.
Эрге тийбей олтуруп,
Эски болдум сен учун.
Эл кыдырган долу деп,
Кески болдум сен учун.
Качан келдиң мен учун.
Озум бардым сен учун.
Карыш турган Таластан,
Калыңкыргыз алаштан.
Сен келбедиң мени издеп.
Озум бардым сени издеп.
Арбагын сыйлап абамдын,
Алдыңа бардым эр издеп.
Сыйлабасам арбакты,
Кетет элем Койкапка.
Кесепеттуу долу деп,

Келбейт элеҗ бул жакка.
Айчурокту эски деп,
Кушун алып кайткандай.
Абамдын цулу, султаным,
Мунун несин айткандай.
Жыйырма бешке сен чыктыҗ,
Жыйырмага мен чыктым.
Тулку абамдын бойтору,
Муну менен теҗ чыктым.
Жыйырма жашка чыкканча,
Албайкойгон сенденби.
Муну да озуҗ вилгачы,
Азарыҗ тарткан менденби.
Арадажурут жай издеп,
Же айтпай койгон элденби.
Кесепеттуу долу деп,
Долу куҗдун шору деп.
Келбейкойгон сенденби.
Кейишиҗ тарткан менденби.
Муну да озуҗ вилгачы,
Же айтпай койгон элденби.
Албас болсоҗ чыныҗды айт.
Аны да угам сырыҗды айт.
Азыр учуп кетемин.
Кирике учуп жетемин.
244-б. Адам цулу опосуз.
Арбак сыйлап нетемин.
Ойногон созду чын коруп,
Орунсуз созду козгодуҗ.
Эр издесен дигимден,
Эски болгон меимден,
Сабыр кылып токтодум.

Сабырсыз болсом Айчурок,
Качан учуп кетмекмин.
Койкаптагы периге,
Оз элиме жетмекмин.
Чачикейден аныктап,
Угуп келген кебиц бар.
Акундун кызы Чуроктон,
Алатурган кегиц бар.
Мен Таласка барганда.
Ак шуцкарды алганда.
Атпай алаш калкына,
Озум кабар салганда.
Чачикейге жолугуп,
Сырымды айтып сен учун.
Талыкпастан суйлошуп,
Чынымды айтып сен учун.
Сен келбедиц мен учун.
Озум бардым сен учун,
Чачикейге жалынып,
Арзымды айттым сен учун.
Ичимдеги ар турлуу,
Дартымды айттым сен учун.
Алган зайыбыц Чачыкей,
Уяты жок долу жен.
Ургачынын чору жен.
Урушар созу мол жен.
Эр албаган эмгектуу,
Эски деди Чачикей.
Эл кыдырган кыргыздан,
Кески деди Чачикей.
Туру суук адамдан,
Сары деди Чачикей.

Туттан калган эр албай,
Кары деди Чачикей.
Адам уккус кеп айтты
Аянбай созду коп айтты.
Абамдын уулу Султанды,
Бербеймин долу деп айтты.
Карбандуу жолдо жайылып,
Була болдум сен учун.
Чачикейден ар канча,
Ыза болдум сен учун
Койкайдагы периден
Жуда болдум сен учун.
Сен келбедиз мен учун.
Озум бардым сен учун.
Башында атам дайындап,
Бата кылган жер учун.
Баркымды Султан билээр деп
Бардым Чурок эр учун.
Алсаз турам була деп.
Буланун жайын сура деп.
Арзып келген алыстан,
Айчурогуз мына деп.
Кадимки пери сурумдо,
Тастаздап карап турмакмын.
Учурашып Султанга,
Ошол жерде тынмакмын.
Ак буланы алдырбай,
245-б. Ийинге тыгып таштадыз.
Чоролоруз эрчитип,
Ала колго баштадым.
Батаз бар Султан башында,
Бир кылымдан жазбадым.

Турам сага тарынып,
Перини коздой качпадым.
Ала колдун оюнда,
Кара-Суунун боюнда,
Кара сууда калкылдап,
Балык болуп корундум.
Качпай туруп кашызда,
Аныкболуп корундум.
Балык да болсо пайда деп,
Мындай балык кайда деп.
Кармап алсаң озумду,
Угат элең созумду.
Кыз кебимди киймекмин.
Кыялыңды билмекмин.
Учурашып Таласта,
Ургончто алып журмокмун.
Балык деп мени албастан,
Козуңдун кырын салбастан.
Кулчорону жибердиң,
Угуп тургун тынбастан.
Оркону оскон Кулчоро.
Озуң менен бир жоро.
Телкуроң менен тепсетип,
Кабыргамды кыйратты.
Кара жандан туңултуп,
Каң какшатып тыйлатты.
Кара суунун ичинде,
Азоо тайдай туйлатты.
Уч жерден тозуп жолуктум:
Алатурган колуктуң.
Ак шуңкарды алмакка,
Анан Чурок оолуктум.

Кушуҗду алдым колуҗдон.
Аттай алаш эликден.
Атарытып, жол тартып,
Убара кылдым жериҗден.
Абамдын цулу Султаным,
Ардыкта менин кебимден.
Асыл Султан сен учун,
Аянбадым олумдон.
Айтып турган арманым,
Бул дагы сенин демиҗден.
Каршылык кылып Айчурок,
Качан чыктым эбиҗден.
Кадырыҗ сактап жургондон,
Кары деп Чурок жеҗилген.
Деп Акундун кызы Айчурок,
Айтып созун билгизип.
Эр Семетей султанга,
Абыдан созун тийгизип.
Ителгидей козунон,
Ирмебестен жаш кетип.
Булбулудай козунон,
Болок-болок жаш кетип.
Ботодой коз жалтылдап.
Басалбай муун калтылдап.
Эр Семеҗдин алдында,
Чыйлап турат солкулдап.
Эр издеген шорум деп.
Эрке Чурок болкулдап.
246-б. Манастын цулу эр Семеҗ.
Озу баатыр эр немеҗ.
Айчуроктон кеп угуп.
Армандуу созду коп угуп.

Арзып келдим алыстан,
Албадыҗ тором деп угуп.
Айчурок ыйлап тургандан,
Абыдан созго сынгандан.
Ушул созду мурунтан.
Укпадым деп курган жан.
Андай эмес айым деп.
Айтыҗ создун дайнын деп.
Кызыккандын зорунан,
Кармай алып колунан.
Оҗ бетинен бир опту,
Ойноп сылап жонунан.
Эрке Чурок кеп айтты.
Кеп айтканда нени айтты.
Абамдын уулу Султан деп.
Ашыкпагын шумпай деп.
Никесиз оптуҗ гайып деп.
Бу кылганыҗ айып деп.
Нике кыйып, кутта окуп,
Качан болдум зайып деп.
Гул ишиҗ тором куно деп
Акыретке барганда.
Айдап сурак кылганда.
Ак байгамбар турганда.
Тараза мизан курганда.
Куно болот кубо деп.
Аккелте аттыҗ миитесиз.
Айчурок оптуҗ никесис.
Акундун кызы Айчурок,
Азелден келдим куносуз.
Айтып турган созумо,
Ишенгин тором кубосуз.

Кунону тором ойлонбой,
Чурокту өоп журосуз.
Чынкожо, Толтой душманыз,
Мунун жайын билесиз.
Каршы болот жолуза,
Карагын создун сөзуна.
Кадыр алла жаратkан,
Баштасын өзу өзуна.
Деп Айчурок суйлап токтолду.
Айтып өтту октомдуу.
Чуроктон тил чыккан соз.
Султан туура уккан соз.
Чочуганда эрдик жок.
Чоюлганда кездик жок.
Тишинде бар соолу.
Тилинде бар моору.
Айтышып адам жезбеген.
Каргышы ката келбеген.
Карабет кандай айтты деп.
Кайгырчу жерим тартты деп.
Тукуруп салды турбастан.
Бир дам сабыр кылбастан.
Алда кандай айтты деп,
Асыл Султан сабылып.
Тукуругу Султандын.
Арча тору буудандын.
Жалга тушту жайылып. Өппой Султан турабы,
Акундун кызы Чурокту,
Алыстан келген сагынып.
247-б. Армандан чыгып суйлоппой,
Арзыган Чурок табылып.

Чурок менен Султандын,
Жайлашканын коргон соң.
Сүйнүшүп обушуп,
Тургандарын коргон соң.
Шыңкылдаган Уулман.
Шыңкылдаган Калиман.
Шыйты кашка Накылай.
Созго жуйрук Салкынай.
Ыргып тура калды ошол.
Басып жетип барды ошол.
Эр Семетей Султандын,
Чылбырынан алды ошол.
Баатыр жезде, тушкун деп.
Ачкыл тамак ичкин деп.
Ат устунон алды ошол,
Алдына бостек салды ошол.
Кудачалар турушуп,
Кудага кызмат кылышып.
Атын алып байлашып.
Абдан коонун жайлашып.
Аш-тамагын камдашып.
Жездени балдыз жандашып.
Жээлигип калган жетимдер,
Убада созду камдашып.
Куулангансып турушуп,
Билдирбей кыздан тандашып.
Тасторконун жаздырып,
Абдыраны ачтырып
Кант, орукту аабай,
Аралат чаштырып.
Казы кертип, жал кыйып.
Кумрага бал куюп.

Кантка жуурут бышырган.
Канча турлуу нан коют.
Ачкыл жандуу чунак дет.
Адамды кылат уят дет.
Акундун кызы Айчурок,
Аябастан коп алган.
Суусап келген меймандар.
Абыдан ичсин дет алган.
Алтын ууз аркыттан,
Арак куюп сунушут.
Адет менен турушут.
Абыдан ичип тунушут.
Балдыз куюп жезде ичип.
Баары жыргап кечке ичип.
Бир ичкенде Семетей,
Жам кесе менен бешти ичип.
Кудагый куйут, куда ичип.
Суусап келген чоролор.
Омадик аяк ода ичип.
Аркасында Кулчоро,
Аркыты жен жуда ичип.
Тамак ичип жаланып
Абыдан коону жайланып
Айчурокко суйонут.
Жатты Султан керилип.
Эр Семез жатып калган соз.
Эр сагынган жылаздар,
Ордо кыздын баарысы.
Созго кирди жээлигип.
Кыздын баары кыбырап.
Бирине бири шыбырап.
Ынгыралшып суйлошут.

248-б. Шыҗкылдашып кулушуп.
Эр Семеҗди корушуп.
Коҗулун кыздар болушуп.
Кызырканып жыластар.
Кызыккандан олушуп.
Манастын уулу Семетей.
Аташкан жарым болсо деп,
Элибиз жакын консо деп.
Аргына ойноп кулсо деп.
Ойноп доор сурсо деп
Адамзат пендеси,
Армансыз болор олсо деп.
Карабет кандай айтасыҗ.
Өз напсиҗе тартасыҗ,
Эр талашпа эжемден.
Талап кылба жездемден.
Семетей эмес чоросу.
Жанындагы жоросу.
Жыйырма жылас мырзасы.
Аралаш бирге турсачы.
Кыз алган жарым болсо деп.
Корообуз жакын консо деп.
Алаш бирге журсо деп.
Эжелеп ойноп кулсо деп
Жайыҗды жуда билсе деп.
Талаша доор сурсо деп.
Адамзат пендеси,
Армансыз болоор олсо деп.
Эгер оздорун кордошуп,
Эр талашып чырдашып.
Эже, сиҗди болушуп,
Эринбестен сырдашып.

Сенин куйоөң бар эле.
Менин куйоом жок.
Куйоөң турут талашыт.
Унуң неге шок эле.
Сени албасын, мени алсын.
Сени кантип эр алсын.
Жыйырма чоро мырзанын,
Кайсы бирин тандайсың.
Алаштан келген кот мырза.
Тандап кантип жандайсың.
Канчоро каным болсо деп,
Кулчоро куйоом болсо деп.
Аттай Ургонч калкыбыз,
Алашка жакын консо деп.
Алыстан келген Мейманга,
Суктанасың карабет.
Уялбастан эр тандап,
Ыктанасың карабет.
Деп Калыйман кашкаңдап.
Айта суйлоп тастаңдап.
Басып койду кыздарды.
Баштан аяк баш камдап.
Эми чурок кеп салды,
Кеп салганда не салды.
Абамдын уулу Султаным,
Аттансак кандай деп салды.
Жыйырма чоро, бир баатыр,
Ат бакчу алты муракыр.
Кара кызмат уч баатыр.
Кертоштун уулу мусатыр.
Отуз бир туян эр киши,
Алыстан барган кыз издеп.

...тут языка, литерат...
ОТДЕЛ РУКОПИС...
Инв. № 282
1982

Эр кишинин белгиси.
Жыйырма жубан, кырк бир кыз.
249-б. Алтымыш бир ургачы.
Ичинде Калиман кыздардын,
Бастап турган мунезун,
Бар жоругун сындачы.
Ургачы, эркек жам болуп,
Токсон эки жан болуп.
Келуу шондо торонун,
Келгени журтка даң болуп.
Жоноп калды шылкылдап.
Кыз-келиндер шыңкылдап.
Айчурок эми кеп салды.
Султаным уккун деп салды.
Айчурок кандай айтат деп,
Айыпка тутпа өзумду.
Карбан жолго кирбейлик.
Кайндик менен журбойлук.
Базар жолго кирбейлик.
Мастык менен журбойлук.
Чынкожо, толтой кыйын жоо,
Кундо чалгын чалат деп.
Бууданды изин табат деп.
Бууданды изин тапкан соң.
Бугун тундо барат деп.
Аянбай согуш салат деп.
Алыстан келген султаным.
Ат тыныгып уркобай.
Эр тыныгып сиркебай.
Армандa болуп калат деп,
Чурок баштап жонудай.
Адам журбос жай менен.

Салкар элдуу сай менен.
Сайылган кара кум менен.
Ийри-буйру жол менен.
Эшилген кара кум менен.
Убай-чубай бастырып.
Аттын изин жашырып.
Жылдыз таркап толгондо.
Куйтан мезгил болгондо.
Дарбазага келишип,
Дарбазаны ачкын деп.
Кыздар кабар беришип,
Дарбазаны кара сарт,
Сарт болсо да озу март.
Жагымталдуу созу март.
Келип салам беришип.
Султан менен корушуп.
Айчурок туруп кеп айтты.
Кеп айтканда нени айтты.
Дарбазачы кара сарт,
Созумду уккун деп айтты.
Чынкожонунун дартынан,
Эр толтойдун зартынан.
Ябамдын уулу Султанды,
Алып келдим алаштан.
Жыйырма чоро жыласын,
Жыйнап келдим Таластан.
Кызыл буурул ат минген,
Кыл куйругун шарт туйгон.
Дурбусун бурап имерген.
Кулагына жиберген.
Сандыргалуу Семетей,
Сан кыргыздын торосу.

Жанында сап мырза,
Жанына куйчуу чоросу.
Аргымак куроз ат минген.
Жашында окуп жат билген.
250-б. Мунун аты Кулчоро,
Жакын коргон чоросу.
Жан аябас жоросу.
Аны коруп тааныт ал.
Бул алыстан келген жолоочу,
Качан Кулус келгенде,
Дарбазаны кара сарт,
Ачып берип тургун деп.
Абыдан кызмат кылгын деп.
Баатырдын уулу торомдон,
Байкуш сартым туйтун деп.
Марттыгы маалим коп бираб.
Байболуп сартым тынгын деп.
Кулчоро менен дос кылып,
Сарттын коонун куш кылып.
Дарбазаны бош кылып.
Кара сарттын Айчурок,
Ак жамбы берди колуна.
Учурадыз сартым деп,
Дунуйонун молуна.
Эрке Чурок, эр Семез,
Жоноп калды жолуна.
Башында Чурок бутургон.
Байка создун созуна.
Атпай кыргыз алаштан.
Аксы менен Таластан.
Келип калса султаным.
Арбын кишги келет деп.

Келсе султан корот деп.
Алыстан келген меймандар.
Баттай калса ордого,
Акындын кызы Айчурок,
Уялгандан олот деп.
Жазамды Султан берет деп.
Алтын менен кумушту,
Казынадан алдырган.
Токсон болмо уй кылып.
Баарын мыкты салдырган.
Панар коюп жандырган.
Корсо козду талдырган.
Азем менен бордоткон,
Кумуш менен шордоткон.
Азиз мейман кирет деп.
Алтын менен оздоткон.
Терезеси жакуттан.
Текчеси кызыл акыктан.
Жаратып уста алдырган,
Сары таздa салдырган.
Аткана менен коргонун,
Бышык кыштан кылдырган.
Уч жыл мурун бутурут,
Коздун Чурок тындырган.
Келбей коюп Султаныц,
Айчурокту сындырган.
Коргонун бийик чеп кылган.
Дарбазасын бек кылган.
Жалпы турмон жактырып,
Чуроктун ишин эт кылган.
Акундун кызы Айчурок,
Баштап алып теросун.

Торосунун чоросун.
Жан аябас жоросун.
Кыздар минит жоргого.
Келит тушту ордого.
Муну кылган Чурокту,
Ургачы дет кордобо.
251-б. Атлас корто, ак мамык.
Кара килем жыш салыт.
Ар бир уйдо отуздан,
Баарын текши кыз салыт.
Тасторкону жайналуу,
Самары кайналуу.
Сары казы, кыйма жал,
~~Жай~~ Тамагы даяр жайлануу.
Абдырасы ачылуу,
Орук, меиз чачылуу.
Кагаз да дая жазылды.
Казаны даяр асылды.
Жецил тамак жебе дет,
Куручу даяр басылды.
Адамын Чурок билгизит.
Абыдан пайда тийгизит.
Алыт келит торосун,
Як сарайга киргизит.
Буудандын баарын жайлатыт.
Муракырга байлатыт.
Жакуттан кылган жарык уй.
Торосун баштат киргизит.
Эрке Чурок Султанга,
Сарамжалын билгизит.
Кучак жеткиз ак мамык,
Келтирит башка жазданыт.

Акындын кызы Чуроко,
Баатыр семез назданып.
Шыпты кашка Накылай.
Созго жуйрук Салкынай.
Айнектей бети тастайып.
Аш-тамагын башкарып.
Тасторконун жаздырып.
Абдырасын ачтырып.
Кант аралаш орукту,
Каршы-терши чачтырып.
Тамак-ашын жай койуп.
Самаварга чай коюп.
Тайдын этин келтирип,
Казы кертип, жал коюп.
Кантка жуурун бышырган,
Канча турлуу нан коюп.
Тамак ичип чайланып.
Абыдан коону жайланып.
Чарчап келген чоролор,
Куш уйку салды булбулдоп.
Манастан уулу эр семез.
Бу да уктады булбулдоп.
Торо, чоро аралаш,
Уктаганын билген соз.
Башын коюп мамыкка,
Ыктаганын билген соз.
Чурок турду октолуп,
Турганы жок токтолуп.
Аста суйлоп аяндап,
Айтып созун баяндап.
Кыздын баарын жоно деп.
Уктап алсын туура деп.

Султан келбей койбойт деп.
Коот кылыт шекшинит.
Тыштан душман корот деп
Дарбазаны бекитип.
Дарбазага кулп салыт.
Ачкычын Чурок озу алыт.
Кыз-балдарга коз салыт.
Кыялдуу Чурок суйсалыт.
252-б. Ордого барыт жаткын деп
Эртец келип жездездин,
Эрмегине баткын деп.
Эриктей ойнот жаткын деп.
Кызды жайлап соз менен.
Ордо уйуно жонотту.
Оюна албай Айчурок,
Эр Семезден болокту.
Аста басыт кидирбей,
Жан абама билинбей,
Чурок келди уйуно.
Эшигинде жуз сакчы,
Корунбостон бирине.
Акун кан салган башында,
Тор жагында болмо уйго,
Айчурок балам жатат деп.
Арнап салган орго уйго.
Кыялдуу Чурок сыныпдыр.
Кыз каадасын кылыптыр.
Керебеттуу тактага,
Келтирип салыт тошогун,
Кереметтуу Айчурок.
Озу таап жебин,
Тобар кылган кошого.

Туура тартып салды ошол.
Кыялдуу Чурок сынды ошол.
Кыз каадасын кылды ошол.
Кучак жеткис ак мамык,
Кетирип башка жазданып.
Кыбыланы баштанып.
Семетейге назданып.
Жатып калды чоюлуп,
Алмадай бети ноюлуп
Аркардай козу коюлуп.
Келбей тором койбит деп.
Ар жорукту ойлойт деп.
Секин келип ойнойт деп.
Жыйырма бешке жык толгон
Оюнга тором тойбойт деп.
Кызыл бетин нур чалып.
Жатты Чурок тынч алып.
Эми эр Семездин кеби бар.
Эрикпей угаар эби бар.
Азелде кудай буюрган,
Эрке Чурок тези бар.
Уктап Султан жатууга,
Кай жеринде эбибар.
Уйкудан Султан ойгонуп,
Турлуу-турлуу ойлонуп.
Эки жагын караса,
Алчурокту санаса.
Ойносом деп самаса.
Ордо кыздын баарысы,
Небак келип калыптыр.
Алдына Чурок салыптыр.
Айдап алып барыптыр.

Бул Акун кандын долусу.
Тиери мага жалганбы.
Чынкожого барганбы.
Чындап кабар салганбы
Же Толтойго кетип калганбы.
Жобологду салганбы.
Арбак урган Айчурок,
Алда качан барганбы.
Яйткан созу жалганбы.
Ичи толгон арманбы.
253-б. Жалпы чором укун деп,
Насият айтып баарына
Кулчоросун эрчитип,
Жолдош алып жанына.
Акундун кызы Чуроктун,
Ойлогону жаман деп.
Алда кандай заман деп.
Бул жоругу жаман деп,
Оз колуна шам алып,
Ордого Султан камалып.
Дарбазага келишип,
Бекитип кеткен сыртынан.
Кулпун келип корушуп,
Чыгайын десе эшик жок.
Шыкааларга тешик жок.
Эрегиш кылган биз менен,
Акун кандын долуда,
Кенедей болгон кыйшык жок.
Туутган калган долуда,
Торо оцоргон бешик жок.
Дарбазасын бек кылып.
Коргонун бийик чеп кылып.

Оз акылын эп кылып.
Толтойго кетип калганбы.
Эски деп айткан бир созду,
Коңулуно алганбы.
Айланайын Кулусум.
Бул долу куңдун журушун.
Капкасына кулп салып.
Кашкой куңдун куйутун.
Дарбазасын чаккын деп.
Дабасын озуң тапкын деп.
Кулуско суйлоп турду ошол,
Айтып созун урду ошол.
Эрке Кулус шаңданып.
Абакесин карманып.
Каргып тушту коргондон,
Айбалтасын колго алып.
Болокпай кылган айбалта.
Жарганы карыш чоң балта.
Как ыргайдан саптаткан.
Карыларга мактаткан.
Куркуронун кун чарык,
Булоосуно булогон.
Каарына алганда,
Кытайдын канын тилеген.
Айбалтасын алды ошол,
Аянбай Кулус барды ошол.
Карс дедире бек чаап,
Карап тура калды ошол.
Кол которгус чоң кулпту,
Ыргыта чаап салды ошол.
Кулпун чаап талкалап,
Кулусуң басып талкалап.

Абасына кеп айтты.
Абыдан созду эми айтты.
Санааза ар нерсе келтирбей,
Сабыр кыл аба деп айтты.
Акундун кызы Айчурок,
Аябаган молтолу.
Пеерининн кызы болгон соз,
Бизден аба коркобу.
Тигилерге коону жок болсо,
Издеп бизге жортобу.
Кыздар турса кылактап.
Атлас койнок булактап.
254. б. Келиндер турса келберсип.
Кесири бизди жезгенсип.
Уктаган айып бизде деп.
Урушкан айып сизде деп.
Аста басып байпаздап,
Айчурокту издеп.
Чынкожо менен Толтойго,
Чын жери Чурок коону жок.
Келберсиен Чуроктун
Кеткенинде оону жок.
Биз ойлонбой уктап калган соз
Олтурар Чурок жону жок.
Айланайын абаке,
Айткан созум билгин деп.
Эрлигизди карматып.
Бул созумо киргин деп.
Акундун кызы Чуроктун,
Бугун баргын койнуна.
Кубулжуган перинин,
Кумарыз кансын ойнуна.

Колуздy арткын абаке,
Короздой болгон мойнуна.
Айткан сезум алгын деп.
Айчуроко баргын деп.
Аттын терин кайтарып,
Бугун найза салгын деп.
Кубулжуган Чуроктун,
Койнуна бугун баргын деп.
Аппак этин кылайтып.
Ак эмчегин булайтып.
Армандан чыгып сыр айтып.
Абыдан созго кангын деп.
Акундун кызы Чурокту,
Чалкасынан салгын деп.
Айымызыз Чуроктон,
Армансыз болуп калгын деп.
Эрке кулус камданынып.
Абасына айланып.
Эр Семетей султаныз,
Эрке кулус чунактын.
Эрлигине тазданып,
Чурокко басты шазданып.
Букары кызыл тон менен
Буластап басты жол менен.
Аркасынан Кулчоро,
Кылычын кыя байланып.
Жоо жарагын шайланып.
Буурулду минип койкоюп.
Сыр найза колдо койкоюп,
Абасынын артынан,
Жонап калды бойпоюп.
Эр Семетей султаныз

Эрикпеген шумпайыҫ.
Кулчоросун эрчитип.
Озун озу эрсинтип.
Аста басып шыпылдап.
Алгыр куштай зыпылдап.
Эстегенде чурокту,
Эт журогу зырпылдап.
Бала Кулус чунагыҫ.
Баатырлыгын билгизип.
Багымды абам бишэр деп,
Пайдасын мыктап тийгизип.
Акун кандын ордого,
Абакесин киргизип.
255-б. Таҫ атканча кочодон,
Жан адамды жургузбой.
Кочого адам киргизбей.
Кузотчуну жургузбой.
Кутуп турду Кулусуҫ,
Ким женин билгизбей.
Эр Семеҫдин кеби бар.
Эрикпей угаар эби бар.
Эрке Чурок теҫи бар.
Кашкаҫдаган Чуроктун,
Кай жеринде кеми бар.
Манастын уулу Султаныҫ,
Айчуроктун койнуна,
Баратурган жону бар.
Баатыр ~~Султан~~ Торо Султаныҫ.
Бала туйгун шумпайыҫ.
Капкадан кирип караса,
Ажайып корду тамаша.
Кылкылдаган кузотчу,

Кырка тугат жанаша.
Кузотчусу жуз жен,
Эр Семец турут санаса.
Кылыч, канжар белинде.
Мылтыктары ийнинде.
Чокморлору колунда,
Турган жен жуз сакчы.
Дарбазанын жолунда.
Оц жагында чырмасы.
Бара баатыр жыласы,
Сол жагында чырмасы.
Бул дагы баатыр жыласы.
Аркасында чырмасы.
Ал дагы баатыр жыласы.
Эшигинин алдында.
Эрлик кылчуу кыркы бар.
Кадамдан бери Акундун,
Кузотчу койчу салты бар.
Калыц турмон калкы бар.
Кан Акундун баркы ~~баркы~~ бар.
Эшигинде жуз сакчы,
Турган жен каркы бар.
Тун ортосу мезгилде.
Уйку басып укташып.
Айбалтага суйонуп,
Бирине бири ыкташып.
Аягы менен тик туруп,
Козу уйкуга барыптыр.
Карап туруп коз корбой,
Каалгып уктап алыптыр.
Муну коруп эр Семец.
Бура тартпай эр немец.

Аста басып зыпылдап.
Аралап отту шыпылдап.
Кайтарып турган кузоту,
Корбосун деп кыпылдап.
Панары турат баркырап.
Шамы турат жаркырап.
Кундузгудой жап жарык.
Корунуп турат баары аныс.
Ичи-тышы бип бирдей,
Куйум шамы парпырайт.
Куйуптурган панары,
Кундузгудой жаркырайт.
Эр Семетей султаныз,
Аста басып кидирбей.
Караптурган сакчынын,
256-б. Эч бирине билинбей.
Акун кандын уйуно,
Аста кирди илинбей.
Алтындан кылган тактада,
Акун уктап жатыптыр.
Каш-кабагын чулчуйтуп,
Кан уйкуга батыптыр.
Коро салып эр Семез,
Озу баатыр эр немез.
Кана баатыр Акун дейт.
Кылган иши макул дейт.
Олуялык себептен,
Бир алланын озуно,
Пендесинен жакын дейт.
Баатырдын козу ачылып,
Мукамдан ашкан жан болсо,
Алга куруп ак иштеп.

Каспети бар болсо.
Карамында билбесин.
Караматта туйбасын.
Кечип отуп кетти деп,
Кейип калып журбосун.
Деп эр Семец токтурду ошол.
Эцилип салам кылды ошол.
Салам айтып Акунга,
Чурокту коздой журду ошол.
Эрке Чурок уйуно,
Эр Семец барып кирди ошол.
Айчурокту коргондо,
Абыдан козул болгондо.
Кашкайып Чурок жаткан соц,
Карайбы Султан олгонго.
Ак суптан кылган курмосун,
Алтындан кылган туймосун.
Бирден чечип чыгарып,
Алыпкойду башына.
Эрке Чурок кашканын,
Элден-журттан башканын.
Эр Семец барды кашына.
Амиркан жеке отук,
Буттан чечип суурун.
Перинин кызы Чуроктун,
Заманасын куурун
Тобардан кылган кошого,
Тутамдап кармап турду ошол.
Туйгун тура султаныц,
Туурасынан кирди ошол.
Айчурок чочуп ойгонду.
Ар нерсени ойлонду.

Каршы созун коп айтып,
Кара кашка жойлонду.
Апей коток сен кимсиз,
Татай коток сен кимсиз.
Мен Айчурок болгону,
Чурок атка конгону.
Келиштирип куркурап,
Акун кан салды ордону.
Устумо адам киргизбей,
Уруксатсыз жургузбой.
Нечелеп бакты энекем.
Жан адамга билгизбей.
Эрке Чурок болгону.
Устумо адам кирген жок.
Бейбаштык кылып жан адам,
Жаныман адам жургон жок.
Энемден башка жан адам.
257-б. Жаткан жерим коргон жок.
Кайдан келген адамсыз.
Уялбай кирген ордодон.
Акун кандын торундо,
Уруксатсыз жойлогон.
Умут кылып Чуроктон,
Устуно келип ойногон.
Мен атам Акун кан.
Бериштелуу баатырдан.
Эшигимде сакчым бар.
Истеп мени бакчуум бар.
Башында кудай жаратып,
Маздайга жазгам бактым бар.
Мен сакчыларды чакырсам,
Талап кетет озузду.

Адеби жок цуру деп,
Укпайт сенин созуңду.
Деп ыргыт Чурок турганда.
Ошол созду урганда.
Эр Семетей кеп айтты.
Эрлик менен бек айтты.
Эрке Чурок оолукпа,
Эриң келдим деп айтты.
Мейман болуп таластан,
Жериң келдим деп айтты.
Сандырганду Семетей,
Бегиң келдим деп айтты.
Атпай кыргыз алаштан,
Дайын келдим деп айтты.
Айчурокко кайындап,
Кайын келдим деп айтты.
Чурок сенин озуңо,
Калыңбердим деп айтты.
Атам Манас султандын,
Малын бердим деп айтты.
Кулчорону жиберип,
Кабар бердим деп айтты.
Айчурок, сенин созуңду.
Айтып турган озуңду,
Чоң Ургончтун боюнда,
Дайын кордум деп айтты.
Ылайык тура озумо,
Айым кордум деп айтты.
Акун кандын салдырган,
Жайын кордум деп айтты.
Арзып тапкан Семетей.
Байыңкелдим деп айтты.

Коруп келдиң катымды.
Билип келдиң баркымды.
Дабан ашып, таш басып,
Далай тарттым дартыңды.
Алып келдиң кушумду.
Коруп келдиң журтумду.
Кара кашка тайым деп,
Кетирбегин курчумду.
Сал кулагыңз созумо,
Сагынып келген озумо.
Салба Чурок сыртыңды.
Сынатып алдыңз тынчымды.
Сагынтып алдыңз уйкумду.
Ач койнуңду чурок деп.
Абыдан бышты журок деп.
Илесалдуу жан болсо,
Бир созундо бар болсо.
Бул созумо кирет деп.
Пери кызы Айчурок.
258-б. Менин жайым сыйласаң,
Ойкуштаган долу куңз.
Ойноп айтып журот деп,
Керебеттуу тактадан.
Мамык кылган пактадан.
Айчурокту сурду ошол.
Аярлыгын билди ошол.
Атлас корто ичине,
Асыл тороңз кирди ошол.
Эми Чурок кеп салды.
Кеп салганда не салды.
Абамдын цулу Султаным,
Бул ишиңз айып деп айтты.

Менин өзумгайыт деп.
Бул кылганыҗ айыт деп.
Нике кыйыт, кутта окуп,
Качан болдум зайыт деп
Уламадан укканмын.
Аалым окуп мектептен.
Ибарат алыт китептен.
Молдо болуп чыкканмын.
Окумак турсун дарс окуп,
Мударист жыкканмын.
Нике кыйыт, кутта окуп,
Алыт жатсаҗ алалдеп
Шариятсыз жатканыҗ
Жанга жабыр залал деп.
Ушул ишиҗ куно деп.
Акиретке барганда,
Ак байгамбар турганда.
Куноҗ болот коп деп.
Била салды Султаным.
Бир кун сабыр кылгын деп.
Эртеҗ нике окутуп,
Эрмек кылыт тургун деп,
Аманатыҗ сакталуу.
Алыт тором тынгын деп.
Айтыт созун урду ошол.
Айчурок суйлоп турду ошол.
Эми эр семеҗдин созу бар
Эр, кылычдай озу бар.
Акундун кызы Чурокко,
Айтар создун кези бар.
Кашкаҗдаган Айчурок,
Кабардар болгон созумдон.

Созумду уккун озумдон.
Келтирди кудай кезимден.
Чындап уйкум ачылып.
Чыктадыҗ Чурок жимден.
Кара каска ойкуштап,
Бул мунозуҗ жирген.
Эжиргенден айчурок,
Кутулбайсыҗ кесирден.
Кырымда окуп кат билдим.
Окуп аалим бат билдим
Мударистен уйронуп,
Мунун баарын жат билдим.
Акун кандын долусу,
жок созумдун катасы.
Жаш кезинде кудалап,
Бата кылып атасы.
Нике болот Айчурок,
Атанын кылган батасы.
Менин никем кыйылуу.
Сенин напсиҗ, мен эриҗ
Кандайлыктан тыйылуу.
259-б. Айлансам болот арбакка,
Атам маркум Манаска.
Ордо салып жей кылды,
Олуя-Ата, Таласка.
Карматты атам кан кылып,
Казак, кыргыз алашка.
Менин никем башында,
Болуп калган жашымда.
Акундун кызы Айчурок,
Бул созду менден талашпа.
Деп эр Семетей султаныҗ.

Айтып турган кезинде.
Чачикейинин бир созу.
Турган экен жинде.
Эрке чурок кеп салды.
Кеп салганда деп салды.
Айланайын, Султаным,
Айткан созуц уктум деп.
Акыйкаттуу чын жерден,
Айчурокту жыктыц деп.
Айтатурган арзым бар.
Ичим толгон дартым бар.
Чачикей менен Таласта,
Кылып келгон антым бар.
Абабидын уулу Султаным,
Айым десец озумду.
Арданганым ошонго,
Абыдан уккун созумду.
Шатмырдын Чачыке,
Доолотузо жирдиц.
Торомду сага бербейм деп.
Абыдан кылды кесирди.
Жаман созду коп айтты.
Жанга батчу кеп айтты.
Акун кандын эскиси,
Кайдан келдиц деп айтты.
Эскини тором албайт деп,
Иттикине барбайт деп
Эски долу кыдырып,
Эрдин несин тандайт деп.
Карыны тором албайт деп,
Кашына жакын барбайт деп.
Калк кыдырып кары куц,

Эрдин несин тандайт деп.
Куйбогон жерим кул кылган.
Козулумду зил кылган.
Ошондо Чурок айтканмын.
Убада кылыт кайтканмын.
Тором барса ургончко,
Жолукту Чурок бир канча.
Шатмырдын Чачыке,
Сандаларсыз бир кезде.
Чачыке менен тызданыт.
Эже, сизди кел дешит,
Шарт кылганмын журбоско.
Шартым кабыл корсозуз,
Айткан созго консозуз.
Абамдын уулу Султаным.
Тилегимди берсезиз.
Алдым, болдум озузо.
Абыдан кирдим созузо.
Шатмырдын долусун,
Катыным деп айтпасаз.
Кылыткойгон шартыздан,
Кылайыт тупту кайтпасаз.
260-б. Айчуроктон жоопсуз,
Чачыкеге жаттайсыз.
Козурсуган долунун,
Колунан тамак таттайсыз.
Бул созумо конбосоз,
Чурокту кабыл корбосоз.
Теруу дуйно жузундо,
Тилегимди бербесез.
Бекер Чурок сындаба,
Мени алам деп чындаба.

Арзыбаган аз ишке,
Абамдын цулу булгаба.
Чачыкени кыйбасаз,
Шатмырызды сыйласаз.
Баатыр торо Султаным,
Кулак салгын созумо.
Ачык айтып ак суйлоп,
Жоп бергин созумо.
Адамзат дунуйосуз,
Арман кылып даг отом.
Эр озуздой болгон соз,
Эрге тийбей так отом.
Жумуру башка не келбейт,
Жумуткадан ак отом.
Азыр учуп кетем деп,
Кетегенде нетем деп.
Койкаптагы периге,
Козумду жумсам жетем деп.
Акундун кызы Айчурок,
Айтып отту окшомду.
Байкап созун Султаныз.
Манастын цулу козголду.
Акундун кызы Айчурок,
Айтатурган созум бар.
Кулак салып эшитип,
Кебимди угаар эбим бар.
Аттай алаш элим бар.
Аксуу, Талас жерим бар.
Айчурок сенден коркпойшун.
Алда канча демим бар.
Менин кыргыз калкым бар.
Кан Семетей баркым бар.

Калыз кыргыз калкыма.
Калкымда кочмон салтым бар.
Шатмырдын долусун,
Катыным деп айтпаска,
Бир созумдон кайтпаска,
Мурундан кылган шартым бар.
Мен ургаачы эмес, эркекмин,
Башында кийген боркум бар
Шатмырдын долусун,
Не кылам десем эрким бар.
Кыяматта долуну,
Катыным деп айтпаска.
Сенден мурун шартым бар.
Шатмырдын Чачыке.
Оосарлыы билинди.
Оюндун жайын билбестен,
Оорутхан менин дилимди.
Кесепетин карматып,
Келтирген менин жинимди
Айылга басып алжаздап.
Алган эмес тилимди.
Шатмырдын долусун,
Катыным деп айтпаска.
Кылыткойгон шартымдан.
261-б. Кыл деп тупту кайтпаска.
Ушундай касам кылганмын.
Чачикеден тынганмын.
Тагдырдын жазуун ойлонуп,
Сабыр кылып турганмын.
Ишенбесез Айчурок,
Жана шартым ушул деп.
Ак келтенин огу урсун.

Ак милтенин чогу урсун.
Акундун алтын тагы урсун.
Атам Манас султандын
Арбагы дагы урсун.
Кайнардагы ак мазар,
Кан кожом тиккен багы урсун.
Он эки ыймам кырк чилтен,
Гайып болгон эр урсун.
Ак байгамбар пир урсун.
Асрет Валы шер урсун.
Деп Манастын уулу эр Семез,
Эрикпеген эр немез,
Бала каздай балпайтып,
Басып калган жери ошол.
Баркын билген Чуроктун,
Баатыр султан эр ошол.
Кыз коргондо эр жигит,
Кыянат созду урчубу.
А бу деген созуно,
Аял кылып турчубу.
Туурасы тутам эки эли,
Узуну карыш уч эли.
Торокуздун сабылы,
Кыз коргондо кучоду.
Жоон сандын чакмак эт,
Жаны куюп киргизип.
Жарагын Султан билгизип.
Тук корбогон Чурокту,
Тундук бою туйултуп.
Тупкучтой белин ийилтип.
Ийнин басып ныгырып.
Имере тартып кымырып.

Жан корбогон Айчурок.
Жалыныт ыйлат чызырыт.
Тобардан кылган ак жоолук,
Тутамдай кармат шытырыт.
Ичкен ашы бал болут,
Иш кылалбай дал болут.
Шайыдан кылган ак шейшет
Кызыл жаян кан болут.
Сарайга султан салган соз,
Сары суу тогут алган соз.
Айкалышыт Чуроктун,
Абыдан кумары канган соз.
Акундун кызы Айчурок,
Сыныма султан толду дет.
Талыма булбул конду дет.
Таз мезгили болду дет.
Ишин, созун туйгузут,
Торосун Чурок тургузут.
Эркелигин билгизит.
Элким уйго киргизит.
Кубаныт коонун тындырыт.
Кусул даарат кылдырыт.
Жайлат кийимин кийгизит.
Сарамжалдуулугун билгизит.
Коштот чыгыт торосун,
Дарбазадан чыгарыт.
262-б. Акундун кызы Айчурок,
Турут калды буралыт.
Султан чыгыт кочодон,
Кулчоросун караса,
Кандай жорук кылды дет.
Айлантыт санаа санаса.

Таз атканча Кусуз.
Кулчоронун журушун.
Чардайт салыт кочодо.
Жашырынып турбастан.
Таласта кылган Султандын,
Жардыгын эки кылбастан.
Жантайып жерге жай алып,
Жарым минут тынбастан.
Кан кочосу бекем деп.
Журбосун адам бекер деп.
Кочого адам жургузбей.
Кузотчуну киргизбей.
Акун кан жардык салды деп.
Аты жонун билгизбей.
Сопуга асан айтырбай,
Соопко тесме тарттырбай.
Кочонун ичин чаздатып.
Кой адамды зарлатып.
Турган жен Кулусун.
Жаратты Султан бул ишин.
Кулусту коруп кубанып.
Кызматына жубанып.
Эр Семез туруп кеп айтты.
Эрке Кулус деп айтты.
Алаш колдон куш качып.
Айчуроко туш качып.
Кырк кун болду укканы.
Аттанып уйдон чыкканы.
Кундо чалгын чалам деп.
Аман болсун абам деп.
Алыстан келген душмандан.
Асырап сактап багам деп.

Ат устунон жай алып.
Сыр найзаңды таяныт.
Кара жаныңз мен учун.
Калбадыңз тутту аяныт.
Урушка тууган чунагым,
Уктабадыңз кынарыт.
Жулунду жарат эрдигиңз.
Жургонуңздун баары арыт.
Атка минит эр басыт.
Адам болуп сыр басыт.
Жанымда Кулус турганда,
Жалгыз минтип айтаймын.
Жаным аман турганда,
Бул шартымдан кайтаймын.
Айлансам болот атыңдан.
Атка мизген котуңдон.
Айнектей болгон козуңдон.
Баркымды билген озуңдон.
Балалыгыңз билгизбей,
Айткан ширин созуңдон.
Илгери басыт душмандын,
Илимин таткан жиңден.
Деп Кулчорого жалыныт,
Эр Семеңз суйлоп турду ошол.
Эрке Кулус соз баштап,
Эрмекти кабат кылды ошол.
Айланайын абам деп.
Асырап баккан агам деп.
263-б. Келип турса чамам деп.
Мындан нече багам деп.
Акундун кызы Чурокко,
Абам Султан бардыңбы.

Анын терин кайтарып,
Бугун намыз алдыҗбы.
Кыйгаштаган Чурокту,
Чалкасынан салдыҗбы.
Коондой кылып жардыҗбы.
Колунан намыз алдыҗбы.
Же алдатып коюп чурокко,
Арманда болуп калдыҗбы.
Эрмигиҗди карматып,
Эсен болсо даяр деп.
Салкар жолго салдыҗбы.
Аныкайткын сырыҗды.
Абыдан айткын чыныҗды.
Жалган соз сизге эп эмес.
Колуҗда турат кылым деп.
Суйлоп турду кулусуҗ.
Кулчоронун журушун,
Бала кулус чунактын.
Жаратты Султан булгишин,
Абасы султан кеп айтты.
Аныкозду эми айтты.
Бардым Чурок койнуна.
Куносун койдум мойнуна,
Кубулжуган жеҗеҗдин.
Кумарым канды ойнуна,
Акун кандын торундо.
Чурокту бекем кармадым
Эрегиш кылып Чурокко.
Элким уйун жандадым.
Айчурок атып абакеҗ,
Алты ша бараҗ кандадым.
Алыстан сапар жол тартып.

Аны учун Чурок тандадым.
Айчурокко алдатып.
Арманда болуп калбадым.
Барарда айткан созуздy.
Кулусум бекем кармадым.
Акун кандын уйундо,
Аянбастан жандадым.
Перинин кызын белге атып,
Кадимки чаткал жерге атып.
Жезезди суйуп жандадым.
Кубулжуган жезездин,
Куйругун мыктап майладым.
Ашыгып жургон долунун,
Абдан коонун жайладым.
Деп торо, чоро кулушуп,
Ички сырын билишип.
Кочо менен журушуп,
Сарайга келип кириши п.
Ал аңгыча болбоду,
Жаркып чыгып кун тийип.
Куйоо, нокор дил суйуп.
Кундо коруп турсак деп.
Кыздын баары жыйналып,
Кызмат кылып чыйралып.
Айтып созун тыздашып.
Абыдан сырын сындашып.
Куйоону балдыз кордошуп.
Муздуу создон баштатып,
Мусапырды ырдатып.
264-б. Баатыр торо башында.
Эрке Чурок кашында.
Жата турсун жыргашып.

Эми Чынкожонун кеби бар.
Чындап айтаар эби бар.
Убада кылган уч айга,
Чурокту алаар деми бар.
Чынкожо, Толтой баш кошуп.
Эртиш, Токоат кошуп.
Сарбаздын уулу Таканак.
Сайрап суйлоп соз кошуп.
Тулкунун уулу Тумонбай,
Убада кылды уч айды.
Айчурокту бермекке.
Айчурокту бербесе.
Аянбастан атышып,
Анан кирем эрмекке.
Эр Туманбай баатырга.
Тумонбай турсун Акунга.
Баатыр Токо барсын деп,
Барып созго кансын деп.
Тумонбайдын жообун
Аныкбугун алсын деп.
Убада созго бар болсо.
Айткан созго шай болсо.
Кадуу жондун белине,
Мазар талдын ченине.
Баштап алып келсин деп.
Келип жооп берсин деп.
Баатыр Толтой, Чынкожо.
Башкарып калкын имерди.
Барып алып келгин деп,
Эр Токону жиберди.
Кыл жейренин каргытып.
Оозунан кобук баргытып.

Жарчы башчы эр Токо.
Жарылдаган эр ошо.
Тумонбайдын алдына,
Салып келген жер ошо.
Келип Токо кеп айтты
Кеп айтканда нени айтты.
Баатыр Толтой, Чынкожо,
Май-Добонун белине.
Мазар-Талдын тубуно,
Келсин саны деп айтты.
Аял кылып турбастан,
Азыр келсин деп айтты.
Айчуроктун жообун,
Азыр берсин деп айтты.
Деп эр Токо суйлоп турду ошол,
Эрлик созун урду ошол.
Тулкунун уулу Тумонбай,
Тулкудой кызыл ат минип.
Туркмондон окуп кат билип.
Кашканын уулу Каманбай.
Калдо кызыл ат минип.
Тушундо окуп жат билип.
Кагаздан окуп кат билип.
Каттын баарын жат билип.
Ала байтал Ажыбай,
Акылга дыйкан данышман.
Айрылган жок туура айтып,
Айткан созду калыстан.
Эки азамат баш кошуп.
Жоноп калды турбастан.
265-б. Барып жооп айтмакка,
Артына кылчаз кылбастан.

Эр Тумонбай кеп ойлоп.
Озуно жаккан деп ойлоп.
Эрлик менен Тумонбай,
Жаккан созду эми ойлоп.
Каманбайга кеп айтты.
Абдан уккун деп айтты.
Ажыбайга кеп айтты.
Арзымды уккун деп айтты.
Ичимдеги сактаган,
Дартымды уккун деп айтты.
Чынкожо менен Толтойго,
Айчурокту бербейсмин.
Семетейдин кордугун,
Берип коюп корбойсмун.
Озум баатыр Тумонбай
Зордугуна конбойсмун.
Азелде жазуу ошондой,
Ажал жеттей олбоймун.
Чынкожо менен Толтойго,
Олчошуп калдым беттешип.
Кара жанды аярдап,
Качканым жок четтешип.
Торт ай болду тыныгып,
Ат семирип дык болду.
Эр тыныгып бук болду.
Аскерим даяр жок болду.
Аянбастан атышып,
Кызыл канга батышып.
Ажал жетип, окко учкан,
~~Кызыл канга батышып.~~
Жерге сулап жатышып.
Болот Туркмон балдары,
Бут жыйылып чок болду.

Эр Каманбай, Ажыбай,
Жедигер менен ноготтун.
Жер кесип булар ит болду.
Мурунку созду танбаймын.
Бул шартымдан жанбаймын.
Чынкожо менен толтойду,
Бу кун да барып алдаймын.
Акун кызы белен деп.
Айчурокту берем деп.
Семетейден келгенди,
Нак тобомдон корем деп.
Тумонбай салат адатын,
Алдам алам кара атын.
Кара ат колго тийген соз.
Тумонбайдын коргун санатын.
Кара атынан айрылса,
Катындан карып кул болчу.
Эр Каманбай, Ажыбай,
Кылаар ишим бул болчу.
Торт ай убада буткон соз,
Кан тумонбай бармакмын.
Айчурокту берем деп,
Кара атын алдап алмакмын.
Кашканын цулу Каманбай,
Ала байтал Ажыбай,
Бул сырымды уккун деп,
Атка минип чыккын деп.
Чынкожо менен толтойду,
Азаматтар жыккын деп.
Козулуцо туйгун деп.
Коз алдыма жургун деп.
Кудай берсе тилекти

266-б. Кубандырса журокту.
Берекесиз иттерге.
Бербейлик тутту чурокту.
Деп Тумонбайдан кеп ~~болгон~~ угуп.
Озуно жаккан деп угуп.
Айчурокту бербеске,
Ант кыламын деп угуп.
Эр Тумонбай, Каманбай,
Акылга дыйкан Ажыбай.
Май-Добонун белине,
Болжол кылган жергине.
Салганбойдон келишти,
Келип салам беришти.
Чынкожо, Толтой баатырга
Аттан тушпой корушту.
Баатыр Толтой, Чынкожо,
Келгенине кубанып,
Айчурокту алдык деп,
Суйунгондон жубанып.
Уч ай кылган убада,
Жалган созго ынанып.
Аттан тушуп олтуруп,
Абыдан кезеш толтуруп,
Откон-кеткен созду айтып,
Суйлоп созун болтуруп.
Эр Чыцкожо кеп айтты.
Эрлик менен бек айтты.
Уч ай турсун торт айык.
Бутун отту Тумонбай.
Убадацда бар болсоц,
Чурокту бергин деп айтты.
Кайнага болгон Тумонбай.

Кайраттуу баатыр Каманбай.
Акылга дыйкан Ажыбай.
Айт созуңду наалыбай,
Торт айданбери жатасыңь.
Чынкожону тааныбай,
Эр Толтойду эскербей.
Эрегишип кеп бербей.
Мыктысынып жатасыңь.
Айткан созду эт корбой.
Алыстан келген куда деп.
Куданын жолу мына деп.
Изат кылчу куйоо деп,
Куйоо кылчуу жуйоо деп.
Союшка берген тайыңь жок,
Изат кылган чайыңь жок.
Бермин деп Чурокту.
Кутура турган сайыңь жок.
Жанажандан соз айтып,
Убада бир, уятыңь жок.
Эр болсоңь чыныңды айт,
Ичиңдеги сырыңды айт.
Бербес болсоңь Чурокту,
Эрегишкендигиңди айт.
Ургенчтен Чыгарбай,
Камап туруп аламын.
Каражандан туңултуп,
Сабап туруп аламын.
Асмандан окту жаадырып,
Алты атардын жез огун,
Кабыргаңа тим эле.
Кадап туруп аламын.
Айт сырыңды угам деп.

Аскер менен чыгам деп.
Эрегиштим Тумонбай.
267-б. Бугун сени жыгам деп.
Каршылык кылсаң созумо,
Кара жерге тыгам деп.
Ачуусу жаман тез келип.
Айтып созун откоруп.
Ыргып турду Чынкожо.
Айбалтасын которуп.
Тулкунун цулу Тумонбай,
Чыңкожодон аянбай.
Бул созуно Камалбай
Ыргып турду душмандай.
Кызы талак Чыңкожо,
Бул кандай тез кожо.
Чурокту коркуп бергеним.
Олгон жерим чың ошо.
Айбалтасын корсотуп.
Сенин атаңдан калган темирби.
Арбак урган Чынкожо,
Айбалтаңдан жеңилби.
Чурокту коркуп бергеним.
Аз кундук корор омурбу.
Деп бу да келди булкунуп,
Созго келбей жулкунуп.
Эртиш менен эр Токо,
Чынкожону кармашып.
Эр Каманбай, Ажыбай.
Тумонбайды кармашып,
Ярачалап алышып,
Аңгеме созго барышып.
Акылга дыйкан Ажыбай,

Айтып созго кирди ошол.
Туйгундугун карматып.
Ара созго журду ошол.
Тумонбайдын ойлонуп,
Айтаар созун билди ошол.
Жедигердин эр Толтой.
Угуптургун созумду.
Чакырып келип Чыцкожо.
Уят кылды озумду.
Ачып кара козуцду,
Абыдан жыйна жицди.
Шыгайдын уулу Чынкожо.
Кандайлыктан жирдиц.
Тарынганы тай болсо,
Сагынганы май болсо.
Тайын союп жын кетсин.
Тамака тойдум деп кетсин.
Чуроктю кону бар болсо,
Каратын тартып откоссун.
Кайнага болсо Тумонбай,
Кашында турса Каманбай.
Айтып созун уктуруп,
Алдында турса Ажыбай.
Бул немене кылганы,
Кайнагасын тааныбай.
Торт ай кылган убада,
Аныц бутту эр Толтой.
Убада кылып кармаган,
Жаныц бутту эр Толтой.
Тайыц союп жеп алып.
Тамак ичип дем алып,
Жедигердин эр Толтой.

Жети суу жете кой.
Жети сууга барбасаң.
Опол тоого кете кой.

268-б. Кайнагаңа катылып.
Ушул ишке чатылып.
Айып сенде Чынкожо,
Тамак учун тарынган.
Тай этине зарылган.
Майып сенде Чынкожо.
Чурокту качан бербеим деп.
Бул созуңо конбойм деп.
Тумонбай качан сен айттың.
Чурокту бербейм деп айттың.
Айчурокту мен билем.
Тумонбай менен тең белем.
Тупку жайын айтайын,
Туп атабыз Теиштен.
Олуялык себептен,
Жаннатта жаны беиштен.
Теиш кандын балдары,
Жамгырчы, Дуулат бир туган.
Наркын бурбай Туркмондун,
Намыздын жолун бир куган.
Дуулаттын уулу Акун кан.
Акун кан Тулку бир туган.
Тулкунун уулу Тумонбай,
Туркмондон чыккан эрлерден.
Жамгырчы уулу Осмонбек
Узатып колун созгон бек.
Чркончтун калкын калап,
Душмандын жолун тоскон бек.
Атам Осмон баатырдын

Тулпар чыкты байталы.
Ала байтал буудандын.
Аз гана жайын айталы.
Чурокту тартып алам деп.
Эр Чынкожо жездемдин,
Мага жугуп калды шайтаны.
Ала байтал ажыбай
Байталдан калган атагым.
Которбоймун эр Толтой
Чынкожонун чатагын.
Осмон атам бек болгон.
Калкына созу эт болгон.
Осмондун уулу Ажыбай,
Чынкожого не болгон.
Кайнаасын тааныбай
Каршылык кылба Чынкожо,
Кармашамын, баатырмын.
Коп жедшер, нойгутпун
Корун казып жатырмын
Элдикте кунуз бар болсо,
Айткан созуз шар болсо,
Айткан созум эт корсоз,
Акылга туура деп корсоз,
Толтой менен Чызкожо,
Бул созумду билиз деп.
Тумонбай менин ингим деп.
Суйлойтурган тилим деп.
Сыйлакаку бир баатыр,
Коро турган кунум деп
Карындашым Чурокту,
Кордук менен бербеймин.
Толтой менен Чынкожо,

Сенден кордук корбоймун.
Башым аман турганда,
Зордугуза конбоймун.
Ажалым жетип кун бутпой,
Чынкожо сенден олбоймун.
269-б. Карындашым Чурокту.
Эрлик менен беремин.
Куда болуп жарашсаң,
Теңдик менен беремин.
Калыңайдап, мал алып,
Элдик менен беремин.
Биздин турктун наркы деп.
Билсеңсоздун баркы деп.
Айыпка токсон ат бергин.
Атамдан калган саяты деп.
Кызга калыңмал берсе,
Улатурган анты деп.
Жалпы журтту бут жыйса.
Жардам болот калкы деп.
Кан Чынкожо, эр толой,
Калкка созуң шар кылгын.
Кара атты баштап токсон ат.
Баарын бирдей пар кылгын.
Калыңберип той союп,
Мойнун кайрып кой союп.
Куда болуп кур чашып,
Кудагыйлар ун чачып.
Куйоо барып кайындап,
Элге журка дайындап.
Суруп-Суруп мал айдап.
Суйру оркочтуу нар айдап.
Калыңга кабат мал салам.

Салган малга бел байлап,
Акун канга барасыҥ.
Анан Чурок аласыҥ.
Малдан качсаҥ Чыкожо,
Как талаада каласыҥ.
Кантип Чурок аласыҥ.
Оюн эмес, чын созум,
Отол тоого барасыҥ.
Деп акыла дыйкан Ажыбай.
Айтып тура калды ошол.
Сур кийигин чулгутуп,
Туура тартып турду ошол.
Чынкожо турду кулдук деп.
Бул создо жок шумдук деп.
Азраак айып кылдык деп.
Ушул созго сындык деп.
Айып менин мойнумда.
Жазасын тартып тындык деп.
Кайнага болгон Ажыбай,
Кайраттуу баатыр Каманбай.
Калктын башын кармаган,
Кан кайнагам Тумонбай.
Айып менден отту деп.
Отбогондо нетти деп.
Анча-мынча аксым соз.
Оозуман чыгып кетти деп.
Азыраак айтым кесир деп.
Айыбымды кечир деп.
Айыбымды кечкен соҥ,
Аянамын не син деп.
Эркелейм деп силерге,
Эми кирди эсим деп.

Эрк озуңдо Тумонбай,
Аябай калыңжейсиңдеп.
Токсон эмес, жуз кара ат,
Баарын семиз туз кылам.
Жарашыктуу пар менен.
Жабууларын киш кылам.
Коргон жандын баарысын,
Коруп откон туш кылам.

267. б. Тартынбаймын бул иштен,
(бул сан жаңылыш. 270 болуш керек жен ж. К.).
Таңажайып иш кылам.
Кара атымды баш кылам.
Баарын бирдей саз кылам.
Калыңмалга тартынып,
Кантип малды аз кылам.
Айткан созуңжар кылам.
Атпай журтка шар кылам.
Кундуздай кара жуз атты,
Баарын бирдей пар кылам.
Тойго берген малымды,
Токсон кызыл нар кылам.
Нардын усту кур эмес,
Нарга жуктоп зар кылам.
Тумонбай сенин озуңду,
Жедигер менен нойгутка,
Туркмонго кошуп кан кылам.
Кара калыңмалыңды,
Озуңбилип, озуңал.
Эр Тумонбай кайнага.
Ушул айткан созум ал.
Азыр тартуу кылам деп.
Тумонбай менен тынам деп.
Шыгайдын уулу чынкожо.

Гумонбайдын алдына.
Гартып калды кара атын.
Бабасынын санатын.
Эр Гумонбай баатырыц,
Эми тапты акылын.
Аста жайлап соз айтып,
Соз айтканда тез айтып.
Айыбызды кечтим деп,
Кечмек турсун оттум деп.
Куда болуп калган соц.
Кечпегенде неттим деп.
Кара атызды Чынкожо,
Калыц малга алам деп.
Изат менен алдым деп,
Калкка кабар салам деп.
Чынкожого Чурокту,
Бермек болуп келдим деп.
Эми Акун канга барам деп.
Айтып жоот алам деп.
Кудагыйлар кара аттын,
Маздайына келтирип,
Аяктай кебез байласын.
Калыц малын айдасын.
Ажыбай айткан токсон ат,
Бир да бири калбасын.
Айчурокту бердим деп.
Эрте эрте келгин деп.
Толтой менен Чынкожо,
Изатымды коргун деп.
Бул созумду ойло деп.
Эртец келбей койбо деп.
Куда барып тушкон соц.

Эл жыямын уч кун деп.
Элдин баарын чакырып.
Той беремин жуз кун деп.
Ажыбайга эт келди.
Эми мага кеп келди.
Карындашым Чурокту.
Тумонбай озум билем деп.
Билгенден сага берем деп.
Кадырызды корем деп.
Чурок сенин булоц деп.
Кара атызды минем деп.
268-б. Баатыр Толтой, Чынкожо,
Угуптурсун кубоц деп.
Баатыр Толтой, Чын кожо,
Барбы менден куном деп.
Акыл ойлоп ар турлуу,
Айтып турду Тумонбай.
Кара атты эттеп алмакка,
Не кылаарын биле албай.
Тумонбайдан кеп угуп,
Чурокту берем деп угуп.
Баатыр Толтой, Чынкожо,
Эртиш, Кабан, эр Токо.
Сарбаздын цулу Таканак.
Сайрап созун такалап.
Тура калып кулдук деп.
Куда болуп тындык деп.
Баары кулдук кылган соц.
Маслаат созу тынган соц.
Эр Чынкожо кеп айтты.
Эрип созду эми айтты.
Эртец эрте барасыц.

Убадам ушул деп айтты.
Кан Тумонбай кайнагам.
Жардыгыҥ жалган кылбайм деп.
Жанымды аяп турбайм деп.
Чурокту албай тынбайм деп.
Кара атымды берем деп.
Калыҥ малыҥ билем деп.
Карындашыҥ Чурокту,
Эртеҥ барып кором деп.
Жемиш данонду жактырып.
Жеҥгетайга берем деп.
Кат кылып, кол берип,
Куда болуп жарашты.
Сегиз баатыр баш кошкон,
Чйлоруно тарашты.
Эр Тумонбай кеткен соҥ.
Калаасына жеткен соҥ.
Баатыр Толтой кеп баштап.
Барыҥ уккун деп баштап.
Тумонбай жалган кеп айтты.
Чурокту берем деп айтты.
Ичинде бардыр бикири,
Өзуно жаккан эп айтты.
Кандайлыктан Чурокту,
Азыр берем деп айтты.
Олмойунчо Чурокту,
Бермек эмес, Тумонбай.
Алдыбызга эҥилип,
Келмек эмес Тумонбай.
Уругузду чынкожо,
Кормок эмес Тумонбай.
Айчурокту берем деп,

Конмок эмес Тумонбай.
Эр Тумонбай берем деп.
Чурок даяр, белен деп.
Кара атты берсеҥ калыҥга,
Бул созуҥо коном деп.
Айтып турган созундо
Аярлык бар озундо.
Чамасынан байкасам,
Чаары турат козундо.
Кара атты калыҥ берем деп,
Эр Чынкожо жирбе.
Манастын уулу Семетей,
Жолдон дуушар болбосун,
269.5. Кара атыҥдан айрылып,
Калба~~сын~~ досум кесирге.
Тумонбайдын кеби бар,
Ичи толгон кеги бар.
Билсеҥ мунун мунозун.
Бир жерден тынган деми бар.
Манастын уулу Семетей,
Келип калган чени бар.
Учуп жургон гайып кыз.
Сага болчу зайып кыз.
Учканы жума тун болгон.
Уч ай токсон кун болгон.
Айчурок учуп кеткени.
Айтай журтка дом болгон.
Акундун кызы Айчурок,
Семетейге барган деп.
Барып кабар салган деп.
Баштап алып келген деп.
Тулкунун уулу Тумонбай.

Семетейди коргон деп.
Эр Семетей султаныц.
Эжирип келип калган деп.
Чурокту бизге берери,
Чынкожо досум жалган деп.
Чоц Иргончтун оюнан.
Манастын цулу Семетей.
Келетурган жолунан.
Карбан жолдун боюнан.
Чалгынды озум чалам деп.
Жалгыз озум барам деп.
Як-Ийнектин кечуудон,
Келип калса Семетей,
Гуудандын изин табам деп.
Жедигердин эр толтой,
Сур коёнго камчы урып.
Жонап калган жери ошол.
Оздоп, солдоп каршы урып.
Уй акчы менен каргытып,
Жургон жолун чаргытып.
Алдындагы суркоён,
Оозунан кобук баргытып.
Кокулун кокко ыргытып.
Туягын жерге мылгытып.
Тура калып из карап,
Анда-санда чулгутуп.
Багыштын цулу эр толтой
Катта жолдон из карап.
Эки козун айырбай,
Эзкейе тушуп туз карап.
Биле салды эр толтой.
Бир карабай, уч карап.

Аттын башын бурбастан,
Аял кылыт турбастан.
Манасдын уулу келди деп,
Башка созду урбастан.
Кыздар келит селкинчек,
Тэт жаткан жерине,
Дурбу салыт Семетей,
Коруп жаткан жерине.
Кулчоро келит Чуроко
Кот сураган жерине.
Бир бирине наз кылыт,
Эт сураган жерине.
Семетей келит Чурокко,
Аярлашкан жерине,
Баштан аяк санатын,
Баяндашкан жерине,
Жакын Толтой барганда.
270-б. Анча-мынча калганда.
Келит тура калганда ошол.
Жолго козун салды ошол.
Жолдон жургон из жок деп.
Мындан ары иш жок деп.
Кара жолго барды ошол.
Жолдон изди чалды ошол.
Из табалбай эр Толтой,
Бура тартыт калды ошол.
Тай чабым тим бастырса,
Буудан изин кормокчу.
Коргондо Толтой олмокчу.
Олбосо да эр Толтой,
Чынкожонун алдына,
Чындап ыйлап келмекчи.

Семетей келип калды деп,
Чындап кабар бермекчи.
Жедигердин эр Толтой,
Кайратартып жылжытып.
Суркоёнду чулгутуп.
Тура калган жеринде,
Туягын жерге мылгытып.
Эзкеиште октолтуп.
Эликдей боюн токтолтуп.
Адырмакта октолтуп.
Аркардай боюн токтолтуп.
Жал куйругун жайылтып,
Аягын жерге сайылтып.
Чынкожонун алдына,
Баатыр толтой келди ошол.
Келип жоп берди ошол.
Ак-Ийнекдин кечуудон,
Ат менен откон киши жок.
Жол жолоочу бастырган,
Жалгыз аттын изи жок.
Манастын уулу Семетей,
Бастырып кайдан келди деп.
Айчурокту бермекке,
Тулкунун уулу Тумонбай,
Чыны менен конду деп.
Чындап кудай берди деп.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Чыны досум сен элец.
Досум учун жанымды,
Курбан кылчуу мен элем.
Байкап чалдым жолуздy.
Коруп келдим сонунду.

Марттыгыҕды карматып.
Жакшылап ачкын колуҕду.
Семетейден дайын жок,
Акундун кызы Чурокко,
Сенден башка кайын жок.
Тайбуурулдун изи жок,
Изи Турсун тулпар жок.
Айчурокту алууга,
Сенден башка шумкар жок.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Айтпаймын создун жалганын.
Алып барар малыҕды,
Бугундон калбай айдагын.
Жедигердин эр Тоятой,
Айтып туруп калды ошол.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Атка келди чамынып.
Акундун кызы Чурокко.
Журмок болду камынып.
271-б. Жедигер менен нойгутун,
Баарына кабар салды ошол.
Токсон кара бууданды,
Кара атына пар кылып.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Баарын жыйнап алды ошол.
Эми Тумонбайдын кеби бар.
Турлоп айтаар эби бар.
Айчурокту бербесеҕ,
Чынкожо да кеги бар.
Тулкунун уулу Тумонбай,
Кашканын уулу Каманбай.
Осмонбектин Ажыбай

Уч азамат суйлошуп,
Бирин бири сыйлашып.
Убада созун кармашып,
Оллойунчо Чурокту,
Бербейлик деп суйлошуп.
Май-Дободон аттанып.
Мас болгондой шатанып.
Бербес болуп Чурокту,
Бирине бири мактанып.
Карындашы Чурокко,
Кан Тумонбай актанып.
Карыса да Акундун,
Кадырына сактанып.
Кара атты алдап алмакка,
Кан Тумонбай суктанып.
Жалганын той баштап.
Жарашыктуу ой баштап.
Кан Тумонбай баатырыз.
Суйлоп турду элине.
Баарыз укгун созум деп.
Карап турган бегине.
Карындашым Чурокту.
Эр Чынкожо баатырга,
Бермек болуп келдим деп.
Толтой менен жайлашып,
Бекем созду байлашып,
Конмок болуп келдим деп.
Чынкожонун кара атын,
Минмек болуп келдим деп.
Жедигер менен нойгутту,
Билмек болуп келдим деп.
Карындашым Чурокту,

Жан адамга билдирбей,
Чынкожого бермек болдум деп.
Чынкожо менен Толтойдун.
Элин билмек болдум деп.
Жедигер, нойгут кошулуп,
Туркмон менен баш кошуп.
Бирге журмок болдум деп.
Чыцкожо эртец келет деп.
Тойду кабат берет деп.
Эр Чыцкожо келет деп.
Кара атын мага берет деп.
Канча-канча мал соют,
Эркенин тою болот деп. = Тойго келген кыз-келин.
~~Чынкожо, Толтой баатырыц~~
Мейман болуп конот деп.
Акын, ырчым, Жаркынбай,
Жар чакыргын тартынбай.
Элди тойго чакыр деп,
Эрте аттаныт бат бар деп.
Тойдун качан болоорун,
Унутпастан жатка ал деп.
272-б. Бешиктен чыккан беш жашар,
Бала уйундо калбасын.
Токсонго чыккан токтолуп,
Чал уйундо калбасын.
Оозунда тиши жок.
Уй кайтарып олтурган,
Мындан башка иши жок,
Кемпир уйдо калбасын.
Кеип жаццап суйлогон,
Кесир уйдо калбасын.
Келин жургон эри олуп.

Жезир уйдо калбасын.
Атасы олуп зар кылган,
Оокаты жок, жыргабай,
Убайым тартып кайгырган.
Жетим уйдо калбасын.
Теспе тартып олтурган,
Эшен уйдо калбасын.
Тездик менен соз айткан,
Чечен уйдо калбасын.
Атка минээр алы жок,
Кесел уйдо калбасын.
Малдан кайдан чыгам деп,
Бай уйундо калбасын.
Бар оокатыш кылам деп,
Жарды уйундо калбасын.
Жаркымбайым баргын деп,
Жардыгызды салгын деп.
Элге кабар бергин деп,
Бугун жыйнап келгин деп.
Бутун жыйнап келбесец.
Бугун кабар бербесец.
Жарылып баш олдуц деп.
Жардыгымды кордуц деп.
Эл чакырып келгин деп.
Эрте кабар бергин деп.
Жаркымбайды жиберип,
Эр Тумонбай баатырыц.
Эч адамга билдирбей
Озу таап акылын.
Жаркынбайыц аттанып.
Жардыка кетти шаздаиып.
Жанына ~~кошчу~~ жолдош кошчу алып.

Жалпы журтка мактаныт.
Кочо менен жарышыт.
Тизгин колдо карышыт.
Кан Тумонбай айтты деп,
Калкка кабар салышыт.
Эртец толтой келет дейт.
Эркенин тоюн берет дейт.
Бугун тойго барбаган,
Тумонбайдан олот дейт.
Олбосо да кор болуп,
Далай кордук корот дейт.
Чынкожого Чурокту,
Чыны менен берет дейт.
Кебез байлап кара атка,
Чынкожо озу келет дейт
Тойго барган жан болсо,
Тамашаны корот дейт.
Барбай калган уйундо,
Тумонбайдан олот дейт.
Эртец анык башталыт,
Эркенин тою болот дейт.
Бугун барган кыз, келин,
Мейман болуп конот дейт.
273. б. Кара атты алып Тумонбай,
Малды кабат соёт деп.
Бугун барган жан болсо,
Майга мыктап тоёт деп.
Барбаздан келбей койбосун.
Кебимди менин ойлосун.
Эртец жеп алганда,
Эр тумонбай сойбосун.
Жалгыз-жарым жашыныт.

Жан калбасын уйундо.
Жатып ичээр тошокто,
Чал калбасын уйундо.
Кызыл желек сыр найза,
Баатыр барсын бул тойго.
Кыяк тарткан наамачы,
Акун барсын бул тойго.
Кыз-келинден калтырбай,
Катын барсын бул тойго.
Кемпир чалдан калбастан,
Кары барсын бул тойго.
Карыядан калбастан,
Баары барсын бул тойго.
Коп малына мактанып,
Байлар барбай калбасын.
Жардылыкка жабыргап,
Жарды жатып калбасын.
Кыз-жигиттер жаркылдап,
Тамашага шартылдып,
Ка Албай барсын оюнга.
Кулагына башка соз,
Албай барсын оюнга.
Деп жарчы башчы Жаркынбай.
Жар чакырды тартынбай.
Калганы жок Ургончто.
Жалгыз жанга айтылбай.
Эртец толтой мал айдап,
Келет деп кабар уккан соц.
Чынкожого Чуракту,
Берет деп кабар уккан соц.
Кемпирлер ыйлап кемшиц деп,
Чынкожо кайдан келсан деп.

Чынкожого Акун кан,
Чурокту кайдан берсин деп.
Чынкожого барганча,
Айчурок долу олсун деп.
Чынкожо менен Толтойго,
Айчурок кантип консун деп.
Башында Акун Чурокту,
Бата кылган Манаска.
Бабыраган келиндер,
Бул созду мындан талашпа.
Манастын уулу Семетей,
Баатыр чыкты деп уктук.
Атпай кыргыз алашка,
Угулуп турат дайыны.
Корунуп турат айылы.
Олуя-Ата, Таластан,
Семетей келсе бир куну,
Ургончуцду чапбайбы,
Толтой менен Чынкожо,
Оз жолун таппайбы.
Опол тоого качпайбы.
Качмак турсун шашпайбы.
Кан Акундун коп элин,
Каптап келип баспайбы.
Чурогумду бердиц деп.
274-б. Семетейге жазбайбы.
Акундун кызы Чурокту,
Кара таман куц кылып,
Чачын кыркып сатпайбы.
Койчуларга кошулуп,
Короого Чурок жатпайбы.
Эрке Чурок шордуунун,

Минтип шору каттайбы.
Толгон айдай Чуроктон,
Томуктуу жилик эт жебей.
Тумонбайга не болгон,
Жолунан тосуп беттебей.
Айчурокту бербейбиз,
Толтой кул келбей кеттебей.
Акындын кызы Чуроктон,
Аышыктуу жилик эт жебей.
Акун канга не болгон,
Алдынан чыгып бетдебей
Айчурокту бербейлин,
Чынкожо келбей кет дебей.
Акундун кызы Чуроктун,
Аныкжери пери деп.
Койкаптагы перилер,
Айчуроктун эли деп.
Манастын уулу Семетей,
Арнап койгон жери деп.
Учуп барып тийбейби.
Озунун эрин суйбойбу.
Атпай алаш эли деп,
Ак суу, Талас жери деп.
Айчурокко не болгон,
Эр Семетей эри деп.
Семетей турса Толтойго,
Чуроктун эби келбейт деп.
Айылдагы боз балдар,
Шылдыз ~~шылдыз~~ кылган кеби деп.
Келишимдуу бир кепти,
Кемпирлер суйлоп токтолду.
Келин-кыздын баарысы,

Эрке Чурок тоюна,
Эрмек кыздын ойнуна,
Барабыз деп октолду.
Башын тартып жаштардан,
Барбаган адам жок болду.
Тотуга элек келиндер,
Туура карап жугуруп.
Эрке Чурок тоюна,
Барабыз деп суйунуп.
Бу да келди оюнга,
Айчуроктун тоюнда.
Бирди тууган катындар,
Бир баласын которуп,
Экини тууган катындар,
Эр баласын которуп,
Бир баласын эрчитип,
Жаш кулундай телчитип.
Бу да келди оюнга.
Айчуроктун тоюнда.
Учту, тортту тууганы,
Жолун бала бууганы.
Эч айласын таба албай,
Эрке кыздын тоюнда,
Барамын деп турганы.
Эрке кыздын тоюна,
Жибербей жолум буудуз деп.
275-б. Кок желкеге бир коюп,
Кочо менен дыр коюп.
Бирине бирин капшырып.
Тешок салып жаткырып.
Энеке багып тургун деп,
Бир кемпирге тапшырып.

Бу да келди оюнга.
Айчуроктун тоюнда,
Кандын кызы калкылдап.
Кадимкидей шартылдап,
Алтындан кылган чолпусу,
Аркасында шыркылдап.
Айнектей козу жалтылдап.
Алтындай бети жаркылдап.
Бу да келди оюнга.
Айчуроктун тоюнда.
Бекдин кызы белсенип.
Пир ургандай тезселип.
Атлас койнок булакдап,
Аткан таздай кылактап.
Тийип койгон жигитти,
Кара кашка чунак деп.
Бу да келди оюнга.
Айчуроктун тоюнда.
Байдын кызы балкылдап.
Пачайы кийип жаркылдап.
Мактангансып кичине,
Баса тушуп шалкылдап.
Уят менен иши жок,
Чйдогудой дацкылдап.
Бу да келди оюнга.
Айчуроктун тоюнда.
Аштыкчынын бир моюн.
Адеби жок кир моюн.
Бу да келди оюнга.
Айчуроктун тоюнда.
Жылкычынын жылантос.
Жылып жургон уландос.

Жылга жерде жолукса,
Жыланпостун жолун тос.
Бу да келди оюнга.
Айчурок тоюнда.
Койчунун кызы кокурпос.
Колу кыска чобурпос.
Коромжусу жок турут.
Кой суйлогон кобурпос.
Бу да келди оюнга.
Айчуроктун тоюнда,
Ордого келин-кыз толут.
Чолосу жык жыш толут.
Карап турган кезинде.
Тою качан болот деп,
Санап турган кезинде.
Тумонбай качан келет деп,
Качан тоюн берет деп.
Самап турган кезинде.
Каман байын кошчу алып,
Ажыбайын дыгчытып.
Тулкунун цулу ~~тулкунун~~ тумонбай,
Жетип келди бешимде.
Той берем деп чакырган,
Тумонбайдын жинде.
Кылчайып ~~карап~~ моюн бурбастан,
Кызга карап турбастан.
Акун кандын устуно,
Басып кирди аяздап.
276-б. Коргон билген жоругун,
Айтмак учун баяндап.
Барган заман аба деп.
Багымды билген ага деп.

Баштан аяк созумду,
Угуптургун жана деп.
Абам Акун каным деп.
Кокурокто жаным деп.
Айтып турган созумду,
Угуп тургун баарын деп.
Мен Тумонбай балаздын.
Ичимдеш санаам деп.
Аба сизге эт келсе,
Жалгыз мага кеп келсе.
Чынкожо менен толтойдун,
Кара атын алдап алам деп.
Кара ат тийсе колума,
Чынкожо менен толтойду,
Жедигер, нойгут коп колду.
Айдап жолго салам деп.
Айчурокту берем деп,
Алдап алам кара атын.
Кара ат турсун аламын.
Токсон бирдей нар атын.
Тумонбайдын адатын,
Турлуу-турлуу санатын.
Жалганынан той баштап,
Жарабаган ой баштап.
Айчурокту берем деп,
Алсам кандай каратты.
Кара ат колго тийген соз,
Чынкожо колго кирген соз.
Баатыр озум билген соз.
Корорсуз аба адатты.
Жедигер менен нойгутка,
Корсотомун санатты.

Мени кудай бактыза.
Эркек кылып жаратты.
Аба сизге жактаса,
Гул кезешке кирбеймин.
Жардыгыздан башканы,
Мен тумонбай билбеймин.
Деп турдуу созду ойлонуп,
Тумонбай турду жойлонуп.
Тумонбайга кеятирип,
Суйлоп калды Акун кан.
Пайда чыкпайт аныздан.
Ат аламын деп ойлонуп.
Маслаат кылган акылдан.
Айчурокко суйлошуп,
Абыдан сырын билсезчи.
Уктубекен аныкс соз,
Алыс менен жакындан.
Баатыр Манас баласы,
Эр Семетей баатырдан,
Карындашыз Чуроктун,
Учканы жума тун болгон.
Учуп уйдон кеткени,
Уч ай-токсон кун болгон.
Учуп кеткен айчурок,
Семетейге баргандыр.
Манастын уулу Султандан,
Аныкс кабар алгандыр.
Таласында суйлошуп,
Санаасы тыныт калгандыр.
Семетейге барбаса.
277-б. Аныкс кабар албаса.
Жакын жерге тием деп

Чынкону тандаса.
Чынкожого Чуроктy,
Чыныҗ менен берсеҗчи.
Башыҗа жазган наситти,
Маҗдайыҗдан корсоҗчу.
Чуроктун коону бар болсо,
Чыҗкожого консоҗчу.
Алдап кара ат алганыҗ,
Адам угаар кеп эмес.
Акылыҗ болсо тумонбай,
Бул аткаҗыҗ эт эмес.
Угуп тургун тумонбай
Созумдо жок калаты.
Байкаптургун созумо.
Пайда кылбайт озуҗо.
Чынкожонун кара аты.
Баатырлары сайышып,
Найзалары майышып.
Тени болот сыр найза,
Тошко тийип тайышып.
Ат устунон алышып,
Чыгыта сайып салышып.
Буга кучуҗ келбесе,
Сайдырып карат берчу эмес.
Армандан чыгыгып калчу деп,
Анан атын алчу деп.
Толтой менен Чынкожо,
Оз колуҗдан келбесе.
Алдатып карат берчу эмес.
Ал жорукка кончу эмес.
Алдаганга ат берсе,
Чынкожо мында келчу эмес.

Жедигердин Толтоюн,
Алдап адам жеңчу эмес.
Карындашыңз Чурокко,
Барып суйлош Тумонбай.
Ичке кине сактабай,
Аныкс суйлош Тумонбай.
Каманбайды кашыңа,
Алып суйлош Тумонбай.
Ажыбайды алдыңа,
Салып суйлош Тумонбай.
Жандын баары эшитсин,
Жарык суйлош Тумонбай.
Чурок барып корбосо,
Эр Семетей келбесе.
Айчурокту алам деп,
Аныкс жоап бербесе.
Манас кылган башында,
Батасынан кутулдук.
Семетей турсун, эр Манас,
Атасынан кутулдук.
Айчуроко эп келсе,
Чынкожону эп корсо
Чынкожо менен жайлашып.
Убада созун байлашып.
Толтой менен эптешип,
Убада созун бекдешип.
Корор козум Тумонбай,
Чурокту берип тынсаңчы.
Чынкожо менен Толтойго,
Бирлешип оокат кылсаңчы.
Айтып созун урду ошол.
Акун суйлоп турду ошол.

278-б. Эр Тумонбай кеп айтты.
Айтаар созун эми айтты.
Айланайын абам деп.
Азырынча чамам деп.
Чынкожо менен Толтойдун,
Айласын озум табам деп.
Олбой турут Чурокту,
Кантип аба берем деп.
Чынкожодон келгенди,
Нак тобомдон кором деп.
Чыкожо менен Толтойдон,
Ажал жетсе олом деп.
Айчурокту бергенге,
Олгондон кийин коном деп.
Ыргыт турут Тумонбай,
Барды Чурок кашына.
Калыс созду укканга,
Каманбай менен Ажыбай.
Карап тур деп кашына.
Калыс бол деп кашыма.
Эр Тумонбай баатырыз,
Айчуроко кеп айтты.
Баштан аяк созумдун,
Баарын уккун деп айтты.
Баатыр Толтой, Чынкожо,
Басташыт мага келгени.
Айчурокту алам деп.
Аныс козум коргону.
Алты ай бутун атыштым.
Кызыл канга батыштым.
Аянбастан урештум.
Кундо майдан кылыштым.

Алты ай бутун откон соц.
Убада алып торт айга.
Мулот алып тыныштым.
Бул торт ай ичинде,
Сабыр кылып туруштум.
Карындашым Чурокту,
Чынкожо менен Толтойго
Бербес болуп тырыштым.
Бербегенге койбостон,
Чынкожо, Толтой болбостон:
Жана баштап кеп салды.
Чурокту бергин деп салды.
Толтойдо коонуц бар болсо,
Бермек болуп келдим деп.
Сага жакса бул созум.
Конмок болуп келдим.
Айткан созум жактаса,
Толтой кулдан келгенди,
Кормок болуп келдим деп.
Аскеримди жок кылып,
Атышып жатып сен учун.
Олмок болуп келдим деп.
Барсац толтой эр мына.
Жедигер, нойгут эл мына.
Ырас коонуц бар болсо,
Ылайыктуу жер мына.
Барсац баатыр Чынкожо,
Мактабаймын бай мына.
Жакканына барасыц,
Жарашыктуу жай мына.
Бирин тандап коргун деп.
Эрте жооп бергин деп.

Чынкожо, толтой жактаса.
Тумонбай бекер мактаса.
279-б. Озуң тапкан жер болсо,
Ылайыктуу эр болсо,
Айтып берсин чыныңды,
Мен угайын сырыңды.
Уч ай бутун учканыңь,
Кулагыма угулду.
Манастын уулу Султанды.
Баштап келсеңь Айчурок.
Кандырарсыңь кысымды.
Тумонбай сага жыгылды.
Чынкожо менен толтойдун.
Озум табам ыгыңды.
Айчурокту алам деп
Чынкожо, толтой талашты.
Карындашым Айчурок,
Барар жериңь жарашты.
Чынкожо менен толтойдун.
Бирин тандап барасыңь.
Бакты берсин озуңо.
Барсаңь орун аласыңь.
Манастын уулу Семетей,
Келип калса Айчурок,
Муну кантип танасыңь.
Султан келип калды деп,
Чын жеринен соз айтып,
Кулагыма саласыңь.
Аныкь сырыңь айтпасаңь,
Убалыма каласыңь.
Деп эр Тумонбай баатырыңь
Суйлой турду Чуроко.

Семетейди жашырып,
Чурок саза дубакке.
Эрке Чурок кеп салды.
Эр Тумонбай баатырды.
Кеп салганда жеп салды.
Манастын цулу Султанга,
Бала туйгун шумкарга.
Барганым жок деп салды.
Барып кабар Султанга,
Салганым жок деп салды.
Ушул создон башка соз,
Укканым жок Тумонбай.
Чйдон чыгып бир кадам,
Учканым жок Тумонбай.
Акун кандын уйунон,
Чыкканым жок Тумонбай.
Семетей менен гешим жок,
Сенден башка кишим жок.
Учкун уктап ойгонсом,
Семетей кирээр тушум жок.
Кадымдан болгон адатыц,
Кылып жургон санатыц.
Эр Тумонбай абаке,
Таппайсыц мындан калатын.
Кыз буйлалаган тоо болот.
Агасы берем деген соц.
Айдап калыц жеген соц.
Барбайм деген кээ болот.
Шоруц каткан кыз чиркин
Башына кайдан ээ болот.
Чын-чынына кылген соц,
Чындап малды жеген соц.

Эби келсе кыздарды,
Эли бийлеп берчу деп.
Тумонбайдай карыя,
Беги бийлеп берчу деп.
280-б. Кадымдан берки адатта,
Кары бийлеп берчу деп.
Калайыкка эп келсе,
Баары бийлеп берчу деп.
Кан Тумонбай өзүздө,
Каны бийлеп берчу деп.
Акун кандай кары бар,
Ата бийлеп берчу деп.
Ажыбайдай билимдуу,
Ага бийлеп берчу деп.
Кадимден бери кыз байкуш,
Ата менен аганын,
Амиринде журчу деп.
Айтканына кончу деп.
Менин оюм Тумонбай,
Эр толтойго барбаймын.
Сизге айып болбосо,
Чынкожону танбаймын.
Чынкожого буюрсаң,
Чын созум бул танбаймын.
Агам баатыр Тумонбай,
Амириңден калбаймын.
Кара атын алып жатасың,
Калың малга сатасың.
Карындашың Чурокту,
Канча малга сатасың.
Деп Тумонбайга кеп айтты.
Турлуу созду эми айтты.

~~Турмуш~~ Акундун кызы Айчурок.
Айтып тура калды ошол.
Айчуроктун созуно,
Эр Тумонбай баатырыц.
Абдан куйуп жанды ошол.
Акылынан танды ошол.
Карындашым Айчурок,
Калкка салдыц кой дубак.
Каршы айткан созуздон,
Кайнап калды эт бурак.
Жалгыз Чурок сон учун,
Жалпы туркмон эл учун.
Аябадым жанымды,
Тогомун деп канымды.
Туу тубундо туруштум,
Тулпар минип уруштум.
Алты ай бутун уруштум.
Абыдан майдан кылыштым.
Чынкожо менен Тоятойго,
Бербеймин деп туруштым.
Кылыткойгон шертимден,
Качан Чурок жылбыштым.
Айрылбай баш калбай,
Алжабаган каш калбай.
Абышка олуп жаш калбай.
Жыртылбаган тон калбай.
Жезилбеген чоц калбай.
Кундоп, тундоп уруштум,
Кундо майдан кылыштым.
Уч айга алып убада,
Уйго келип тыныштым.
Уч-торт айдын ичинде,

Жети-суга барат деп.
Карындашым Айчурок,
Жетип кабар салат деп.
Манастын уулу Семетей,
Айчурокту алат деп.
Чынкожо менен Толтойду.
281-б. ~~Баатыр Кайко~~ Айдап жолго салат деп.
Карындашым Айчурок,
Маманастын уулу Султанды.
Бала чунак шумпайды.
Баштап алып келет деп.
Мага кудай берет деп.
Баатыр Толтой, Чынкожо,
Семетейден алат деп.
Коргулукту корот деп
Оозумдан чыгарбай,
Ойлот журдум ичимде.
Эр Семетей Султанды,
Корбосоз Чурок тушуздо.
Жакын жерден жайланып,
Чынкожого кармалып.
Кара тумшук Айчурок,
Карташага кармалып.
Ургачыга алданып.
Ошончолук сандалып.
Кара атты эттеп алам деп,
Калпка озум алданып.
Эки ай уч кун дегенде
Эр толтойго барыптыр.
Эрк озундо болгон соз,
Эрин таап алыптыр.
Уч ай учто дегенде.

Чынкожого барыптыр.
Чындап бейли бузулуп,
Эрин таап алыптыр.
Ушунчалык цятка,
Чурок мени салыптыр.
Бул кара бет Чурокту,
Озу тапкан жерине.
Баатыр Толтой, Чынкожо,
Бара турган эрине.
Аянбастан суйротуп,
Азоо тайдай туйлатып.
Чынкожо менен Толтойго,
Алып барып бердим деп.
Чурок сенден келгенди,
Нак тобомдон кордум деп.
Ачуусу келип Тумонбай,
Чыгып тура калды ошол.
Акундун кызы Чурокту,
Оц колунан алды ошол.
Ой-боюна койбостон,
Ойдон суйроп калды ошол.
Чурокту колдон алган соц
Тумонбай суйроп калган соц.
Жете албаган жамандар,
Баары барды жугуруп.
Баары суйроп жургондо,
Тумонбай баштап кургенде,
Акундун кызы Айчурок,
Кабыргасы бугулуп,
Калды жандан туцулуп.
Айчурокту коргондо,
Ашык болгон життер,

Арман кылып артынан,
Жашык болгон жигиттер,
Дабырашып барышып.
Далай жаңжал салышып.
Акундун кызы Чурокту,
Ач билектен алышып.
Бетине жакын жетишип.
Жетмек турсун отушуп.
282-б. Ак эмчектин устунон,
Жаза кармап кетишип.
Акун коруп коёт деп,
Артын карап шекишип.
Айчурокту суйротуп,
Азоо тайдай уйротуп.
Дарбазага барганда.
Дарбазадан чыгарга,
Жакын жетип калганда.
Чурок кирди арманга
Оз агасы Тумонбай,
Ач билектен алганга.
Алып барып берем деп.
Аябай суйроп калганга.
Даразанын кузкусун.
Кучактап Чурок бек кармап
Айланайын Тумонбай,
Жазыгым жок деп кармап.
Акундун кызы Айчурок,
Тумонбайга кеп айтты.
Ичандеги сактаган,
Турлуу созду эми айтты.
Чынкожого баргын деп,
Чындап орун алгын деп.

Озуҥ айттыҥ мен уктум.
Созуҥду карап мен ыктым.
Сенин айткан созуҥдон,
Качан Чурок мен чыктым.
Эрегишпей Толтойго,
Баргын дедиҥ Тумонбай.
Эрте барып нече орун,
Алгын дедиҥ Тумонбай.
Чынкожого чын жери,
Баргын дедиҥ Тумонбай.
Чындап орун эртелеп,
Алгын дедиҥ Тумонбай.
Сенин айткан созуҥо,
Турганым жок тил албай.
Бул кордукка туш болдум.
Жашырып коюп бир созду.
Тумонбай сага ынанбай.
Не кылаарым биле албай.
Жашырып койгон жазыгым.
Жалгыз туркук касыгым.
Бура салып бир созду,
Бузулду менин басыгым.
Ичимдеги сырымды,
Жалгыз айтам озуҥо.
Жаныҥа жолдош албастан.
Кулак сал деп созумо.
Чыйлап турун Айчурок,
Созун айтып турганда.
Эркх Чурок токтолуп,
Эми кеҥеш кылганда.
Уруш жаҥжал басылбай,
Эрегишип турганда.

Гумонбай менен Акундун,
Аскери калды беттешип.
Бир бирине аяный,
Тартынбады четтешип.
Чаң тополоң болушуп,
Чабыш чыкты бир талай
Жалпы аскер беттешип,
Сайыш чыкты бир далай.
Жаркылдатып сууруган,
Кылыч чыкты бир далай.
283-б. Жан аябай согушкан,
Уруш чыкты бир далай.
Бул согушту коргондо,
Сабыр кылып Акун кан.
Жаш кезинде бирноён,
Жарашыктуу баатыркан.
Кеп чыгарды ойлонуп,
Келишимдуу акылдан.
Карылыктан кор болуп,
Кордук корду жакындан.
Урушпай аскер токтотуп,
Оз эликди жоктотуп.
Баарың менин балам деп.
Башка барбы санааң деп.
Менден моюн бурааргa,
Келбейт сенин чамаң деп.
Гумонбай болсо балаң деп.
Маслааты чала деп.
Менин айткан созумду,
Артын байкап кара деп.
Кереметуу Акун кан,
Келишимдуу баатырдан.

Айты созун окшотуп.
Аскерди койду токтотуп.
Тумонбайга кеп айтып,
Турлуу созду эми айтып.
Суйлоп турду Акун кан,
Соз чыгарып акылдан.
Кан сайрап кеп айтып.
Калкым уккун деп айтып.
Карап турган коп туркмон,
Жалпыз уккун деп айтып.
Жалгыз Чурок балам деп,
Козулдогу санаам деп.
Чурок кордук коргондо,
Олбой кантип калам деп.
Карылыктын айынан,
Каржалып калды чамам деп.
Менин балам Айчурок,
Периден туган бала эле.
Гир келгендей бактыма,
Бериштелуу жан эле.
Асыл балам Айчурок,
Айтканымча бар эле.
Кармаганым Айчурок,
Гайыптан туган бала эле.
Кайсы бирин айтайын,
Касиеттуу жан эле.
Кара тумшук Айчурок,
Айтканымча бар эле.
Карыдым, олдум, жок болдум.
Куйуп-бышып чок болдум.
Карааным Чурок сен учун.
Кайрат кылып козголдум.

Кадырым билээр адам жок,
Ошол жерге токтолдум.
Айланайын кулунум.
Айнектен жарык тунугум.
Жалгыз Чурок сен учун,
Арманым айтып курудум.
Жоугумдун толтосу.
Муунумдун кылтасы.
Оозго буткон жашымда,
Отуз тиштин кыркасы.
Алтын, ковхар, карасы.
Тишимдин дилде саласы.
284-бет. Кыз да болсо бир парзент,
Кырка тиштин арасы.
Каспеттуу бир бала,
Гайып пери баласы.
Сен учун жарам мен коргон,
Кордугумду карачы.
Кыз да болсо медерим,
Билбей калдым не дерим.
Айтпайд койдуз жашырып.
Семетейдин келээрин.
Чаптырганыз кеп болуп,
Тумонбайга кек болуп.
Ойлонбогон чиркиндин,
Озуно жаккан эт болуп.
Бул жорукту кылганын,
Бура салып турганын.
Журогумо мулук салып,
Журокко жабыр от жагып.
Башымдагы доолотум,
Балам Чурок сынганын.

Эшигиме эл жыйыт.
Аскеримди урганын.
Карылыгым олгонум,
Гул бурутка конгонум.
Атпай турмон баласы,
Акун канды комгонуз.
Кайратымдын барында,
Манас менен дос болдум.
Ургончумду алдырыт,
Жеримден качан козголдум.
Толтойтурсун эр багыш,
Эшигиме келген жок.
Чынкожо турсун Шыгайбай,
Ургончумду коргон жок.
Бу кордуктан Акун кан,
Ушпу бугун олгон жок.
Кайратымдын барында,
Доолотумдун шарында.
Кашка тумку иш билан,
Журду менин жанымда.
Ургонч менен Кавилди,
Овган менен Туркменди,
Билип турдумдум башында.
Била салыт жашымда.
Акун кан карыт кетти деп,
Олоор жашка жетти деп.
Откосу жок кары чал,
Олбогондо нетти деп.
Буудайык кандын Музбурчак,
Болуп кетти Кавилде.
Жалпы оган элимди,
Укпай койду кебимди

Баатыр болсо Тумонбай,
Музбурчакка барбайбы.
Баатырлыгын корсотуп,
Элин кайрып албайбы.
Менин балам Айчурок,
Анан бар деген жерге барбайбы.
Жалгыз балам Айчурок,
Жардыгына конбойбу.
Жалгыз Озу билген соз,
Озу билип бербейби.
Тумонбайдын колунан,
Жалгыз Чурок келбейби.
Бу кордукту кылганча,
Тумонбай чиркин олбойбу.
285-б. Озумдо бала жогунан,
Жала кылдым Тумонбай,
Ак иштеген ишизди,
Чала кылдыз Тумонбай.
Бул жорукту Акунга,
Чала кылдыз Тумонбай.
Калктын башын карматып,
Кан котордум Тумонбай.
Калыз журтка озузду,
Даз котордум Тумонбай.
Тубагандан топочу,
Балам жогу билинди.
Кесепетин карматып,
Келтирдиз менин жинимди.
Чира минип Тумонбай,
Чыгарбагын озузду.
Чындап жиним кармаса,
Чымчыктай жулам жунузду.

Ички сырыз байкасам,
Иче турган ашка жен.
Баатыр сынган Тумонбай,
Балам эмес, башка жен.
Жузундо кызыл каны жок,
Адам дитте саны жок.
Менден жону башка жен,
Уяты жок кашка жен.
Балам болсо Тумонбай,
Мени изат кылбайбы.
Жалгыз кызым Чурокту,
Немелеп сыйлап турбайбы.
Бара турган жерине,
Колу менен узатып,
Озу берип тынбайбы.
Тумонбай чыгып жолунан,
Суйротуп журсо колунан.
Балам Чурок сынбайбы.
Азыр олгон жерим жок,
Акун кан карап турбаймбы.
Тулкунун уулу Тумонбай,
Кашканын уулу Каманбай.
Чурокту журсоз суйротуп,
Сени арбак урбайбы.
Балам Чурок, баргын деп,
Маслаат созго кангын деп.
Олотурган кезимде,
Ошол чиркиндин тилин алгын деп.
Айтып созун урду ошол.
Акун кан суйлоп турду ошол.
Эми Тулкунун уулу Тумонбай,
Не кылаарын биле албай.

Кудай мени урду деп,
Кубалап шайтан турду деп.
Арбак мени урду деп.
Азгырып шайтан турду деп.
Ажал жетип, кун бутуп.
Олгонум ушул ~~Тумонбай.~~ Каманбай.
Окуруп жатып кор касып.
Колгонуз ушул каманбай.
Аманат жанды кол менен,
Бергеним ушул Каманбай.
Аяр басып ордого,
Келгеним ушул Каманбай.
Акун кандын нур жузун,
Коргонум ушул Каманбай.
Корчу, мына олдум деп,
Коргулукту кордум деп.
286-б. Айчуроктун алдына,
Басып барды Тумонбай.
Эч айласын таба албай,
Шашып барды Тумонбай.
Айчурок сага келдим деп.
Амирице кондум деп.
Азыраак жаҗжал ши чыгып,
Ажал жетей олдум деп.
Айып менин мойнумда
Козуздун жашы койнумда.
Айып болсо жабылар,
Абам турса ордоҗдо.
Кагылайын Айчурок,
Колум тийип калды.
Ачуу шайтан баскандан,
Мени кудай алды деп.

Кылыткойгон куносун,
Тумонбай кантип танды деп.
Каманбай менен Ажыбай.
Карап турсун кубам деп.
Ачуу шайтан азгырып.
Жаман жолго салды деп.
Болоор болбос иш учун,
Болуп калды куном деп.
Мойнумдагы куномду,
Мен тумонбай билем деп.
Куномду Чурок кечкин деп.
Курмогон жиниц чечкин деп.
Балада асыл жан элец.
Максатыца жеткин деп
Бул пейилицден кайткын деп
Аныс сырыц айткын деп.
Аныс сырыц айтам деп,
Баштай келген кезицде,
Абам туруп соз баштап,
Токтоп калды бул созуц.
Туш кыцкайган бешинде.
Парбы чурок жизде.
Тулкунун уулу Тумонбай,
Айтып тура калды ошол.
Акундун кызы Айчурок.
Созго кулак салды ошол.
Башкац мында тургун деп.
Маслаат болсо кылгын деп.
Тумонбайды эрчитип,
Ордосуна барды ошол.
Буудандарды корсотуп,
Оолжуп карап калды ошол.

Акундун кызы Айчурок,
Эми кирип акылга.
Коп жорукту ойлонуп.
Козу жетип жакынга.
Айтып калды бар созун,
Эр Тумонбай баатырга.
Акырдагы сай буудан,
Семетейдин буудаңы.
Жаныңдагы кулчоро,
Жакын коргон тууганы.
Учканым жума тун болуп,
Уч ай токсон кун болуп.
Эр Семетей султанды,
Алып келдим ~~Таластан~~ алаштан.
Олуя-Ата, Таластан.
Баатырлыкка Султандын,
Кандай пенде жанашкан.
Баатыр тууган Манаска,
287-б. Кашында бар жоросу.
Жыйырма баатыр чоросу.
Бугун сырыц алдырбай,
Уйуцо барып жаткын деп
Эртец келип мейманды,
Тумонбай озуц баккын деп.
Ыраазы болгун Тумонбай,
Издеген жогуц таптым деп.
Чыдаялбай аз десец,
Чынкожого саттыц деп.
Айтып сырым бербестен,
Азабым аштай катты деп.
Ажалдын суусун таттым деп,
Элге-журтка корунбай,

Эр Тумонбай кайткын деп.
Буудандарды корсотуп.
Эртец келип созуцду,
Семетейге айткын деп.
Бура тартты Айчурок,
Мурун сырын айтпастан.
Салыпкойгон коп убак,
Эр Тумонбай баатырыц.
Эске салып акылын.
Козу коруп алган соц,
Семетейдин жакынын.
Суйунгондон тер басып.
Таманы менен жер басып.
Суйунуп каныц чыкты деп.
Кандай кабар укту деп.
Калыц Туркмон эл басып,
Кан Тумонбай тер басып.
Кудай мага берди деп.
Эр Семетей келди деп.
Асыл Султан келгенин,
Аныч козум корду деп.
Толтой менен Чынкожо,
Семетейден олду деп.
Падша — кудай жараткан.
Максатымды берди деп.
Суйунгондон жубанып,
Айчурокко кубанып.
Эр Семетей султандын,
Келгенине ынанып.
Жыйырма чоро, сап мырза,
Жургонуно ынанып.
Ыраазы болуп Чурокко,

Ышкы тушуп журокко.
Кайрат кылып бел байлап.
Кан тогулгон да бакка.
Тулкунун уулу Тумонбай,
Бура тартып кеп айтып.
Каманбай менен Ажыбай,
Мында келгин деп айтып.
Коргон-билген жоругун,
Эр Тумонбай эми айтып.
Барып озум кордум деп,
Коруп чыгып келдим деп.
Алтымыштай сай буудан,
Аста байлап салыптыр.
Ачуу терин чыгарып,
Абдан терин алыптыр.
Тай буурулу кыйгаштап,
Оюн салып калыптыр.
Карындашым Айчурок,
Байлатыптыр ордого,
Жан адамга билдирбей.
Ордосу толуп жоргого.
288-б. Эр Семетей султанды,
Багып жаткан турбайбы.
Семетейге Айчурок ~~жагып~~.
Жагыпжаткан турбайбы.
Бура ыраазы болбосок,
Бизди кудай урбайбы.
Эр Каманбай, Ажыбай,
Бугун уйго кайтсак деп.
Эртеңкелип Семеңди,
Өзубуз туруп баксак деп.
Чынкожо менен Толтойдун,

Жебин анан тапсак деп.
Семетейге кошулуп,
Жыргап бирге жатсак деп.
Жан жолдошум Каманбай.
Жаныма куйчу Ажыбай.
Жаным аман турганда,
Тамашага батсак деп.
Эр Тумонбай аттанып.
Эсин жыйып шаттанып.
Эртеңз эрте келгин деп,
Элине айтып актанып.
Эр Семетей келди деп,
Элге-журтка мактанып.
Кан абамдын нур жузун,
Кантип барып корем деп.
Коргон жерде олом деп.
Кыянат жерге буюрса,
Кызматына коном деп.
Мен Тумонбай белен деп.
Эр Семетей келген соң.
Эми жолум кенен деп.
Ажыбайым, баргын деп,
Абама кабар салгын деп.
Эр Семетей келди деп,
Суйунчусун алгын деп.
Эр Тумонбай баатырыңз,
Жонап калды уйуно.
Эртеңз келбей койбо деп.
Бул созумду ойло деп.
Жардык айтып Ергонтун,
Кара тура бийине.
Ала байтал Ажыбай.

Арман айтып налыбай.
Мас болгондой оолугуп,
Жана отту тоаныбай.
Маслаат ошлоп акылга,
Барып кирди Якунга.
Эр Семетей келди деп.
Кабар уктук жакында.
Эрке чурок чырагыц,
Барып кабар салыптыр.
Эр Семетей султанды,
Баштап алып келиптир.
Тумонбайга чын сырын,
Чурок айтып бериптир.
Ордосунан Чуроктун,
Эр Тумонбай балацыз,
Жарамыктуу он торт ат,
Сай бууданды коруптур.
Кучоо балац Семетей,
Сугунчу аба келиптир.
Жалты туркмон калкыцдын,
Тилегин кудай бериптир.
Эр Синген эр толтой,
Баса келген Чынкожо,
289-б. Коргулукту корот деп.
~~289-б.~~ Семетейден олот деп.
Ажыбай суйлоп турганда.
Бул кабарды кылганда
Токсон жашта Дкун кан,
Эми кирди жыргалга.
Бала куштай талпынып,
Баш которду турганга.
Ажыбайым болсун деп.

Башыңа доолот консун деп.
Сени кудай суйунтуп,
Өмүрүң узун болсун деп.
Доолор менен согушуп,
Доолотуң, балам, толсун деп.
Ажыбайым кийсин деп,
Акылы болсо суйсун деп.
Байбичем алып кийгиз деп.
Марттыгыңды билгиз деп.
Акун кан кийген киши ичик,
Алып жатты жонуна.
Ак сандыктан жуз тилде,
Санап берди колуна.
Ажыбайды жонотту.
Баратурган жолуна.
Эми эрке чурок кеби бар.
Эрикпей угатурган эби бар.
Сарайында сактаган.
Кан Семетей тезир бар.
Каламда жазган бактына,
Эр Семетей эри бар.
Перинин кызы Чуроктун,
Кай~~сы~~ жеринде кеми бар.
Коргон-билген кордугун,
Султанга айтаар эби бар.
Эрке Чурок элеңдеп.
Айтаар созун белендеп.
Киш ичигин жамынып.
Кордук коруп сабылып.
Эр Семетей султанды,
Эрке Чурок сагынып.
Басып калды жол менен,

Барасын деп камыныт.
Эрке Чурок кашказдап.
Айнектей бети тастаздап.
Эр Семетей султанга,
Айтаар созун башкамдап.
Жан адамга корунбой,
Жалгыз барды ~~корунбой~~ озуно.
Абамдын цулу Султаным,
Кулак сал деп созумо.
Каман бай менен Тумонбай.
Жажырды деп озуздy,
Жактырбады созумду.
Жаза кылды озумду.
Эрекишип Тумонбай.
Этсиз кылды кесирди.
Куу тумшук Тумонбай,
Кандыгына эсирди.
Жалтаныт турам каныимдан.
Аздачы колдун тагын деп
Тором сенин келгениц,
Маздайымда багым деп.
Сурап турам каным деп.
Кордуцбу колдун тагын деп.
290-б. Кокурокто ысык жан,
Чыкпай калды жанымды.
Каманбай менен Тумонбай,
Жаман жорук башгады.
Толтой менен Чынкожо,
Ач билектен суйротуп,
Азоо тайдай уйротуп,
Алыт коё жаздады.
Деп эрке чурок шыцкылдап.

Созун айтты баатырга.
Эр Семетей султаныз,
Созун жыйнап акылга.
Толтой менен Чынкожо,
Кабарымды жиитсе,
Келбейт деп мында жакында,
Таксык эмес катынга.
Жолборстун жургон жерине,
Жолбун ит басып урчу эмес.
Гайыптын жургон жерине
Кара жин пери журчу эмес.
Мындан кордук кап коруп.
Качып кеткен эр Толтой.
Кайрылбай кеткен Чынкожо.
Мен келгенде турчу эмес.
Чурок сени урчу эмес.
Мындай жорук кылчу эмес.
Акундун кызы айымым.
Атагы чыккан зайыбым.
Угуп тургун созумду,
Баштан аяк дайынын.
Кондурбадым бир жерге.
Толтой менен чынкожо,
Эки кулдун айылын.
Атам манас барында,
Доолотунун шарында.
Кан бакайы жанында.
Кырк чоросу кашына,
Отуз алты жашында.
Уйкурду таратты,
Оз колуна каратты.
Уйгурга кан эле.

Бу да мыкты жан эле.
Кара чоктуу Бороончу.
Муздай темир узанчу.
Эр Манастан корккондон,
Кочуп кетти калмакка,
Жайнактын цулу Бороончу.
Учурады арбакка.
Кезеш салбай жайнакка.
Кеп жазаган бармакка.
Кара чоктуу Бороончу
Калмака кирип чокунду.
Лаанат алып ар кимден,
Лат мэнетке окунду.
Ошондо Шыгай канбекен,
Эр Багышы барбекен.
Менин атам Манастай,
Каякка созу шарбекен.
Калмактан барып жылкы алып,
Кележаткан кезимде.
Эр Багышты олтургдум.
Барбекен бул жинде.
Эр багышты жайладым,
Эр мин деген кезинде.
Ысык-Колго ~~Озгонбай~~ Тургузбай,
Угул туудуц дегенде.
291-б. Мында Толтой кайда экен.
Чынкожо кайсы жайды жен.
Уялбастан козумо,
Корунор Толтой котубу.
Эрлик кылып Чынкожо,
Эрегишээр озубу.
Кара Тумшук Чынкожо.

Кармай турган тууганым.
Каяша айтып койду деп.
Туугаными ды кууганым.
Кележаткан жол менен.
Кербенимди алды деп.
Болоор болбос иш учун
Кебимди кайрып салды деп.
Кашымдагы Як суудан,
Кан Шыгайды кочурдум.
Кара жандан кечирдим.
Куйгон отун очурдум.
Мында толтой кайда жен.
Чынкожо кайсы жайда жен.
Эрегишкен жи кул,
Ушул элде барбекен.
Кара-Тигин жергинен,
Калчаны алдым элинен.
Калчалардын кан жайнак.
Кайрат кылган бегинен.
Калчанын каны жайнакты.
Кабылан Кулус жайлады.
Мурдун косоп Калчаны
Чулук тагып байлады.
Мурдуна чулук тактырдым.
Мусулманга бактырдым.
Эрегишкен Калчаны,
Оз колума караттым.
Дин мусулман цулуна,
Тутунго болуп тараттым.
Мында толтой кайда жен,
Чынкожо кайсы жайда жен.
Индистандын жергинен.

Индини алдым элинен.
Индинин каны Нескара,
Карап турган бегинен.
Атам Манас баатырдын,
Токтом кылган небинен.
Инди паян жуутту,
Тайдырып келдим эбинен.
Индинин каны Нескара,
Нескарада не чара.
Кордук коруп ~~Т~~ кулстан,
Колго тушту бечара.
Нескараны жайладым.
Жипсиз колун байладым.
Каршылык кылган индини,
Карсылдатып айдадым.
Али шердин тукуму,
Асан, Усон уругу.
Асан шеит болгондо,
Индистан болгон туругу.
Байгамбардын насили.
Барча калктын асылы.
Алтын созум эп кылдым.
Саидшаны бек кылдылды.
Индистан жуутту.
Башын кошуп капшырдым.
Саидшаны дайындап,
Ак кагазга жаздырдым.
292-б. Аягына келтирип,
Алтын морум бастырдым.
Улугуз ушул болду деп.
Саидшага тапшырдым.
Атам Манас баатырдын,

Чегин кордум барганда.
Жазыт кеткен дайындат,
Кебин кордум барганда.
Кылыт кеткен атамдын,
Себин кордум барганда.
Нил дарыянын балкыган,
Колун кордум барганда.
Кербаланын кызыл кум,
Чолун кордум барганда.
Асан, Усон шейттин,
Корун кордум барганда.
Шаид болгон Кербала,
Жерин кордум барганда.
Мен индинин шаарын алганда,
Индиге булук салганда
Эрдигиме калык журт,
Элим айран калганда.
Мында Толтой кайда жен,
Чынкожо кайсы жайда жен.
Эрегишкен жи кул,
Эл ичинде барбекен.
Тумшугу жок кысталак,
Же туулбаган жанбекен.
Парим деген жеринен,
Параздыалдым жинен.
Параздын каны Балтамат,
Баарсынган бегинен.
Басасы бийик чебинен,
Байкачы Чурок кебимен.
Басташыт ~~келген~~ жургон бегизди,
Тайдырыт келдим эбинен.
Параздын каны Балтамат.

Колбагын бийик чеп кылган.
Дарбазасын бек кылган.
Элинин созун эп кылган.
Даярланып туруптур,
Элинен аскер коп кылган.
Текши коргон урдуруп,
Тегиз мылтык сундуруп.
Тарсылдаган коп мылтык,
Жан кулакты тундуруп.
Алты ай жаттым атышып,
Кызыл канга батышып.
Ажал жетип окко учкан,
Жерге сулап жатышып,
Баатыр Кулус кеп таап,
Жаракшыктуу эп таап.
Жалгыз барып чочкону,
Олтуройун деп таап.
Эр Балтамат баатырын,
Жалгыз барып соём деп.
Эрмин деген эшекдин,
Эки козун оём деп.
Дарбазасын бошотуп
Даяр кылып коём деп.
Койкашканын эрмигин,
Коруно кылган шерлигин.
Коп парацды аралап,
Коргон жанды сабалап,
Жетип барган эр Кулус.
Балтаматтын элине.
293-б. Балтаматка жеткенде,
Айбалта менен бир салган.
Ярыстан Кулус чунагым.

Аябаган чыр салган.
Параҗдын каны чочкону,
Баатыр чором мыктаган.
Карма кулду дегенче,
Кулбактан аша чураган.
Акирет сапар жол тартып,
Кан Балтамат ыктаган.
Кабылан чоро Кулусум,
Кара жерге ныктаган.
Каарымдан корккондон,
Калыҗ параҗ ыктаган.
Баары келип багынып,
Жалгыз адам чыкпаган.
Каарыма алганда,
Капырга салдым караҗгы.
Кара жандан туҗултуп,
Минтип алдым параҗды.
Мында толтой кайда жен.
Чынкожо кайсы жайда жен.
Тузум урган кыз талак,
Же туулбаган жанбекен.
Эрекишкен жи кул,
Ушул элде барбекен.
Ойлонбой алдым оганды,
Орос окту кууганды.
Менин колум тийбеген,
Орос кайдан соо калды.
Канчоро менен Кулчоро.
Жылкыла барып жатканда,
Кымыз ичип, тай союп,
Тамашага батканда.
Эртиш, токо жигитин,

Эр чынкожо жиберген.
Эптеп алдап алмакка.
Тайбуурулду имерген.
Эртиш, Токо келишип,
Келип салам бергишип.
Чодурайган жи кул,
Чоролор менен корушуп.
Откон-кеткен кепти айтып,
Озуно жаккан эпти айтып.
Тайбуурулду Султандан,
Сурап келдик дегенде.
Колкосуна бурулдун,
Чыдап келдик дегенде.
Ачуусу келип чоромдун,
Атамдан калган жоромдун,
Эртиш менен Токону,
Карматып алып калчылап,
Башын тилди каршылап,
Мойнунан каны талчылап.
Аркасын тилип мурч салды.
Куйругун тилип туз салды.
Башын тилип чок салды.
Таманын тилип кок салды.
Мында Толтой кайда жен.
Чыкожо кайсы жайда жен.
Эрегишкен жи кул,
Ошол элде барбекен.
Уктум, Чурок, созуцду.
Кордум, Чурок, козуцду.
Бул жака мени сен тап,
Аларга бурбасын жицди
294-б. Кабыл болуп тилегим.

Кадымдан бери журомун.
Корсото Чурок билегиц.
Билегице куломун.
Бир жоон моюн курсулдок,
Элицде бардыр ойношуц.
Билегицди бек кармап,
Ойношуц сыйрып койбосун.
Менин жургон жериме,
Чынкожо кантип жойлосун.
Мени менен эр Толтой,
Бетешип кантип ойносун.
Баатыр Толтой, Чынкожо,
Өзунун артын ойлолосун.
Шору катып Кулустон,
Кокус олуп койбосун.
Баатырсынган эки итти,
Бала Кулус сойбосун.
Деп эр Семетей султаныц,
Эриктеген шумпайыц.
Кулчорого кеп айтты.
Кулусум уккун деп айтты.
Чынкожо менен Толтойдун,
Кабарын аныкбилгин деп.
Май-Добонун белинен,
Эл ортосу жеринен.
Чынкожо менен Толтойго,
Тумонбай кылган чегинен.
Барып жолун чалгын деп,
Аныккабар алгын деп.
Чынкожо, Толтой корунсо,
Айдап жолго салгын деп.
Эр Семетей Султаныц,

Чорону жумшап салды ошол.
Эрке Кулус чунагыҥ,
Ыргыт тура калды ошол.
Андай болсо, аба, деп,
Андай жорук кана деп.
Амириҥде туруучу,
Арыстаныҥ Кулус мына деп.
Эрке Кулус аттаныт,
Суйунгондон шаттаныт.
Башка чоро ноёндун,
Баарысына мактаныт.
Каршы чыкпа чынкожо,
Калбаймын деп сактаныт.
Корсо толтой соём деп,
Абасына актаныт,
Жоо жарагын шайланыт,
Кылычын кыя байланыт.
Абасынан соз угут,
Абыдан коону жайланыт.
Тайбуурулду каргытыт,
Оозунан кобук баргытыт.
Тундо журут кулчоро,
Тулкудой болут жойлогон.
Сыртки капканы ачтырыт,
Жургонуно шаштырыт.
Серетчилеп Кулусуҥ,
Тапшырмасын аткарыт.
Баратурсун Кулчоро.
Кулус барчу жерине.
Май-Добонун белине.
Чынкожо менен толтойдун,
295-б. Эл ортосу жерине.

Тумонбайдын чегине.
Жетип барды Кулусуц.
Жарады деп бул ишим.
Чынкожо менен толтойдун,
Келе турган жолу деп.
Чоц Ургончтун ~~б~~ ою деп,
Кан-Ярыктын бою деп.
Жолун бекем кармады,
Жолукса деп зарлады.
Тун ортосу мезгил деп,
Буурулду талга байлады.
Келээр кези отту деп,
Козулун Кулус жайлады.
Оолжутуп чунакты,
Уйку бекем кармады.
Уйку бекем келген соц,
Келмектурсун ~~келген соц~~. жецген соц.
Айбалтага суйонуп,
Анча-мынча туралбай.
Уктап калды Кулчоро,
Азыраак сабыр кылалбай.
Кырк кун калган уйкудан,
Арам албай, тын албай.
Эми эр Толтойдун кеби бар,
Бу да келээр эби бар.
Жалпы калкым укта деп.
Жан бастырып чыкпа деп.
Чалгын озум барам деп.
Озум барып Ургончтун,
Торт тарабын чалам деп
Жолдон чыккан жан болсо,
Бизге душман бар болсо.

Өзум сайып алам деп.
Баатыр Толтой шартылдап.
Айбалта жанда жаркылдап.
Кылычы белде кыңгырап,
Бастырып чыкты ыңгырап.
Суркоёнду булгутуп,
Туягын жерге мылытып.
Кашка жолдун боюна,
Кан-Арыктын оюна.
Сандыргалуу эр Толтой,
Салган бойдон келди ошол.
Суркоёндун дубуртун,
Тайбуурул угуп алыстан.
Кара башка кун тууса,
Калбаймын жарыштан.
Тегеренип Токтобой,
Бугу чылбыр бурмалуу.
Чоң кулуко куймалуу.
Чоюп Узуп кетсем деп.
Сыр найза асыл жанымда,
Кетпегенде нетсем деп.
Жолдун чаңын уюлтуп,
Кара жерди суйултуп.
Арандай оозун ачтырып,
Алда канча чоюлтуп,
Талда беким байланып,
Тайбуурултурган кезинде.
Чапсам деген Кулустун,
Толтой турган жинде.
Уктап калса Кулусум,
Учураим деп кесирге.
Тайбуурул асыл жаныбар,

Дубурт салып бек туйлап,
Ар нерсени ойлонду.
296-б. Тайбуурулдун дубуртун,
Кулчоро угуп ойгонду.
Келип Кулус караса,
Не болду деп санаса.
Ичин тартып кошкуруп,
Тикелеп алыптыр.
Чапчып жерди уюлтуп,
Ороо кылып салыптыр.
Бугу тери бек чылбыр,
Узун таштап калыптыр.
Чындап туруп тартканда,
Узулорго аз калыптыр.
Чылбыры калган чоюлуп,
Чындап чапчып турганда,
Кара жер каршы союлуп,
Кемегедей оюлуп,
Тегерепип алыптыр.
Тик туйулуп калыптыр.
Муну коруп Кулусуз,
Бузулду деп журушум.
Арам олгон буурул ат,
Заманаз неден куурулат.
Эки жакты байкасам,
Дабыраган дабыш жок.
Каршы-терши сапышып,
Карсылдаган согуш жок.
Чыйык эткен чычкан жок,
Же чыйпылдаган чымчык жок.
Как эткен карга жок.
Же калдыраган арба жок.

Карсылдатып чабышкан,
Уруш менен галба жок.
Деп эрке Кулус баатырыҥ
Чечип минди буурулду.
Эр болсо да Кулчоро,
Заманасы куурулду.
Атка минди Кулусуҥ.
Арбактаныт коркоют,
Ак узонгу кумуштон.
Эки бутта чойкоют.
Бала Кулус чунагыҥ,
Бастырып калды бойпоют.
Теги болот сыр найза,
Оҥ колунда коркоют.
Айлантып Кулус санаса.
Май-Добонун белинен,
Эҥкейе тушуп караса,
Кашка жолдун оюнда,
Кан-Арыктын боюнда.
Кележатыр бир адам.
Алда ак сур аты бар.
Байкап кулус караса,
Баатырлыкта заты бар.
Тепме кара чапандуу.
Сербейген ~~кара~~ сары сакалдуу,
Кеҥ кокурок далдайган
Келберсиген эр толтой,
Озу жен калдайган. → Он сап ыр айрылып калган. ж. К.
297-б. Чоҥдугуна чочунуп,
Качытберсем ~~эппи~~ айып деп.
Ойрон болгон оҥ колум.
Сыныт буткон майыт деп.

Акундун кызы Айчурок,
Султанымы айыт деп.
Озу аяр молтолуу,
Учуп журмо гайыт деп.
Кереметтуу Айчурок,
Качканымды билбейби.
Катия созго кирбейби.
Шылдыз кылыт кулбойбу.
Качканда кордук болдум деп.
Канчоро налат урдум деп.
Жанымды аят качканды,
Жаман атка конду деп
Буурул атка камчы уруп,
Оцдон-солдон карщы уруп.
Алда, кудай, алда, деп,
Атам Манас колдо деп,
Бала Кулус чунагыц,
Манастай ураан чакырыт.
Баатырлыгын уктуруп,
Басылбастан бакырыт.
Бетешип Кулус кабарды
Белин буктоп отоордо.
Жедигердин эр толтой,
Семетей келип калды деп.
Мени кудай алды деп.
Далай кыргын салды деп.
Коркконунан эр толтой,
Тайбуурулду кордум деп.
Ажал айдап бул жерге,
Жалгыз чыгып келдим.
Суркоёнго качы уруп,
Залкар жолго салды ошол.

Аркасынан Кулусуз,
Аябай куут алды ошол.
Тартынбаган чунагыз,
Тайбуурулга камчы уруп.
Оздон-солдон каршы уруп.
Жан аябай барды ошол.
Жакын жетип калды ошол.
Тартынбай найза салды ошол.
Янан кемер чети деп.
Айдалынын бети деп.
Өтко-боор тушу деп.
Олоор жери ушу деп.
Өлчоп-ченеп бек сайды
Жайлдадым кулду деп сайды.
Камчы саптай кызыл кан.
Атып чыгып найзанын.
Бут боюна жабылып,
Кулчорого кабылып.

Он сап ыр айрылып калган. Ж. К.

298-б. Чындап эси чыккандa
Чыйраксынган эр толтой,
Чычая качып жоголду.
Тушап салган тизгинди,
Тушуп Кулус чыгарып.
Камдык кылып салдым деп.
Кара козу тунарып.
Ачуусу келп озуно,
Ант ичкендей кубарып.
Жана минди буурулга,
Мурункудан чыкалып.
Качан жоонун артынан
Кубалап кулус жетем деп.
Качан толтой коруно.

Капшыра сайып отом деп.
Канын тогуп кетем деп.
Жаным аман турганда,
Жардыкты абам кылганда.
Сайбаганда нетем деп.
Эрке Кулус санаса,
Эртолтойду караса,
Чац созулуп тунарып,
Жан корунбой мунарып.
Жедигердин эр толтой,
Небак келип калыптыр.
Чыкожого бергыптыр.
Чындап кабар салыптыр,
Эми кулус ойлон деп,
Турдуу созду ойго алып,
Толтой качып келди деп.
Кетегенде нети деп,
Чынкожонун алдына
Чыцырып ыйлап жетти деп.
Каразгы кордо ишик жок,
Шыкааларга тешик жок.
Качкан жоону куткарган.
Кулчоро менде кешик жок.
Баатырла туруш жок,
Маздайында куруш жок.
Качкан жоону куткарган
Кулчоро менде ырыс жок
299-5. Асынганым ак келте.
Шыйрагын узуп алсамбы.
Айтсам укпай койду деп,
Минтип айтып барсамбы.
Ал айтканым кеп эмес,

298_беттин башынан болуп жана аягынан болуп
14 сап ыр айрылып калган. Ж. К.

Жалган соз мага эт эмес.
Атамдан калган тайбуурул,
Адам кордоор мал эмес.
Кыянат жерден калп айтып,
Кылаар ишим ал эмес.
Кулукту айып кылган соз.
Кулчоро анда жан эмес.
Асынганым ак келте
Адам кордоор мулк эмес.
~~Тамаша~~ жалган айтып озумо,
Тамаша кылган кулку эмес.
Колумдагы сырнайза,
Тарамыш менен каптаткан
Сайым желим чаптаткан.
Сан кыргызга мактанкан,
Ак болоттан тыг кылган
Тыгын откур курч кылган.
Атамдан калган сырнайза,
Адам кордоор жаракты.
Жалган айтып баргандай
Абам мага тарапты.
Башында кудай абамды,
Баатыр кылып жаратты.
Кан абамдын озуно,
Кантип айтам калатты.
Акундун кызы Айчурок,
Салабаттуу кашка эле,
Кадамы журттан башка эле.
Озу аяр молтолуу,
Журогу майлуу толтолуу.
Эр Семездин жанында
Олтургандыр шыцкылдап

Аманын тилеп абамдын,
Козун сузуп шылкылдап,
Жалган айтып барганда
Жеҗем Чурок билбейби. → 299-бет-
Тин башын болуп жана аягынан болуп
14 сап вур айрылып калган. Ж. К.

300-б. Абасынын алдына,
Айтып жетип барды ошол.
Айланайын абам деп.
Асрап баккан ~~аб~~ агам деп.
Эркелеткен кулусуз,
Эси жок чыкты жаман деп.
Жамандыгым мына ушул,
Эр Толтойду саялбай
Башыма тушту заман деп.
Созумдо жок амал деп.
Баштан аяк созумдун,
Баарын айтам саган деп.
Мындан бардым абаке,
Май-Добонун белине.
Чынкожо менен Толтойго,
Тумонбай кылган чегине.
Тун ортосу кесинде,
Толтой турду жимде.
Жолугуп калдым абаке,
Гир тоодой болгон кесинде.
Атам Манас баатырдын,
Арбагы . . . . . .
Алдында ак сур ат жен,
Ашыккандай . . . . . .
Быжыгыр кара сакалдуу,
Тепме кара чапандуу.
Сакалы сары сиркедей,
Саксак кара корподой.

Кеҗ кокурок жайык тош.
Келишумдуу . . . . . .
Келберсиген эр толтой,
Келип калды жаныма.
Алдымдагы буурулдун,
Камчы салдым санына.
Манастап ураан чакырып,
Басылпастан бакырып.
Качырып чыгып беттешип.
Качканым . . . . . .
Жанына жакын жетээрде,
Сайып . . . . . .
Бура тартып эр толтой,
Качып . . . . . .
Кууп калдым артынан,
Буйругдан . . . . . .
Оҗдоп - солдоп камчы урып.
Ойрон . . . . . .
Алтын кемер чети деп
. . . . . .

300-беттин башынан болуп жана аягынан болуп 20 сап ыр айрылып калган. Ж. К.

301-б. ~~Чычая качкан толтой кул~~ Чындап жолго киргенче,
Чычая качкан толтой кул,
Аркасынан жургонче.
Жедигердин эр толтой,
Корунo качып жоголду.
Качкан жоону куткарып,
Канткенде ишим оҗолду.
Кечээ кеҗ Кочкордун боюнда.
Ак-Мазардын оюнда.
Кырк чорону кырганда.
Кырып жаныҗ тынганда.
Атамдан калган чоро деп.

Кырк кумбозду кылганда.
Алты жашар кесимде.
Баары турат эсимде.
Озумо чоро болот деп,
Ажыратып алганда.
Атка минип журбойт деп,
Акуржунга салганда.
. . . . . абаке,
Атка тацып койсоцчу.
. . . . . .
Эки козум ойсоцчу.
. . . . . .
Кулчороцду сойсоцчу.
. . . . . .
Олсо мейли деп байлап,
. . . . . .
Жаратkан жазган шорум деп.
. . . . . .
Бул дагы менин жолум деп.
. . . . . Сенденби.
Жазганбай сайган менденби.
. . . . . Качып кутулган.
Айтылуу толтой эрденби.
. . . . . сенденби.
Сезгенбей салган менденби.
. . . . . туулган,
Кабылан толтой эрденби.
. . . . . .
Аныкжерин сында деп
. . . . . .
Семетейге ынагыц.
. . . . . .

Эртеҙ ойлоп кылаарын.
. . . . . .
Жайлап жаны тынаарын.
. . . . . .
Узак кеҙеш кылды ошол.
302-б. Эрегиш кылган жи кул,
Эртеҙ колго . . . . . .
Уйкуҙ келсе укта деп
Жанымдын . . . . . .
Эрегишкен эки итти.
Эртеҙ . . . . . .
Чоролор чогуу тургун деп,
Чогулуп кеҙ . . . . . .
Жууга кабар тушуптур.
Келтирип . . . . . .
Баштан аяк бар созун,
Айтып тур . . . . . .
Маслаат айтып чорого,
. . . . . .
Суйлоп турду эр Семеҙ.
. . . . . .
Баштан аяк бар созун.
. . . . . .
Эрке чурок койнунда.
. . . . . .
Жата турсун эр семеҙ.
. . . . . .
Эми эр толтой . . . . . .
. . . . . .
Сайып откон . . . . . .
. . . . . .
жалгыз барам . . . . . .

301-беттин

башынан болуп жана аягынан болуп
20 сап ыр айрылып калган. Ж. Ж.

. . . . . .
Кара жаны каша . . .
. . . . . .
Суркоёнго калчы . . . .
. . . . . .
Жедигердин эр толтой.
. . . . . .
Чындап жаны карарып.
Кулчоронун дартынан.
Чыдаялбай эр толтой.
Найза тийген зартына.
Чыцкожонун алдынан.
Чыцырып толтой барды ошол.
Семетей келип калды деп
Калкка кабар салды ошол.
Эр Семетей келди деп.
Келгенин казум корду деп.
Бакырып толтой келгенде,
Баарына кабар бергенде.
Эч нерсени ойлобой,
Уктап жаткан коп кошун.
Кийимин таза чечинип,
Мыктап жаткан коп кошун.
Корко туган кеп уцп,
Семетей келди деп уцп.
Аябай тошок салган дил.
Абыдан уктап калган дил.
Толтой келип туш болуп.
Чац тополоц иш болуп.
Эси чыгып аскерден,
Эт журогу козголуп.
Байпагын кийип башына,

Боркум деген андан коп.
Эр Семетей султандан,
Олдум деген андан коп.
Коргулукту бир жолу,
Кордум деген андан коп.
Чокой кийип бутуна,
Отук деген андан коп.
303-б. Ажал жетип кун бутуп,
Олдук деген андан коп.
Алданын салган кордугун,
Кордук деген андан коп.
Аманатын куайдын,
Бердик деген андан коп.
. . . . . .
Жакам деген андан коп.
. . . . . .
Жатам деген андан коп.
. . . . . .
Ырысы жок ургандар,
. . . . . .
Тикесинен тургандар.
. . . . . .
Тойтор. . . . . жалынып.
. . . . . .
Басалбаган жин тийип.
. . . . . .
Катуу шишип култуйуп.
. . . . . .
. . . . . асырап.
. . . . . .
. . . . . андан коп.
. . . . . .

. - - - - - - . андан коп.
- - - - - - - - - - - - - - .
- - - - - - . андан коп.
. . . . . .
- - - - - . . . андан коп.
. - - - - - - . . . . . .
- - - - - - . андан коп.
. - - - - - - - Эр. Толтой,
. - - - - - - . Кеп айтды.
Чындап созду эми айтты.
Чынкожо досум деп айтты.
Шыгайдын уулу Чынкожо.
Кетели десем болбойсуз.
Созумду кайрып торгойсуз.
Чындап ажал келгени,
Чыцкожо досум оцбойсуз.
Кара жанды олтурбай,
Кантип мындан коргойсуз.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Айткан тилди албайсыз.
Арам олдук кандайсыз.
Кой деген тилди албайсыз.
Комутта олдук кандайсыз.
Май-Добонун белинен,
Мазар-Талдын чегинен.
Кызыл буурул ат минген.
Кыл куйругун шарт туйгон.
Кызыл чийкил жаш жигит.
Озу баатыр маш жигит.
Качырып чегин бек сайды.
Жайладым кулду деп сайды.
Чын Семетей озу экен.

Так караган козу жен.
Семетейди коргондо,
Кайра тарттым туралбай.
Кара тумшук канкорго,
Кайратты мыктап кылалбай,
Яр качандан-бир качан,
Турасыз досум . . . . . .
Боодо олдук канкордон.
. . . . . .
304-5. Эр чынкожо тура . . . . . .
. . . . . .
Качырып чыгып сайганда.
. . . . . .
Найза ыргыды колумдан.
. . . . . .
Эки эрдей кан арык.
. . . . . .
Айтылуу кулук суркоён.
. . . . . .
Эзиште качкан эликтей.
. . . . . .
Туйулуп атым откон сок.
. . . . . .
Алдымда суркоён.
. . . . . .
Манастын уулу - - - - .
. . . . . .
Аттан балбан тайбу - - . . .
. . . . . .
Ятты атам деп . . . . . .
. . . . . .
Тайып болуп - - - - - . .

- - - - - - - - - - - - - - .
Эсим чыгыт кан . . . .
. . . . . .
Айдалынын бети . . . .
- - - - - - - - - - - - - - .
Омуртkамдын - - - . . .
- - - - - - - - - - - - - - .
Кабыргамдын кыркы . . . .
- - - - - - - - - - - - - - .
Эки далынын бети - - . . . .
- - - - - - - - - - - - - - .
Өпко . . . . . .
Олоор жерим ушу . . . . .
Шыгайдын уулу Чынкожо.
Айткан созум уккун да.
Аркачандан - бир качан.
Тилимди албай чыкдыҗ да.
Чыйраксынып Чыҗкожо,
Семетейге жыктыҗ деп.
Каршылык кылып канкорго,
Кандекке башым тыктыҗ деп.
Канкор кулдун эрдигин,
Канча жандан уктуҗ деп.
Мужуктогон кызыл кан,
Кусуп турат эр толтой.
Азыр качып кетууго,
Бызып турат эр толтой.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Сенин олоор жериҗ чын да ошо.
Айчурок албай, атаҗды ал.
Эрке кыз албай, энеҗди ал.
Манастын уулу Семетей,

Оҗотурган эр эмес.
Бизди оҗдура турган жоо эмес.
Ашыккан адам оҗчу эмес.
Айтышкан адам жеҗчу эмес.
Манасдын уулу Семетей.
Жолубуздан келчу эмес.
Кармашкан адам оҗчу эмес.
Семетей аныкболчу эмес.
Семетей аныкболгондо.
Адамды тируу койчу эмес.
Жур Чынкожо, кайталы.

305-б. . . . . .

. . . . . асрап.

. . . . . .

. . . . . эр Толтой.

. . . . . .

Кан Чыҗкожо баатырга.

. . . . . .

Окушуп Толтой кан кусуп.

. . . . . .

Эр Чыҗкожо баатырыҗ.

. . . . . .

Каргашалуу Чынкожо.

. . . . . .

Кандап эниҗ ооруса.

. . . . . .

. . . . . шамалып.

. . . . . .

. . . . . Карааны.

. . . . . .

. . . . . Кызыл кан.

. . . . . .

- - - - - - - - жанына.
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - жарага.
- - - - - - - - - - - - - -
Шыгайдын уулу Чынкожо.
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - жедирип.
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - жерине.
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - Толтойду.
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - Токтотуп.
- - - - - - Окшотуп - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - кылып жудуруп.
- - - - - - Салып будуруп.
Кытайдан алган дары деп.
Гул дарымдын бары деп.
Ажалсыз жанга бир себеп.
Кылатурган дары деп.
Чегим дары Толтойду,
Айыктырып алган соз.
Табып дары Толтойду.
Таза кылып салган соз.
Жарасында шеги жок,
Таза болуп калган соз.
Эр Чынкожо кеп айтты.
Кеп айтканда бек айтты.
Менин айткан созумду,
Уккун Толтой деп айтты.
Жараздан билдим жанызды.
Жаныздан билдим шайызды.

Сени сайган эр Толтой,
Семетей эмес, Кулчоро.
Он жетиде жаш бала.
Токтоло элек мас бала.
Жаш балага сайдырып,
Кылдыз досум Маскара.
Кулчоро сени сайыптыр.
Сайганда найза тайыптыр.
Чыдаялбай эр Толтой,
Чычая качып калыптыр.
Чыйраксынган эр Толтой.
Чындап куру алыптыр.
Качырып жоого кире элек.
306-б. Жоо кадырын биле элек.
. . . . . .
Билип найза ала элек.
. . . . . .
Басык элек мас бала.
Жаш бала . . . . . .
Кылдыз толтой маскара.
. . . . . .
Колунан тизгин тайыптыр.
. . . . . .
Тайбуурул салып алыптыр.
. . . . . .
Жугуро албай калыптыр.
. . . . . .
Кулчоро сени сайыптыр.
. . . . . .
Сени куай алыптыр.
. . . . . .
Айтып созуз . . . . . .

. - - - - - - - - - - - - - - .

Оз созуз . - - - - - - - - - .

. - - - - - - - - - - - - - - .

Жетпей калчу . - - - - - - .

. - - - - - - - - - - - - - - .

Суйбей кетчу . - - - - - - - .

. - - - - - - - - - - - - - - .

Эр Семетей ал эмес.

. - - - - - - - - - - - - - - .

Найза жеген оңчу эмес.

. - - - - - - - - - - - - - - .

Олтурбай тируу калчу эмес.

. - - - - - - - - - - - - - - .

Жаш Кулусуң . - - - - - - .

. - - - - - - - - - - - - - - .

Качып келдиң эр Толтой.

. - - - - - - - - - - - - - - .

Кабар бердиң эр Толтой.

Семетейди . - - - - - - - - - .

Кайдан кордуң эр Толтой,
Бармак басым жарага,
Баатыр Толтой шашасың.
Балас Кулус чунактан,
Мынча несин качасың.
Калык деп баарын коркутуп,
Карап кылып таштадың.
Кайраттуу ~~Толтой~~ ноён эр Толтой,
Кандай жорук баштадың.
Семетей келди кордум деп.
Жедигер, нойгут ~~[illegible]~~ уулуң деп.
Шыгайдын уулу чынкожо,
Корсулукту кордуң деп.

Бул айтканың эң жиіі.
Ядам ұғар кең жиіі.
Семейден қорісуғу,
Эр Чынғожо мен жиіі.
Семетей менді эр жиіі,
Эр турсун мегіз тең жиіі.
Қаңлыда тұрған Чынғожо.
Семейден кем жиіі.
Жамғырчы қандын баласы,
Шегеры Сайра қолласы.
Жемғырчы Шайымбет,
маңғыт сарасы.
Эр Шайымбет бастаның.
сайымған.
Қанча сайар бетпеңіт.

307-б. - - -

- - - - - - - - Шайымбет.
- - - - - - - - - - - - - - - - .
. . . . . Нарбей.
- - - - - - - - - - - - - - - - - .
. . . . . чуланан.
. . . . . .
. . . . . ал эри.
. . . . . .
. . . . . Семетей.
. . . . . .
. . . . . эр Төлтой.
. . . . . .
. . . . . чын сөзүм.
. . . . . .
. . . . . ойлогоң.
. . . . . .
. . . . . эр Төлтой.
. . . . . .
. . . . . Кочкуң.

. . . . . Түгөл барагың.
Ачсаңы сары ат ыйлагы.
Көрсөң Төлтой эсоралы.
Мен көргөймүн эр Төлтой,
Семетей менен күрөшөм,
Ялаңбастан атышып.
Ялаң жебе оңушом,
Түбү байбайм шертпөдөн.
Манастын уулу Семетей,
Баатыр эмес эч кимден.
Деп Шыгайдын уулу чыкпасо,
Чындап сайран түгөй ошол.
Якын ойлоп ар түрлүү.

Айтып созун урду ошол.
Жедигердин эр толтой,
Суйлоп калды турбастан.
Бироо турду ойлонуп,
Аял кылып турбастан.
Айтып калды бар созун.
Бир дем сабыр кылбастан.
Шыгайдын уулу Чынкожо.
Чыйраксынган озуц деп.
Кулак салып Чынкожо,
Угуптургун созум деп.
Манастын уулу Семетей,
Бир кун ачат козуц деп.
Баатырсынган Чынкожо,
Барбы сенде жиц деп.
Семетейден эрмин деп.
Бул айтканыц кесир деп.
314-б. Сан казагын айдаган.
Байлыгына мактанып.
Мажилисте сайраган.
Кочто чаап, жетелеп,
Кок аласын байлаган.
Чоц Канбаркан атасы,
Улуу атасы Айдаркан.
Адамдын аяр кексеси.
Айдаркандын кокчосу,
Кок аласын байласын,
Чабаар бала шайласын.
Чыбыртkысын чыцдасын.
Чылбырын чыйрак камдасын,
Келбей калып бул ашка,
Аргыддан куру калбасын.

Кокотойдун кызыл тоо,
Коз алдына барбасын.
Калыҗ аскер кол барып,
Калкыҗды талап албасын.
Кайтып келсеҗ кеминде,
Эки Кемин жеринде.
Кок ойрокту жайлаган.
Коп кыргызын айдаган.
Эки Кемин жайлаган.
Эгиз кара ат байлаган.
Чоҗ Кеминде калаасы,
Чоҗ Манастын баласы.
Сайраганы булбулдай,
Сарбас таздын баласы.
Таздын уулу эр Орбу,
Баатырмын дейт чамасы.
Баатыр кылган Орбуну,
Бай, Жакыптын Манасы.
Муна бу бакан болбосо,
Корунуп турат чамасы.
Эгиз кара ат кулугун,
Экоон бирдей байласын.
Элден журттан чакыртып,
Чабаар бала шайласын.
Ат суротом алыстан.
Адам коём калыстан.
Ар суроочу азамат,
Эр жигитин тандасын.
Келбей коюп бул ашка,
Олжодон куру калбасын.
Муну кудай албасын,
Кокотойдун кызыл тоо.

Ой устуно барбасын.
Кайтып келээр жолуңда,
Келээр жолдун оңунда.
Ысык-Колдун башында.
Жыргалаң, Туптун сазында,
Кулку баштап соз айтып,
Сарбаз куудул кашында.
Жедигердин эр Багыш,
Тарлан когун байласын.
Чыбыртқысын чыңдасын.
Чыйрак бала камдасын.
Келбей коюп бул ашка,
Олжодон куру калбасын.
Кокотойдун Кызыл-Тоо,
Ой устуно барбасын.
Жедигердин болдуруп,
Аскерим талап албасын,
Кан Кокотой баласы,
Калкына булук салбасын.
315-б. Ошол айткан кандардын,
Учаан теңиз жандардын.
Бири да уктай калбасын.
Сени кудай албасын.
Уктай калган жан болуп.
Уятты бетке салбасын.
Башкасына катык айт.
Узунуңан жатып айт.
Жакыптын уулу Манаска,
Немелеп жайлап жатык айт.
Деп Бадананы кидирип.
Маанигерди ~~Маңгирди~~ миндирип.
Кокулун кокко шуйдуруп

Куйругун кучак туйдурут.
Ашка кабар бергин деп.
Барыш-келиш алты айда,
Аман болсо келгин деп.
Ата-анаңды коргун деп.
Бата берип Бокмурун,
Жаш Айдарды жонопу.
Жатык айт деп Манаска,
Кук кылбай болокту.
Боролтондун сазынан.
Бокмурундун кашынан.
Алтын кокул жаш Айдар,
Атага ардак жан эле.
Агасы жок алдында,
Иниси жок артында.
Бир уядан так эле.
Озу жалгыз бала эле.
Баатырдыгы чиркиндин,
Бир адамча бар эле.
Жолго чыкты шаңданып,
Жоо жарагын камданып.
Карап калды ногойдун,
Кыз-келини таңданып.
Алдындагы Мааникер,
Тартынбаган озу эр.
Айланасы узак жол,
Барар жери узак жер.
Эңкейиште октолтуп,
Эликтей боюн токтолтуп.
Адырмакта октолтуп,
Аркардай боюн токтолтуп,
Жал-куйругун жайылтып.

Аягын жерге сайылтып.
Чакмак этен чаҗ чыгып.
Такымынан тер чыгып.
Тар колтуктан суу чыгып,
Таноосунан буу чыгып.
Кундузу куйкум жыттаныт.
Качкан телки буштаныт
Агыястын белинен,
Аша коют кадуулап.
Аныч тулпар Маанижер,
Абайы менен жабулап,
Адырмакда асталап,
Тегиз жерде катуулап.
Иленин башы уч арал,
Уч аралдан су кечип.
Курполдоктун кара шор.
Кастын тусун кадуулап.
Тай ашуу менен Кой ашуу,
Катары менен кыркындап,
Жолго тушуп шылкылдап
Кара сазды бойлогон.
Боз туйгун салып ойногон.
316-б. Болукшуган чоҗ калмак,
Кан Жолойго кеп айтып.
Кан Кокотой ашына,
Барасыҗар деп айтып.
Ач буудандай байла деп,
Чыйрак бала шайла деп.
Ат суротот алыстан,
Адам коёт калыстан.
Олжоҗ калыҗ кой болот.
Атыҗ чыкса жарыштан.

Чылбырын чыйрак камда деп.
Атыз чыкса байлап.
Аты чыккан адамга,
Мындай олжо кайда деп.
Бокмурундун жардыгы,
Озу мыкты кандыгы.
Кандыгына жарашкан,
Колунда доолот бардыгы.
Байгенин башы кан Жолой,
Жуз ботолуу тоо болот.
Миз кулундуу бээ болот.
Миз козулуу кой болот.
Калыз эле той болот.
Аты чыккан азамат,
Ошол малга ээ болот.
Барбай калса кээ болот.
Алтымыш атта байге бар.
Мындай олжо кайда бар.
Алтымыш болуп келген ат,
Аныкк куру берген ат.
Он ботолуу тоо алат,
Он кулундуу бээ алат.
Кырк козулуу кой алат.
Жатып алган жалкоолор,
Гул байгеден куру калат.
Эр Бокмурун чыр салат.
Ошол ашка барасыз,
Олжоозду айрып аласыз.
Барбай калсаз бул ашка,
Бир балээге каласыз.
Менин айткан созумду,
Жолой кантип танасыз.

Кокотойдун кызыл туу,
Той устундо коросуҥ.
Бокмурундан дооласаҥ,
Оз малыҥды бересиҥ.
Кара чоктуу Бороончу,
Кан жолоюм кашыҥда.
Кан Кокотой ашына,
Кабар бердим жазында.
Кашындагы бороончу,
Озуҥду айтып дайында.
Аш курулат алты айда,
Кузгу ра мазан айында.
Деп катын берди колдуна.
Жаш Айдар салды жолуна.
Ала кол бойлоп каргытып,
Жолжурушун арбытып.
Салып отту жаш Айдар.
Урумчу менен Манастан.
Беш аранда бел чечип.
Алдындагы Мааникер,
Учкан кушкан жанашкан.
Ооздугун кемирип,
Сууган сайын семирип,
Колдон тизгин талашкан.
217-б. Бэжинде чоҥ каҥганы.
Кыр мурундуу коҥкобай.
Кытайдын барды ~~жеринен~~ канына.
Кан Коҥургдун жанына.
Кан Коҥурга кеп айтып.
Кеп айтканда эп айтып.
Кан Коҥурбай кандайсыҥ.
Айткан созум танбайсыҥ.

Кан Кокотой ашына,
Кабарга келдим кандайсыҥ.
Кан болсоҥ да каҥгайым,
Кантип чыдап барбайсыҥ.
Алкараҥды байлагын.
Ар бир кун айдагын.
Таҥ атардын буурул тун.
Тамашалуу узун тун.
Аш устундо жайлагын.
Айткан созум жайлагын.
Алгарга чыкса бул ашта,
Олжодон кургу калбагын.
Ойлонбой айткан созумду.
Каҥгайым кийин танбагын.
Кан Кокотой баласы,
Бокмурун сага кеп айтты.
Ушул ашка Коҥурбай,
Озу келсин деп айтты.
Өзу келген жеринде,
Козум корсун деп айтты.
Келбес болсо бул ашка,
Жоап бергин деп айтты.
Кокотойдун Кызыл-Тоо,
Устун корсун деп айтты.
Кабар бердим жазында,
Калкыҥа озуҥ дайында.
Аш куралат алты айда,
Кузгу рамазан айында.
Кан Кокотой ашына,
Байгесинин башына.
Жуз ботолуу Тоо саят,
Миҥ кулундуу бэ саят.

Мгиз козулуу ~~бз~~ кой саят.
Алтымыш атка байге бар.
Аты чыккан адамга,
Мындай олжо кайда бар.
Алтымыш болуп келген ат,
Аныкк козу коргон ат.
Он ботолуу тоо алат.
Он кулундуу бэ алат.
Кырк козулуу кой алат.
Бул байгени озу алат.
Биринчи менен алтымыш,
Ортосунда келген ат,
Элдин козу коргон ат,
Эжине кудай берген ат.
Баштан аяк дайындап,
Ак кагазда жазылат.
Кайсы бирин айтайын,
Эр Бокмурун канымдын,
Алтын моору басылды.
Кагаздан окуп билгин деп.
Кан Коцурум жургун деп.
Ак жамбы атып алдучу,
Мергениц болсо баргын деп.
Ат устунон тартышып,
Эцгениц болсо баргын деп.
Карагай найза колго алган.
318-б. Капшыра сайып олжо алган,
Баатырыц болсо баргын деп.
Барып олжо алгын деп.
Кызыл тилин сайраткан,
Кыйла созду зуулаткан,
Акунуц болсо баргын деп.

Аныk олжо алгын деп.
Жып жылаҙач тоо чечекен.
Атка минбей жоо чечкен.
Катунуҙ тушсо баргын деп.
Барып олжо алгын деп.
Курошкондо ~~[illegible]~~ жыгуучу,
Балбаныҙ болсо баргын деп.
Кучуҙ болсо чоҙ олжо,
Жыгып моорай алгын деп.
Эки колу байлануу,
Эки козу жайналуу,
Таз сусушуп байге алат.
Тазыҙ болсо баргын деп.
Таштан катуу жарылбас,
Башыҙ болсо баргын деп.
Тартынбаган сузушко,
Машыҙ болсо баргын деп.
Башыҙ тапкан пайдасы,
Барып олжо алгын деп.
Кабар салып калкына,
Кан Коҙурбай чоҙуна.
Катын берип колуна.
Кайра тартты соҙуна.
Эми тушту Жаш айдар,
Эр. Тоштуктун жолуна.
Аз гана эмес мол журуп,
Аянбастан жол журуп.
Эламандын Тоштуктун,
Ордо, такты Котондо,
Талыкпастан жаш Айдар,
Салып барды Котонго.

Эламандын баласы,
Баса тоштук ошондо.
Салам айтып корушуп,
Жазган катын беришип.
Майдай балкып эришип,
Жана созго келишип.
Эр жаш Айдар кеп салды,
Кеп салгандадеп салды.
Эламандын эр тоштук,
Угуп тур деп созумду.
Айткан созум эшитип,
Ачып тур деп козукду.
Боролтондун сазына,
Кан Кокотой ашына.
Бокмурун жардык кеп айтты.
Жазган катта коп айтты.
Эламандын эр тоштук,
Ашка келсин деп айтты.
Ушул ашка келбесе,
Кокотойдун Кызыл-тоо.
Калыз аскер ызы-чуу.
Четундо коргун деп.
Кыпчактардын, эр тоштук,
Кылымга маалим шер тоштук,
Чалкуйругуз байла деп,
Чабар бала шайла деп.
Чыбыртkысын чыза~~чып~~ деп
Чыйрак бала камда деп.
Ашка барбай калба деп.
Атыз чыкса пайда деп.
319-б. Аты чыккан адамга,
Мындай олжо кайда деп.

Ашка кылаар мооройду.
Каттан окуп билгин деп.
Кечиктестен эртелеп,
Ашка тоштук жургун деп.
Катын берип колуна,
Жаш Айдар салды жолуна.
Мааникерди каргытып,
Баскан изин чаргытып.
Баштагыдан жаш Айдар,
Жол журушун арбытып.
Ат-Башынын сазында.
Чеш-Добонун кашында.
Келди Кошой жанына
Катагандын канына.
Салам айтып келишип,
Кол кармашып корушуп.
Корушкондун артынан,
Салам катын бериштип.
Жаш Айдарыз шартылдап,
Эр Кошойго кеп айтты.
Аштын жайын билдирип,
Баштан-аяк коп айтты.
Ошол ашка тартынбай,
Барганыз ~~нече~~ жакшы эр Кошой.
Атыз чыкса коп байге.
Алганыз жакшы эр Кошой.
Сакалыздын агында,
Санарыктар жаагызда.
Жорокериз таптагын,
Талыкшып бекер жатпагын.
Чоз байгеден куркалып,
Жатып шоруз катпагын.

Кокотойдун Кызыл-Тоо,
Ой устундо корбо деп.
Тоодой болуп тоңкоюп,
Чоң Кошоюм олбогун.
Бокмурунга чаптырып,
Оз малыңды бербе деп.
Ашка кылчу мооройду,
Ошол катта жазган деп.
Аягына келтирип,
Алтын моорун баскан деп.
Катын берди колуна,
Жаш Айдар салды жолуна.
Жолго салып каргытып,
Жол журушун арбытып.
Жагаорунга кат берип.
Жайын айтып жат берип.
Керкокулго кат берип.
Кебин айтып жат берип.
Жаш Айдар барды ~~Сибирге~~ сынчыга,
Жандан аяр тыңчыга.
Анжыянда сынчыбек,
Атпай журту озубек.
Сынчыбекке жаш Айдар,
Айтатурган созу коп.
Кожонтогу Ордобек,
Кошоматчы Жоргобек.
Эриний жаткан сарттардын,
Эми келди кези деп.
Жаш Айдарың шартылдап,
Барды сарттын бегине.
Жалпы бектин ордосу,
Кокондогу чебине.

320-б. Кулак салып угуптур,
Жаш Айдардын кебине.
Ордобегим уккун деп.
Буурул тундон чыктым.
Сынчыбегим уккун деп,
Сынга тууман мыктым деп.
Кан Кокотой ашына
Кабарчыга чыктым деп.
Аргымагыз байла деп.
Абдан коонуз жайла деп.
Чаз жетесин байла деп.
Чабар бала шайла деп.
Як тасмадан ордуруп,
Чыбыртчысын чызда деп.
Эл журтуздан жактырып.
Чыйрак бала камда деп.
Эшек минген кидир сарт,
Жолдо тушуп калба деп.
Бокмурундун алдында,
Бул сезумду танба деп.
Кокондон берки Сынчыбек.
Кожонтон берки Ордобек.
Эришип жатып алба деп.
Эмгекке сартым калба деп.
Талыкшып жатып алба деп.
Таланып сартым калба деп.
Гарбай калып бул ашка,
Балаага сартым калба деп.
Аш откон соз Бокмурун,
Амалызды табат деп.
Алты шаар паргана,
Бирин койбой чабат деп.

Жини келсе Бокмурун,
Жилигиҗди чагат деп.
Базарыҗдан талкалап,
Бар малыҗдан кагат деп.
Озубегим, сарттарым,
Кочодо журсо чалкалайт.
Кокотейдун Бокмурун,
Кочоҗду келип талкалайт.
Карарган тамдан айрылса,
Кайда башын калкалайт.
Тамыҗ талкан болгонсоҗ,
Кимди барып аркалайт.
Гуйрук калды бул ашка,
Эр Бокмурун жора деп.
Эришип жатып албастан,
Эрте сартым жоно деп.
Аштын болоор тартибин,
Ошол катка жазган деп.
Аягына кеотирип,
Капкалуу моорун баскан деп
Эр Бокмурун арыстандын,
Элимден артык дастан деп.
Азапта башы жатылат,
Аш ка барбай качкан деп.
Катын берди колуна,
Карабастан созуна.
Жоноп калды жаш Айдар,
Жамгырчынын жолуна.
Барнана элди сасытып,
Барган жерин жарсынтып.
Жайлоосу алыс далайда,
Гарбалы Алайда.

Тактысы шаар сабызда.
Сыр байлаган намызга.
321-б. Адил болуп Жамгырчы,
Жалгыз чыккан калыск.
Барып калды жаш Айдар,
Мацгыт, Эштек элине.
Жамгырчынын жанына.
Жаш Айдарыц жаркылдап.
Барып карап турбастан.
Башка созду урбастан.
Аштын болоор тартибин,
Айтып калды бир баштан.
Ушул айткан созумду,
Кан Жамгычы уккун деп.
Бокмурундун алдынан,
Буурул тоодон чыктым деп.
Кан Кокотой баатырдын,
Ашы даяр болду деп.
Аш берем деп бокмурун,
Буурул тоозо конду деп.
Жетиш кандын Жамгырчы,
Тулпар коцуз байла деп.
Олжо алам деп бул аштан,
Абыдан Коонуз жайла деп.
Ак тасмадан ордуруп,
Озогун жакшы кердирип,
Чыбыртысын чыздатып деп.
Чыйрак бала камдатып деп.
Атыц чыкса пайда деп.
Мындай олжо кайда деп.
Аярлыгыц карматып,
Ашка барбай калба деп.

Айтыптурган созумду,
Таңда кулу танба деп.
Барбай калып бул ашка,
Башыңа жабыр салба деп
Коргулукту корбо деп,
Бокмурундан олбо деп.
Байге турсун кор болуп,
Оз малыңды ~~корбо~~ бербе деп.
Ашка кылаар мооройду,
Ошол катка жазган деп.
Аягына келтирип,
Алтын моорун баскан деп.
Эл чакырган алыстан,
Эр Бокмурун арыстан деп.
Катын берип колуна,
Карабастан созуна.
Жаш Айдарыңа сапыртып,
Жана тушту жолуна.
Жолго тушуп турбастан,
Аттын башын бурбастан,
Аяр кылып тынбастан,
Айтып созун бурбастан.
Эр Бокмурун~~дун~~ баатырдын.
Амирин жи кылбастан.
Жаш Айдар барды Кабилге.
Ор киши жейт тегинде.
Бокмурундун буйругун,
Жалганы жок кебинде.
Буудайык кандын Муз бурчак,
Жаңы оспурум жаш жен.
Жаттаган созго маш жен.
Жаныптурган ~~таз~~ кеди жен.

Бир жаралган аллодан,
Бир тояндын озу жен.
Жаш Айдарыц турбастан.
Сайрап калды безилдеп.
322-б. Жардыгы катуу канымдан.
Сайрайтурган кезим~~дан~~, деп.
Кан Музбурчак озуц деп.
Угуптургун созум деп.
Сары ногой жамгырчы,
Кандыгын журтк дац кылчу.
Жамгырчынын баласы,
Сан нойдундун сарасы.
Эр Кокотой олгон соц,
Эли журту комгон соц.
Аш берем деп Бок-мурун,
Адамга айтпай эч сырын.
Жалпы калкын кочурут.
Жандан, малдан кечирит.
Барыт конду Бокмурун,
Буурул тоонун сазына.
Эл чакырыт кат жазыт,
Атасынын ашына.
Озуц теңдуу кандардын,
Канча турлуу жандардын.
Кабарчысы озум деп.
Угуптургун созум деп.
Муздай саныц бир кучак.
Буудайык кандын Музбурчак.
Баатыр Бурчак озуц деп.
Баратурган кезиц деп.
Атыц кулук болгон соц,
Аянасыц несин деп.

Телкуроюду байла деп.
Чабар бала шайла деп.
Ак тасмадан ордуруп,
Чыбыртчысын чыюда деп.
Ат суротом алыстан,
Чылбырын чыйрак камда деп.
Эл-журтуюду чакыртып,
Эр жигитиц танда деп.
Ат алыстан суролот.
Азамат жигит камда деп.
Атыц чыкса байге коп,
Бул олжодон калба деп.
Таюда куну Музбурчак,
Бул созумду танба деп.
Барбай калып бул ашка,
Бир балже калба деп.
Жардыгы катуу канымдын.
Аманын тиле жаныздын.
Кокотойдун Кызыл-Тоо,
Ой усундо коросуц,
Бокмурундан олосуц:
Оз малыизды бересиц.
Ашка кылаар мооройду,
Ошо катка жазган деп.
Аягына келтирип,
Алтын моорун баскан деп.
Эл чакырган алыстан,
Эр Бокмурун арыстан.
Катын берип колуна,
Карабастан созуна.
Эми тушту жаш Айдар.
Эр Манастын жолуна.

Жалпы Турктун улугу.
Таластагы чоцуна.
Манаска мыктап айтсам деп,
Созум келсе оцуна.
Маанижерин каргытып,
Баскан изин чаргытып.
Баштагыдан жаш Айдар,
Айтаар созун арбытып.
323-б. Баркул ниян Таласка.
Ушу бугун жетем деп.
Бар созумду калдырбай,
Нака айтып кетем деп.
Баатырлыгын Султандын,
Тир сапар сынап отом деп.
Акыл ойлоп жаш айдар,
Айтпаганда нетем деп.
Асыл Манас кан болсо,
Акылга дыйкан жан болсо.
Айтпай Турктун балдары,
Айтканынча бар болсо,
Сайрап айткан созумо.
Сабыр кылаар озумо.
Не болсо да Манастын,
Корунуп коём козуно.
Деп жаш Айдар каргытып,
Жетип келди Таласка.
Жети-Сууну жердеген,
Жалпы Кыргыз алашка.
Келсе Манас кашында.
Кырк чоросу башында.
Олтуруптур ордодо,
Отуздун толук жашында.

Арак-шербет алдына,
Каныкейи жанында.
Кырк чоросу кордошуп,
Раманды ырдашып.
Аккуласын байлатып,
Ажыбайга сынатып.
Калкын баарын жыйнатып,
Карыларды сыйлатып.
Ак сакал Бакай акындын,
Аңгемесин тыңдатып.
Казы кертип, жал коюп
Тамырага бал куюп.
Каныкейи жанында,
Калктын баарын жыргатып.
Канча турдуу таманша,
Аңгемени ырбатып.
Олтуруптур эр Манас,
Ордо такты чой талас.
Канча жыргап жатыптыр,
Казак кыргыз кой алаш.
Жыйырма жаш да жаш Айдар.
Созго жуйрук маш Айдар.
Ордого кирип октолуп,
Турганы жок токтолуп.
Салам айтып жаш Айдар,
Баатыр Манас канына.
Басып отту турбастан,
Бакай кандын жанына.
Келгин, балам, келгин деп.
Балам, кайдан келдиң деп.
Баштан аяк турбастан,
Созуңду айтып бергин деп.

Сурап калды бар созун,
Баатыр Бакай карыя.
Айтып калды бар созун,
Эр жаш Айдар жарыя.
Баатыр Манас султаным.
Башымда тажы кулум деп
Салам айтты озуңоңо,
Эр Бокмурун иниң деп.
Тоосу Каркыра ~~деленге~~ кекенге,
Агяс, Текес деленге.
324-б. Аш берем деп Бокмурун,
Кочуп барып конду деп.
~~324-б.~~ Кан Кокотой ашынын,
Убакты жакын болду деп.
Жардык айтты озуңо.
Сал кулагыңа созумо.
Ашка келсин деп айтты,
Алса мени жине.
Ушул ашка келбесе,
Жакшы жоот бербесе.
Корунбосун деп айтты,
Манас менин козумо.
Аккула атын байла дейт.
Чабаар бала шайла дейт.
Ат суроочу жигиттен,
Азамат жигит танда дейт.
Баатырсыный уйуңдо,
Манас келбей койбо дейт.
Аты чыкса бул ашта,
Эр Манаска пайда дейт.
Аты чыкан адамга,
Мындай олжо кайда дейт.

Ат суротом алыстан,
Адам коем калыстан.
Олжону мыктап коп алат,
Аты чыккан жарыштан.
Ас келбесин коп келсин,
Асыл Манас бек келсин.
Аты чыккан азамат,
Аласыз олжо деп келсин.
Кан Кокотой ашына,
Байгесинин башына.
Аппак кылып бордотуп,
Азем менен оздотуп,
Сынчыларга сындатып.
Жыгачын жакшы сырдатып.
Тузатам чийин кестирип,
Тур жибек менен чырматып.
Ак кийизден тыш кылам
Атлестен ич кылам.
Кундузун жазы карматып,
Аты чыккан аты алсын деп,
Аппай журтка жар ~~ал~~датып.
Токсон башпуу торт коздуу,
Ат башына жи уйдон.
Алтымыш атка байге бар,
Келишимдуу уй саят.
Уй башына жиден,
Эрден кача кул саят.
Бугден калмак куз саят.
Уйго кошуп башына,
Кокотойдун ашына,
Жуз бололуу тоо саят.
Миз кулундуу бэ саят.

Миз козулуу кой саят.
Айтып өткон бул созум,
Чыккан аттын байчеси.
Аты чыккан абам деп.
Ала турган олжосу.
Алтымыш болуп келген ат,
Аныкк кудай берген ат.
Эки жакшы уй алат.
Эки калча кул алат.
Эки калмак куз алат.
Бул байгенин устуно,
Он ботолуу тоо алат.
325-б. Он кулундуу бээ алат.
Кырк козулуу кой алат.
Барбай калган бул ашка.
Коргон куну бир башка.
Бул байгеден куру калат.
Иш бузулуп ыр балат.
Эр Бокмурун чыр салат.
Биринчи ат менен алтымыш,
Ортосунда келген ат
Жазжалы жок коргон ат,
Эсебин дайын жаздырган,
Даякчи калыс коргон ат.
Эр Бокмурун койкашка,
Кара малдын санаты.
Кагазда дайын бир башка,
Кайсы бирин айтайын.
Кагазда дайын жазылуу,
Эр Бокмурун каныидын,
Алтын моору басылуу.
Бул ашка барбай калгандын,

Жатуучу кору касылды.
Баатыр Манас бул ашка,
Барбай калбак уят деп.
Уруулу журттун султаны,
Уят соз кайда сыят деп.
Кокотойдун Бокмурун
Тамырызды кыят деп.
Берээндигин карматса,
Бейбашызды тыят деп.
Кыйла кыргын кылат деп.
Кырып жаны тынат деп.
Коргулукту корот деп.
Бокмурундан олот деп.
Кокотойдун кызыл туу.
Устузо бир ~~келет келет~~ кун келет.
Олжо турсун кор болуп,
Озунун малын берет деп.
Эр Манаска кеп айтып,
Жеби жок коп айтып.
Айткан созум уктузбу,
Ашка жоно деп айтып.
Манаска айтаар бар созу,
Баштан аяк жинде.
Эр жаш Айдар шартылдап.
Айтып турган кезинде.
Сыркак чыдап туралбай,
Не кылаарын биле албай.
Бул жиндиби деп, сопу деп.
Чындап келген жообу деп.
Чакырганы аш болсо,
Тазабы деп, масты деп.
Кызыталак Бокмурун,

Манас менен касты деп.
Торого каршы соз чыкса,
Чоросу карап турабы.
Чындап жаны кашайса,
Сыргак сабыр кылчуубу.
Сыргак турду ~~дайып~~ дардайып.
Ачуусу келип саргайып,
Жанындагы ак болот
Кармай алып сабынан.
Колду чаап салам деп.
Суурут алды кабынан,
~~Чы~~ Жаш Айдар кул чычаздап.
Айтып отту нечен кеп,
Айтып турган созуно.
326-б. Жайлабасам бекер деп.
Манаска каршы айттым деп.
Созумду качан тарттым деп.
Жаш Айдар акмак жер деп.
Элге жайып кетер деп,
Каарман сыргак соёрдо,
Кара козун оёрдо
Кара тумшук чиркинди.
Казап корго коёрдо.
Баатыр Манас кеп салды.
Кеп салганда деп салды.
Сабыр кыл сыргак токто деп.
Сездун салтын сокто деп.
Бир баланы соёрсуз.
Олтурорсуз, соёрсуз.
Мындан пайда болбойт деп.
Олтургон адам озбойт деп.
Адамзат пенделе,

Атасы жакшы болбойт деп.
Кандан келген элчиси,
Кабарга келген ченчиси.
Айткан ок таштан кайтчы эмес,
Элчиси эки айтчу эмес.
Элчилерге олум жок.
Жоочуларга кордук жок.
Сен билбейсиц Сыргагым,
Теңдик созго зордук жок.
Жаш Айдарды жактырдым.
Баатыр бала корунот.
Бокмурундун озуно,
Жакын бала корунот.
Чором Сыргак сен болсоц,
Чоцуц Манас мен болсом.
Бемилуу Сыргак сен болсоц.
Бержниц Манас мен болсом.
Тартынбай бизге соз айтат.
Соз айтканда тез айтат.
Баатыр болчу бала жен.
Пайдасы тийчу жан жен.
Менден коркпой бул созду,
Айтып турат жаш Айдар.
Менден башка адамга,
Кантип турат жаш Айдар.
Жаш Айдарым эр жен.
Сандыргалуу торо жен.
Таңда тиет пайдасы,
Сан ногойдо бору жен.
Кан Кокотой ашында.
Озум турам башында.
Ар санаттан соз айтып,

Акындар турат кашымда.
Каңгай менен кагышам.
Калмак менен салышам.
Каңгай менен калмактын,
Алпы менен алышам.
Бар кайратыңа сактаптур.
Баатыр~~гак~~ Сыргак эр болсоңа.
Баатырыңа Манас мен болсом.
Чором Сыргак сен болсоңа.
Канетип Манас боломун,
Жаш балага теңа болсом.
Каркыранын сазында.
Кан Кокотой ашында.
Кан Кошой башында.
Кокчо тоштук кашында.
Айттурган созуңду.
327-б. Алптар келсе ылгасын.
Айтырып коюп баланы,
Айткан созун тыңдасын.
Бир балага теңа келсеңа,
Бизди кудай урбайбы.
Копчулуктун алдында,
Манастын шагы сынбайбы.
Баланын созун кек алба,
Манас минтип жыргайбы.
Жаш Айдарым азамат,
Баатыр бала турбайбы.
Деп Манас айтып турганда.
Ушул созду урганда.
Манастан ~~[illegible]~~ жакшы кеп угуп,
Балам жакшы деп угуп.
Бир Манаска баш уруп,

Этегине жашынып.
Байкабай бир соз айтам деп.
Манасты сынап кайтам деп.
Айтып салдым кесир деп,
Абыдан чыкты жим деп.
Сыргактын сырын коргондо,
Кетип калды пешим деп.
Корголоп Манас койнуна,
Куносун алып мойнуна.
Жаш Айдарыз Манаска,
Соз баштады жазыдан.
Бар арманын Манаска,
Айтып отту абыдан.
Жазууда калем, сыядан.
Жалгыз элем уядан.
Жумурткадан ак элем,
Бир уядан так элем.
Алдымда агам жок эле.
Аркамда иним жок эле.
Адамдан созум тартынбай,
Айткан созум шок эле.
Жалгыздыгым - аздыгым.
Сизге жок менин кастыгым.
Чогоол айтып салганым,
Чочубаган жаштыгым.
Кунамду баатыр кечкин деп.
Курмогон жибиз чечкин деп.
Азыраак айып соз отту,
Айыбымды кечкин деп.
Эрлик кылып жаш Айдар,
Эрте суйлоп камынып.
Баатырды байкап турам деп.

Калдым созго кабылып.
Балалык кылдым озум деп.
Байкабай айткан созум деп.
Сырымды билбей Сыргактын,
Чыгып калды жим деп.
Баатыр Манас каным деп,
Тогуло жазды каным деп.
Байкабай бир соз айтам деп
Корунду козго жаным деп.
Асыл Манас бегим деп.
Эч айтпаймын тегин деп.
Кагаздан уккун аныгын.
Иниздин ~~Абаздын~~ айткан кебин деп.
Иниздин берген каты деп.
Катын берип колуна
Жайма кокул Айдар деп.
Келди иши озуна.
Катын окуп караса,
328-б. Эртелеп баатыр кел дептир.
Жепсиз калыз эл келет,
Эл чамасын кор дептир.
Эрте келип агаздын.
Ашын озуз бер дептир.
Ишти келип кор дептир.
Башына озуз тур дептир.
Ашка кылчуу мооройду,
Озуз билип кыл дептир.
Катын коруп эр Манас,
Ыраазы болду балага.
Созу баатыр балага,
Сексен жаман садага.
Шашып турган душманга,

Салыт турсам арада.
Аяныт жоого барчубу.
Аяныт жанын калчубу.
Жайма кокул жаш Айдар.
Жайлаган созго маш Айдар.
Алдымда агам болбосо,
Эрегишкен душманга.
Жушаган адам окбосо.
Же аркамда иним болбо,
Ачыган кулум болбосо,
Самаган ишке жиберчу,
Сайраган иним болбосо.
Деп коцлун жайлап кеп айтыт.
Абыдан созду эми айтыт.
Баатыр Манас султаныц,
Барамын ашка деп айтыт.
Аман болсом жаш Айдар,
Ашка озум барам деп.
Аккуланы чабабам деп.
Байгесин озум алам деп.
Кацгай менен калмака,
Жацжалды мыктап салам деп.
Жаш Айдарды жонотту,
Эр кокчонун жолуна.
Байка создун сокуна.
Манастын иши окуна.
Мааникерди каргытыт,
Оозунан кобук баргытыт.
Сууту канган буудандын,
Туягын жерге мылгытыт,
Сууту каныт семирит,
Ооздугун кемирит.

Тизгин колдо карышып.
Учкан куш менен жарышып.
Салкын жол менен журмокко,
Жаш Айдар салды боксого.
Сары-Арканы жердеген,
Айдаркандын Кокчого,
Жашырып сырын айтпаган,
Жандан аяр кексегеге.
Кокчо тоонун оюнда,
Асыл торго боюнда.
Наркы атасы Айдаркан.
Оз атасы Камбаркан.
Алтын нааалы, жез окчо,
Айдаркандын эр Кокчо.
Маанигер минип шартылдап.
Бадана кийип жаркылдап.
Жайма кокул жаш Айдар.
Сайраган созго маш Айдар.
329-б. Коп казактын канына,
Кабар берип жарыя.
Гарды Кокчо жанына.
Айтып салам бершип.
Айкалышып корушуп.
Эр Кокчого кеп айтып,
Эриктей созду коп айтып.
Бала чыгаан аманбы,
Баатыр Кокчо деп айтып.
Борол тондун ~~са~~сазынан
Кан Кокотой~~дун~~ ашынан.
Кабарчыга келдим деп
Бокмурундун кашынан,
Айдаркандын эр Кокчо.

Ук созумду башынан.
Таз атаардын ~~[illegible]~~ буурултун,
Барыт конду Бокмурун.
Аш берем деп кабарын,
Салыт конду Бокмурун.
Сарамжалын бутурут,
Алыт конду Бокмурун.
Жер жакшысын келтирит,
Чалыт конду Бокмурун.
Бокмурун жардык кеп айтты
Кокчо сага коп айтты.
Алган заман катымды,
Ашка келсин деп айтты.
Ушул ашка келбесе,
Жоот берсин деп айтты.
Кокотойдун Кызыл-Тоо,
Устундо корсун деп айтты.
Коклаңды байла деп.
Чабар бала шайла деп.
Ак тасмадан ордурут,
Озогун жакшы кердирит.
Чыбыртысын чыңда деп,
Чыйрак бала камда деп.
Сасык айран, кок курут,
Салбыраган жан элец.
Сары-Арканы жердеген,
Сан казакка кан элец.
Башыңа балаа жеткенче.
Байкабаган жан элец.
Салпайыт жатыт алба деп.
Ушул аштан калба деп.
Кок алаң кокул жез канат.

Берсе кудай бир талап.
Атыз чыкса пайда деп.
Мындай олжо кайда деп.
Таз атаардын буурул тун,
Тамашалуу жайда деп.
Ашка кылаар мооройду,
Ошол катка жазган деп.
Аягына келтирип,
Алтын моорун баскан деп.
Катын берип колуна.
Карабастан созуна.
Эми тушту жаш Айдар,
Эр Опонун ~~Эр Опонун~~ ~~Эр Поонун~~ жолуна.
Аскана эмес мол журуп.
Аябастан жол журуп,
Жаш Айдар калды Кеминге
Жалганы жок кебинде.
Бокморундун алдынан,
Келгени жок тегизе,
Калыз алаш калкына.
330-б. Кабар салды жаш Айдар,
Кан Опонун алдында
Сайрап калды жаш Айдар,
Жайлуу жен Ак-Суу талаасы.
Жакшы жен кыргыз алашы.
Бакты бар башында.
Баатыр ~~жен Манасы~~ жен Манасы.
Манасыз баатыр болбосо,
Сарбаз таздын баласы.
Ушул ашка эр Опо,
Барбаймын деп саначы.
Эгиз кара ат кукуктун,

Экоон бирдей байла деп.
Чабар бала шайла деп.
Атыц чыкса пайда деп.
Мындай олжо кайда деп.
Тац атардын буурул тун,
Тамашалуу жайда деп.
Ат суролот алыстан,
Адам коёт калыстан.
Эр жигитти танда деп,
Аты-тонун камда деп.
Эрикпестен ашка бар,
Оз пайдаздан калба деп.
Барбай калсац бул ашка,
Коргулукту коросуц.
Бокмурундан олосуц.
Кокотойдун кызыл туу,
Уй устунон коросуц.
Оз малыцды бересиц.
Эр Бокмурун арыстан деп:
Эли-журту башкам деп.
Ашка кылган мооройду,
Ошол катка жазган деп.
Аягында келтирип,
Алтын моорой баскан деп.
Катын берип колуна,
Кайрылбастан соцуна.
Жонот калды жаш Айдар,
Эр Багыштын жолуна.
Колду бойлоп каргытып.
Жургон жолун чаргытып.
Жолго салып тондуруп.
Жоргосуна кондуруп.

Жети-Суунун чегинде.
Жедигердин элинде.
Ысык-Колдун башында,
Жыргалаң-Тунтун сазында.
Сайрап созун уктуруп,
Сарбаз куудул кашында.
Сапар кылып алыска,
Жаш Айдар барды Багышка.
Багышка барып кеп айткан.
Баштагыдан бек айткан.
Баатырсынбай эр Багыш,
Барасың ашка деп айткан.
Буурул тундун сазына,
Кокотойдун ашына.
Жедигерим барасың,
Бокмурундун кашына.
Манас турат угуткой,
Ошол аштын башында.
Тарлан когуң байла деп.
Чабар бала шайла деп.
Чыбыртkысын чыңда деп.
Чыйрак бала камда деп.
331-б. Чылбырын чыйрак эштирип.
Чыйрак бала танда деп.
Жакын турун жанында,
Аныс барбай калба деп.
Жедигерди чаптырып,
Бокмурундан алба деп.
Кокотойдун кызыл туу,
Чй устунон корбо деп.
Олжо турсун кор болуп,
Оз малыңды бербе деп.

Ашка кылаар мооройду,
Ошол катка жазган деп.
Аягына Бокмурун,
Алтын моорун баскан деп.
Катын берип колуна.
Кайрылбастан сокуна.
Эми тушкон жаш Айдар,
Буурул тундун жолуна.
Жаш Айдар барган жине.
Таз атардын жерине.
Ашка кабар салдырган.
Эр Бокмурун бегине.
Сары ногой, калыз журт,
Кулак салган баарысы.
Жашка толгон карысы,
Жаш Айдардын кебине.
Баштан аяк коргонуну,
Айтып берди ~~коргонун~~ шартылдап.
Жаш Айдарыз жаркылдап,
Басылбастан баркылдап.
Алты ай бутун ж ай отуп,
Айтып жазган ай отуп.
Коркутуп жазган катына.
Кокотойдун ашына.
Калктын баары жыйналып.
Кандын баары чыйралып.
Дабан ашып, таш басып,
Кандын баары кыналып.
Келип калды бул ашка,
Ар кайсысы бир башка.
Калмактардын кан Жолой.
Кайраты мол чоз Жолой.

Бу да келди жол менен.
Азгана эмес мол менен.
Ойрот-тыргоот калкынан,
Алда канча кол менен.
Кара чотто Бороончу,
Муздай темир орончу.
Уйгурдун элинен,
Манас менен басташып,
Балалык кылып касташып.
Элинин чыккан ~~элинин~~ жинен.
Чыгарам деп Манасты,
Жети-Суу жыргал жеринен.
Адашып айткан кебинен.
Кор болуп Манас бегинен.
Казгайга кирип чокунуп,
Латы менат окунуп.
Чыгып кеткен Бороончу,
Мусулмандын чегинен.
Бу да келди жол менен,
Аз гана эмес мол менен.
Казгайлардан куланып.
Канча турлуу кол менен.
Кытайлардын Омуш алп.
Кыйла жандан семиз алп.
332-б. Адамдан башка чоздугу.
Ар мучосу тегиз алп.
Буда келди жол менен.
Аз гана эмес мол менен.
Кызыгын аштын корам деп,
Кыйла туркун кол менен.
Алооко кандын баласы,
Айтылуу Бэжин калаасы.

Кара кытай манжуда,
Канга ылайык сарасы.
Кытайлардын чоц Казгай.
Кыр мурундуу Козурбай.
Бу да келди жол менен,
Азгана эмес мол менен.
Аш кызыгын корем деп,
Алда калча кол менен.
Наркы атасы Кара~~кан~~ кан.
Кара I кандан Баракан.
Оз атасы Эламан.
Эр кыпчактын сарасы.
Эламандын баласы.
Кашкар Котон калаасы.
Эламандын эр Тоштук,
Бу да келди жол менен.
Аз гана эмес мол менен.
Алда канча кол менен.
Агыш, Кожош башында.
Кан Кошойу кашында.
Катагандын кан Кошой,
Кандыгы журтка дац Кошой.
Чакырган жерге барчу деп.
Олжо тийсе алчу деп.
Бу да келди бул ашка,
Сексендеги чал Кошой.
Кулатан байдын жагаром,
Каркул байдын кер кокул,
Бу да келди бул ашка.
Улуту жандан бир башка.
Орчун Кокон, Маргылан.
Ордо такты Андижан.

Барганада Санчыбек,
Башкарган калкы озубек.
Аргымагын кекейтип,
Кок кепичин тепейтип.
Мелде-Селде башына,
Матырайта чалынып.
Бача ойнотуп жалынып,
Бу да келди жол менен.
Аз гана эмес мол менен.
Ялда канча кол менен.
Эштектердин Жамгырчы,
Бу да келди жол менен.
Аз гана эмес мол менен.
Ялда канча кол менен.
Буудайык кандын Музбурчак,
Мизген аты тобурчак.
Келишимдуу кан болуп,
Кабылга курган алтын так.
Чабар атым белен деп.
Олжо аламын кенен деп.
Таз атарга аш берген,
Тамашаны корам деп.
Бу да келди жол менен,
Аз гана эмес мол менен.
Огондордун калкынан.
Ялда канча кол менен.
Наркы атасы Камбаркан.
Оз атасы Айдаркан.
Алтын наалы, жез окчо,
Айдаркандын эр Кокчо.
333-б. Чабар атым белен деп.
Олжо аламын кенен деп.

Таз атаарда аш берген.
Тамашасын корам деп.
Бу да келди жол менен.
Аз гана эмес мол менен.
Сан казачын самсытып.
Алда канча кол менен.
Кок-Ойрокту жайлаган.
Коп кыргызды айдаган.
Эриктирип эзлиртип,
Эки кара ат байлаган.
Эли Кемин жердеген.
Колунан намыс бербеген.
Эрегишкен душманы,
Эшигине келбеген.
Кыргыздардын ~~баласы~~. сарасы.
Кыйды таздын баласы.
Сан кыргыздын сарасы.
Сарбан таздын баласы.
Орбу чечен шартылдап,
Ителгидей баркылдап.
Уку жондуу кара аты,
Ай тийгендей жаркылдап.
Чабар атым белен деп.
Олжо аламын кенен деп.
Буурул тундо аш берген,
Бокмурунду корам деп.
Атпай алаш кыргыздан
Алда канча кол менен.
Аз гана эмес мол менен.
Орбу келди жол менен.
Жети-Суунун чегинен.
Жедигердин элинен.

Ысык-Колдун башынан,
Жыргалаң-Туптун башынан.
Тамашасын кором деп.
Кокотайдун ашынан.
Кытайдан калың эл келет.
Кып кызыл аккан сел келет.
Каңгайдан калы кол келет.
Аз гана эмес мол келет.
Катыр менен мусулман,
Беттеше турган кез и ~~келет~~ деп.
Каңгайлардын чоң Коңур,
Кармашчу жону озу деп.
Азамат жигит эр болсоң,
Чйуңдо туп калба деп.
Акылың болсо ойло ~~деп~~, нуп
Айткан созум карма деп.
Жигиттин баарын жыйдырып,
Жиндинин баарын тыйдырып.
Коп жедигер калкына,
Жардык айтып сыдырып.
Аттын баарын карматып,
Азаматка арнатып.
Азамат жигит калба деп.
Атпай журтка жардатып.
Менин атам эр Багыш,
Жедигерден кол алып,
Ашда согуш болот деп
Аз гана эмес мол алып.
Атам Багыш эрчитип,
Алып барган озумду.
Чындап кыл, досум, кесирди,
Семетей ачат козуңду.

334-б. Кагазга жазган кан калбай.
Кабар уккан жан калбай.
Баатырлар барган чыйралып,
Баштан аяк чыцалып.
Аракетин мол кылып,
Бокмурун турган чыцалып.
Калмактардын Жолою,
Кара чокто Бороончу.
Кацгайлардын Коцур кан.
Кара кытай Ценкан.
Шацкайлардын Нескара.
Баатырсынган Огузалык.
Балбансынган Омушалык.
Айкулактын Мацышалык.
Кими темир Китеналык.
Чочмор чоюн Жумаялык.
Тайпа-тайпа ар башка.
Кытайлардын Койкашка.
Жоо жарагын шайланып,
Баары келди бул ашка.
Калк жыйылып болгондо,
Кацгайлар кайнап толгондо,
Кан Коцурбай кеп салды.
Кеп салганда бек салды.
Кандайлыктан кордодуц,
Кан Кошой уккун деп салды.
Жеримде мени кекетип,
Жети-Суудан кат бердиц.
Желмогуз бурут оцбоссуц.
Жериме келип аш бердиц.
Текести эмеп алдыц деп,
Жеримди боктап салдыц деп.

Жерге, сууга ээ болуп,
Кекетип мага бардыҗ деп.
Коркутуп кагаз жаздыҗ деп.
Келтирип моор бастыҗ деп.
Жерге, сууга ээ кылбай,
Мен неменеден жаздым деп.
Ашыҗ бугун тарат деп.
~~Уйуҗ~~ Азыр уйуҗ чечкин деп.
Бурутар ~~б~~ мунча кордобой,
Бугундон калбай кочкун деп.
Кан Коҗур аман турганда,
Каршылык кылбайт эч кимге.
Кочпосоҗ талап алам деп.
Кыйла кыргын салам деп.
Кылымга калкым толду деп.
Каратаар кезим болду деп.
Кызыталак Бокмурун,
Жеримди боктоп конду деп.
Азыр кылган кордугуҗ,
Арзан эмес айтууга.
Бул кордукту которуп,
Каҗгайым конбайт кайтууга.
Бокмурундан алыпбер,
Мааникерди тартууга.
Кошой бурут тартууга,
Мааникерди бербесеҗ,
Коргулукту коросуҗ.
Коҗур кандан олосуҗ,
Ашты кантип бересиҗ.
Ашкере аныҗ дайындап
Айтып алам атыҗды.
Айтканыма бербесеҗ,

Тартып алам атыҙды.

335-б. Деп кан Коҙур айтып турганда.
Ошол созду укканда.
Коҙур кандан корккондон,
Кандын баары жалдырап.
Караламан букара,
Калктын баары алдырап.
Каҙгайга жооп айталбай,
Орбучечен алжырап.
Чоҙ Коҙурдан чочулап,
Унчугалбай калжырап.
Соз табалбай басылды.
Кудай алды тазыҙды.
Баатыр Кошой кеп салды.
Кеп салганда деп салды.
Кан Коҙурбай каҙгайсыҙ.
Кенетип мени алдайсыҙ.
Кечэ Манас кылган булук бар.
Гул созуҙду танбайсыҙ.
Каҙгайлардын катырдын.
Кан Коҙурбай баатырдын.
Жер меники деп айтып,
Адам уккус кеп айтып.
Айтыптурган кебин кор.
Ойлонуп жургон райын кор.
Манжерди алам деп,
Кылыптурган эбин кор.
Олчу менен кум болдан,
Манас кылган чегим бар.
Чегимдин жайы .....
Айтыя отоор кебим бар.
Ошол жерди талаштай,

Уялыт калаар эбиц бар.
Бутун Алтай, Жети-Суу,
Жер мениги коцурбай.
Жердеп турган мусулман,
Эл мениги Коцурбай.
Жайсаздагы Ала-Кол,
Кол мениги Коцурбай.
Кыйырчактын кызыл-таш,
Бел мениги Коцурбай.
Ат колуздан келбейт деп.
Маанигерди бербейт деп.
Манас аман турганда,
Зордугуца конбойт деп.
Ушул созду укканда,
Манас кантип олбойт деп.
Аштын жи ~~оло жи~~ келе элек.
Азыр Манас оло элек.
Манас Манас болгону,
Зордугуца коно элек.
Карысам да кацгайым,
Кантип берем атымды.
Кебиц курсун чоц Коцур,
Кетирбегин батыцды.
Деп Кошой айтып турганда,
Ушул созду урганда.
Чоцдугун Манас корсотуп,
Жатып алган келбестен. = Бир ай бутун уйундо,
~~Карап турган Манасты~~, = Келем деп жоот бербестен.
~~Качан Манас келет деп.~~ Карап турган Манасты,
~~Бир ай бутун уйундо~~, Качан Манас келет деп.
~~Келем деп жоот бербестен.~~

Жалты кыргыз алашты,

Бул Манастан чоңмун деп.
Кандай пенде жанашты.
Ажыбайды жиберип.
336-б. Ашка барып тургун деп.
Жакында Манас келет деп.
Жайын айтып тургун деп.
Кундо чыгып жол тосуп,
Манас келип калат деп.
Жолуңа мдан тоспой койдуң деп,
Бир балээге салат деп.
Кандын баары жарданып.
Карап турган камданып.
Козуң жетсин чыңкожо.
Эр Манасдын зоруна,
Катыр менен мусулман,
Баар тушкон колуна.
Эр Манастын торуна.
Тосуп жаткан жолуна.
Качан келет Манас келет деп.
Калк тамаша корот деп.
Атпай адам чогулду.
Ашты качан берет деп,
Кокотойдун Бокмурун.
Аш жарагын камданым,
Ашка келген калыңэл.
Баары жаткан сандалып.
Бир ай бутун откон соң.
Манастан кабар кеп уктук.
Келишимдуу султаныңэ,
Кележатат деп уктук.
Коркконунан Манастан,
Коот кылып олом деп.

Өлбосом да бир турлуу.
Коргулукту кором деп,
Бастырып адам чыга албай.
Манастын созун угалбай.
Атпай журту коркутуп.
Манас алган кол созуп
Алты кан чыдап туралбай.
Манаска барган жол тосуп,
Манас менен кадырман.
Баркын билген чал Кошой.
Эламандын эр тоштук.
Элге малум шер тоштук,
Алтын наалы, жез окчо.
Айдар кандын эр Кокчо.
Эштектердин Жамгырчы.
Кебин журтка шар кылчуу.
Кезегинде эрдигин,
Калктын баары даз кылчу.
Буудайык кандын Музбурчак.
Муздай саны бир кучак.
Каарына калдык деп,
Тосуп чыктай тим турсак,
Анжыянда сынчыбек,
Сураган журту озубек.
Коркуткан Манас жол тосуп.
Бу да чыкты жол тосуп.
Жедигердин эр Багыш,
Жергеси бутун бир калыс.
Бала кезден бер жакка,
Манас менен коз таанышш.
Айткан~~дын~~ кандын баарысы,
Ак сакал Кошой карысы.

Кан Манастын зорунан.
Кайратынын молунан.
Барган Манас кашына,
Баары тосуп жолунан.
Алдынан чыгып корушуп,
337-б. Аштан кабар беришип.
Кандар чыгып корушуп.
Калкдан кабар беришип.
Кошойдон башка жан адам,
Кол кармашып корушпой,
Коркконунан баарысы,
Жанына ~~ке~~ жакын келишпей.
Бакай каны башында.
Кырк чоросу кашында.
Эрлигинде кеми жок.
Адам олчу теңи жок.
Кызыл жузу Сурданып.
Аскер менен чызданып.
Ашка келген Манасы.
Атпай кыргыз алашы.
Угуп тургун Чыңкожо,
Созумдун жок талашы.
Бизге кыйын Чыңкожо,
Айчурокту талашуу.
Манас кирээр ой тапбай.
Коп ногойдон ой жакпай.
Токосон баштуу, торт коздуу,
Тором кыздын ак уйун.
Келтирип тиккен Манаска.
Манас менен жанашпа
Эр Манастын бетине,
Турган эмес эл чыдап.

Кажгайлардын Каратаз,
Бу да турган эр сынап.
Манасты сынап эр деген.
Басташып адам жеңбеген.
Корлук болуп бирөөдөн,
Колунан намыз бербеген.
Которгон уйго эр Манас,
Тушотурган кезинде.
Шыгайдын уулу Чынкожо,
Бул соз болсун жиңде.
Чоросуна маш берип,
Токтой калган чогулуп.
Жандын баары Манастан,
Коркуп жургон корунуп.
Чоролордун кичуусу,
Чодурайган Баймат таз,
Ишарат кылган созуно.
Илгертен Баймат болгон маш.
Эр Манастын кашынан,
Кызмат кылган жашынан.
Калпагын алып ыргытты,
Баймат тазыз башынан
Ук созумду Чынкожо,
Мылтыкка о ис машынан.
Калпак жерге тушкондо,
Кырк чоросу кырк атты.
Кыямына келтирип,
Кыраан Манас бир атты.
Бир огу тийбей откон жок.
Бекерге сая кеткен жок.
Эрегишип Манаска,
Эч биринде жеткен жок.

Таз Байматтын калпагын,
Калбыр кылып тушурду.
Арстандыгын корсотуп,
Адамдын пешин учурду.
Чйго тушуп чайланып,
Тамак ичип жайланып.
Калк чогулуп келди деп,
338-б. Кандын ашын берди деп.
Сан ногойдун сарасы,
Кан Кокотой олду деп,
Окуруп жатып коп ногой,
Ором боорго комду деп,
Эр Манастын иши жок.
Иши турсун тушу жок.
Бетине бир соз айтарга,
Бел байлаган киши жок.
Баймат тазым баргын деп,
Ба~~рып~~чым ордо салгын деп.
Жыйырмадан чорону,
Эки болуп алгын деп.
Талаада отот эрмек деп.
Тамашасын кормок деп.
Жыйырмадан болунду,
Калк башка корунду.
Ордо салып атышты.
Ажгемеге батышты.
Ашка келген адамды,
Ойлобостон жатышты.
Баатыр Манас келгенче,
Маслаатын бергенче.
Кара калмак, коп кытай.
Кан Манасты коргончо.

Калмак, кытай баш бербей,
Кемегени каздырыт.
Келген менен аш бербей,
Келгендерге баш бербей.
Кемегесин каздырбай,
Очоко отту жактырбай.
Ою менен кор кылыт.
Отко казан астырбай.
Этин талап чийки жеп.
Мусулман болсун кулку деп.
Башкарган адам жок болуп
Мал союлбай токтолуп.
Кор болуп турган кезинде,
Кошойдун бул соз эсинде.
Манаска Кошой кеп айтты.
Кеп айтканда эп айтты.
Кордуизбу Манас калмактын,
Кордугу отту деп айтты.
Куран окуп багыштап,
Мал сойбоду кордуизбу.
Калмак, кытай талап жеп,
Эт койбоду кордуизбу.
Эл жыйылып топтолуп,
Сени кутуп ток болуп.
Малыизды мындай сойгун деп,
Башкарган адам жок болуп.
Кара кытай, калмакдын,
Келген адам коп болуп.
Кемегени ойдурбай,
Кезешке бээ сойдурбай.
Эт салып казан астырбай,
Чийкисин чийки талады.

Бышыгын бышык талады.
Жакшылап эти бышырбай,
Жандын баары жадады.
Бир ай талаа сактаттыз.
Элдин баарын какшаттыз.
Эске мени албастан,
Баарын кунго кактаттыз.
Манастыгыз билбестен,
Кандаймын деп ойлойсуз.
339_б. Кандыгызды билбестен,
Балалыгыз койбойсуз.
Малакайын колго алып,
Басып журот коп калмак.
Тебетейин колго алып,
Тентип журот коп калмак.
Калмактан кордук коргонум,
Карганда Кошой олгонум.
Окурбой турун Кошойду,
Балам Манас комгонуз.
Ордозду коюп аттан деп,
Ашты озуз башкар деп.
Кошой айтып турганда.
Ушул созду урганда.
Абама цят болдук деп.
Бул соз бизге кордук деп.
Сандыргалуу эр семез,
Ордону таштап актанып.
Калмагыз кайда журот деп,
Кан Бакайга мактанып.
Каптап чыкты калмакга.
Кыраан чалды кытайга.
Чоголордун кичуусу.

Чодурайган Тазбаймат.
Кыркдын учу чукону,
Баарын терип байланып.
Жалгыз чуко Таштабай.
Баруура шайланып.
Балалыктын жайынан,
Баймат таздын айынан.
Жалгыз чуко ала албай,
Жонап калдым мен дагы.
Баймат таздын ~~айынан~~ дартынан.
Баатыр Манас артынан.
Барсак Манас Султаныз,
Калмактын баарын какшатып.
Канча жанды аксатып,
Кытайдын баарын кайратып.
Кыйла жанды ыйлатып.
Тушчулук жерге суруптур.
Туйшук салып журуптур.
Кайтып келип кезешип,
Калмак менен эгешип.
Аш башталды куралып,
Абыдан кезеш чызалып.
Пайдасын ойлоп мусулман,
Барып билип ушундан.
Кандардын баары келишип,
Манаска тизгин бериши п,
Карыган Кошой канга айтып,
Канча турлуу жанга айтып.
Калкты Манас бийлеген,
Касташкан адам журбогон.
Катар туруп кырк ~~ж~~ чоро,
Тартип менен суйлогон.

Окум менен кондуруп.
Иреттеп элди болдурурур.
Мусулман менен катырдын
Арасын айрым кылдырып.
Аштын жайын уктуруп.
Абыдан элди тындырып.
Манаска баары барышып.
Маслаат созун салышып.
Кол куушуруп турушуп,
Конокту болуп алышып,
Кытайдан чыккан Кара таз.
340-б. Кыйла созго бул да маш.
Сынчылыгы дагы бар.
Кыйла жандан кыраан таз.
Мусулмандан Мурадил,
Айткан созу бек далил.
Бул да сынчы сайраган.
Айтып созун жайлаган.
Катыр менен мусулман,
Калбасын деп пайдадан.
Экооз мында келгин деп.
Калкка кабар бергин деп.
Манас жардык кеп айткан,
Кеп айтканда бек айткан.
Менин ~~созум~~ айткан созумду,
Баарына уктур деп айткан.
Коно~~ктор~~гу даяр конулду.
Кою даяр союлду.
Тамагы даяр болунду,
Тайы даяр союлду.
Эти даяр берилди,
Эли даяр конулду.

Санжап кылып дайындап.
Ондон конок бололу.
Ашка мейман алалы.
Астына тошок салалы.
Конок алган жерице,
Тундо барып жатасыз.
Кундуз келип бул ашка,
Тамашага батасыз.
Кеп талашып кериший,
Урушкан адам болбосун.
Бейбаштык кылып беттешип,
Урушкан адам болбосун.
Чогоолдук кылган адамды,
Чоролорум сойбосун.
Кан Кокотойдун ашында,
Кабака суйроп койбосун
Канын, ~~жанын~~ жинин тулку жеп,
Карга козун ойбосун.
Кара таз менен Мурадил,
Калыс чыккын жарга деп.
Калкка уктуруп жарда деп.
Ушул айткан созумду,
Тазда куну танда деп.
Танамын деп созумду,
Бир балже калба деп.
Кызыл чоктуу кытайга,
Кара чоктуу калмака.
Моцгол менен татарга,
Жардык кылган эр манас.
Эрегиш кылып соз талаш,
Болгон эмес Манаста.
Мурадилден кеп угуп.

Бузукту кылба деп угуп.
Кара таздан кеп угуп.
Кан Манас айтты деп угуп.
Катыр менен мусулман,
Баарысы коркуп ушундан.
Ыйлаган бала сооронгон,
Уктаган адам ойгонгон.
Манастын баатыр эрдигин,
Баштан аяк ойлогон.
Кылымды билген кандарыз,
Кызмат кылып жойлогон.
Манас алган кандыкты,
Баарына айткан жардыкты.
341-б. Кылымды билген кандарыз.
Манаска кызмат кылганга,
Кылган эмес артыкты.
Ушул Манастын уулу Семетей
Колубуздан келчу эмес.
Акундун кызы Чурокту,
Семетей бизге берчу эмес.
Манастан аныкт туулса,
Зордугуза кончу эмес.
Ажыдаарга катылып,
Бир кыз учун олчо эмес.
Кой, чызкожо, кетели.
Кордук коруп нетели.
Калкты аман асырап,
Кашкарга аман жетели.
Аш королоп болгондо,
Калк жыйылып толгондо.
Жарчылар жар салганда.
Угуп кулак канганда.

Катыр менен мусулман.
Ырым болгон олгондон.
Эки тарап болушуп,
Эрлик атка конушуп.
Балбан салган башында
Кокотойдун ашында.
Кытайдан чыккан балбанга,
Кыр мурундуу Омуш алп.
Балбандыгы ашкере.
Ар мучосу тегиз алп.
Кармаган жерин кан кылган
Кабагы соок, озу саз.
Балбанга озум чыгам деп.
Буруттун баарын жыгам деп.
Басып чыкты дардайып,
Тоодой болгон чоз казгай.
Карап калдык тазданып,
Мусулмандан жан калбай.
Ортого келип олтурду,
Балбандыгын мактанып.
Коп кылып Омуш алып,
Коркуш жок мында сактанып.
Жалпы турктун уругу.
Мусулмандын улугу.
Казгай менен басташкан,
Кандардын аныс тунугу.
Чоздугун ~~айтып чоюлуп~~ коруп чоюлуп.
Жоон айтып озунуп.
Бири да басып барган жок,
Битдей дарман калган жок.
Менин досум Чыцкожо.
Бул созумдо жалган жок.

Ал аҕыча болбоду.
Жаш Айдар келди шартылдап.
Маанжери алдында.
Бадана кийип жаркылдап,
Алтымыш байтал, алты айгыр,
Балбанга сайган мооройум,
Балбаныҕ болсо бачым чык,
Марттардын кучун коройун.
Кытайдан чыккан Өмуш деп.
Омушко барып курош деп.
Корголоп жатып алганча,
Колунан барып олуш деп.
Жаш Айдардан кеп угуп.
Жалганы жок деп угуп.
Жарчы башчы атанып,
342-б. Жалпы журттан бата алып.
Кылымдын улуу мурасы.
Манастан жардык тийген кул.
Дин мусулман уулуна.
Тердеп турду мына ошол,
Дин мусулман баласы.
Доолордун келди сарасы.
Огуздой болгон кыз талак.
Омуш алпты карачы.
Мурун чыгып келгенин
Бурултай бизди жеҕгенин.
Курештой байге бергениҕ.
Дин мусулман олгонуҕ.
Кырк чоронун сарасы.
Ясиз кандын баласы
Ясиз кандын алмамбет.
Куудай болгон каҕгайдын,

Кандай эле чамасы.
Сен кандайсыҕ балбанга.
Жеҕсеҕ намыҕ алганга.
Жыгылсаҕ куру калганга.
Алмамбет туруп кеп айтты.
Кеп айтканда нени айтты.
Балбанга тушоор кезегим,
Барганым жакшы деп айтты.
Барып журттун намызын,
Алганым жакшы деп айтты.
Каҕгайлар туруп кеп айтар.
Катия созду эми айтар.
Жыгып салсам чочкону,
Озумдун балам деп айтаар.
Өмуш алп менен курошчу,
Балбаныҕ бурут кана деп,
Укпас каҕгай созуҕду.
Шылдыҕ кылаар озуҕду.
Ошончолук соз менен
Уялтып койоор козуҕду.
Деп арманду созу козголду,
Алмамбет суйлоп токтолду.
Мунун арка жагынан,
Соз баштады жаҕыдан.
Кылымдын уулу Мурадил.
Айтып отту абыдан.
Азыктын уулу Акпайым,
Балбандыгыҕ дайдайын.
Сен кандайсыҕ балбанга.
Жыгып намыс алганга,
Жыгылсаҕ куру калганга.
Балбан Акпай жер карап,

Эки козун ~~тик~~ тел карап.
Копол Актай олсун деп.
Коркконун билип эл карап.
Киштектердин Жамгырчы,
Кандыгын калкы даҗ кылчу.
Барбы калктын ичинде,
Намыз учун ар кылчу.
Сен кандайсыҗ банбанга.
Жыксаҗ намыс алганга.
Жыгылсаҗ куру калганга.
Жамгырчыдан соз чыктай,
Кулагы тунуп соз уктай.
Бу да качып болгон жок.
Козулумо толгон жок.
Кокотоидун ашына.
Намыз тушуп башына.
Мурадил барган соз айтып.
343-б. Музбурчактын кашына.
Буудайык каны Музбурчак,
Сен кандайсыҗ балбанга.
Жыксаҗ намыз алганга.
Жыгылсаҗ куру калганга.
Бу да томон жер карап.
Эки козу тел карап.
Омуш алтка корккондон,
Балбан чыктай эл жадап.
Мурадил барды сынчыга,
Жандан аяр тыҗчыга.
Орчун Кокон, Маргылан.
Ода шайкы кок жеке.
Анжиянда Сынчыбек.
Сен кандайсыҗ балбанга.

Жыксаҗ намыс алганга,
Жыгылсаҗ куру калганга.
Сынчыбек турун кеп айткан.
Озуно жаккан эп айткан.
Курошо турган кучум жок,
Чынымды айтам деп айткан.
Кылымдын цулу мурадил,
Манастан жардык алган кул.
Кокчого карап кеп айтты.
Корсотуп созду эми айтты.
Калкка келген чоҗ намыс,
Оюнбу Кокчо деп айтты.
Сен кандайсыҗ балбанга.
Жыксаҗ намыс алганга.
Жыгылсаҗ куру калганга.
Айтып калды бар созун,
Айдаркандын Кокчосу.
Аярлыгын билдирип.
Адамдын аяр кексеси.
Мен балбан жес, бай элем.
Торт тулугум шай элем.
Мен казакка кан элем.
Качан балбан жан элем.
Балбанга тушоор кучум жок.
Балбандык менен ишим жок.
Уч кун уктап ойгонсом,
Ушул соз кирээр тушум жок.
Мен тушпоймун балбанга.
Туруштук бербейм чалганга.
Чын жери менде кучум жок,
Жыгып намыс алганга.
Деп айтып отту эр Кокчо.

Жыксаң намыс алганга,
Жыгылсаң куру калганга.
Сынчыбек туруп кеп айткан.
Озуно жаккан эп айткан.
Курошо турган кучум жок,
Чынымды айтам деп айткан.
Кылымдын цулу мурадил,
Манастан жардык алган кул.
Кокчого карап кеп айтты.
Корсотуп созду эми айтты.
Калкка келген чоң намыс,
Оюнбу Кокчо деп айтты.
Сен кандайсың балбанга.
Жыксаң намыс алганга.
Жыгылсаң куру калганга.
Айтып калды бар созун,
Айдаркандын Кокчосу.
Аярлыгын билдирип.
Адамдын аяр кексеси.
Мен балбан жес, бай элем.
Торт тулугум шай элем.
Мен казакка кан элем.
Качан балбан жан элем.
Балбанга тушоор кучум жок.
Балбандык менен ишим жок.
Уч кун уктап ойгонсом,
Ушул соз кирээр тушум жок.
Мен тушпоймун балбанга.
Туруштук бербейм чалганга.
Чын жери менде кучум жок,
Жыгып намыс алганга.
Деп айтып отту эр Кокчо.

Адамдан аяр бир кексе.
Айдаркандын Кокчонун,
Созун угуп абыдан.
Эламандын Тоштукко,
Эми барды жазыдан.
Эламандын эр Тоштук.
Эл ичинде щер Тоштук.
Сен кандайсыз балбанга.
Жыксаз намыс алганга.
Жыгылсаз куру калганга.
Тоштук туруп кеп айтты.
Турлуу созду эми айтты.
Балбандан кантип качайын,
Созумду уккун деп айтты.
Жер алдына тушкону,
Жети жыл болду, дарман жок.
Ук созумду Мурадил.
Битдей дарман калган жок.
Боро тиру ойлонбо
344-б. Гул созумдо жалган жок.
Жер устуно чыкканы,
Жети айга бутун толо элек.
Кучум толуп ордуна,
Курошорго боло элек.
Калктан азып, жоо басып,
Кайыргандан кун азып.
Этим болду кок жашык.
Каным калды бир кашык.
Тоштук кирди арманга,
Кантип тушом балбанга.
Уялсазчы Мурадил,
Балбанга мени салганга.

Эламандын эр тоштук.
Айтып созун токтолду.
Баштан аяк арманын,
Баарын айтты окшоду.
Азелден бери сактаган.
Эски созу козголду.
Мурадил туруп кеп айтты.
Бек буйрук кылып бек айтты.
Менин атам Багышка,
Айтаар созун эми айтты.
Жедигердин эр Багыш,
Калкка тушту чоц намыс.
Сен кандайсыц балбанга,
Жыксац намыс алганга.
Жыгылсац куру калганга.
Жедигердин эр Багыш,
Созун айтып кутулду.
Ичине сактап калбастан
Пирин айтып кутулду.
Балбан менен ишим жок.
Балбанга тушоор кучум жок.
Баштан аяк эр багыш,
Баарын айтып кутулду.
Омуш алптан корккондон
Жайын айтып кутулду.
Мурадил барды Манаска.
Бул созду менден талашпа.
Намыс келди деп айтты.
Жалты кыргыз алашка.
Орто Кецкол жайлаган.
Он торт ~~кокок~~ кулук байлаган.
Каршылык кылган душманды,

Карсылдатып айдаган.
Топто журттан тараган.
~~Тб~~ Тобуздан бери баатырсыз.
Турк баласы тууганга,
Туркук болуп жатырсыз.
Жети атаз дайын кан болуп,
Элизди ба~~[illegible]~~ккан ба~~[illegible]~~атырсыз.
Жети-Суу, Алтай жеризде.
Жергез бутун баатырсыз.
Кан болгон Манас озуз деп.
Кайрат кылаар кезиз деп.
Намыс келди озузо,
Тартынасыз несин деп
Озуз тушкун балбанга.
Оноруз барбы чалганга.
Жыксаз намыс алганга.
Жыгылсаз куру калганга.
Баатыр Манас кеп айтты.
Макул болот деп айтты.
Ат устундо шок элем.
Атып ийген ок элем.
345-б. Жоо балбанга жок элем.
Жок да болсом барайын.
Жыксам намыс алайын.
Жыгылсам куру калайын.
Кудай берсе казгайды,
Чалкасынан салайын
Деп Манас турду токтолуп.
Бар кайраты козголуп.
Балбансынган эрлердин,
Баш которгону жок болуп.
Баатыр кошой кеп айтты.

Баарыҙ уккун деп айтты.
Калкдын башын кармаган.
Каныҙ уккун деп айтты.
Кара сакал ак болгон,
Карыҙ уккун деп айтты.
Тоодой болуп толукшуп,
Жолой тушсо балбанга.
Кимиҙ чыктыҙ салганга.
Жыгып намыс алганга.
Карысам да Жолойго,
Озум даяр барганга.
Баатырмын деп мактанып,
Балбанмын деп шаттанып.
Оз жериҙде жургондо,
Суйлосоҙчу мактанып.
Кытайлардын чоҙ каҙгай.
Кыр мурундуу Коҙурбай.
Озу тушот сайышка.
Олмок ~~болду н~~ учун намыска.
Коҙурбайга беттешип,
Баатырыҙ кайсы барышка.
Баарыҙ да суйло тилиҙ бар.
Баатырсынган жиниҙ бар.
Коҙурбай менен сайышка,
Манастан башка кимиҙ бар.
Кара тумшук, куу туяк,
Катаган да бар эле.
Канга ылайык жан эле.
Кайраты мыкты бала эле.
Агыш, Кожош кайда деп.
Абдан кетти айла деп.
Кожош болсо копол деп.

Копол турсун осол деп.
Колун тартып ала албай.
Кордук кылаар ошол деп.
Чыканактай эр Агыш,
Бутkон бою тарамыш.
Чыйраксынган бала эле,
Алып берээр бир намыс.
Агыш козго корунбойт,
Кайда кеткен куу туяк.
Качып кетип калганбы,
Кара тумшук, ~~куу туяк.~~ шум чунак.
Алмамбет менен жаш Айдар,
Агышка ылдам баргын деп.
Жер устундо корунсо.
Жетип кабар салгын деп.
Кызылыз болсо бетизде.
Кыянат кылып бекинбе.
Казгайлардан корктум.
Кайратызды кетирбе.
Кабарымды жеткиргин,
Качып жургон жетимге.
Тоодой болгон Омуш алп
Казгайыз кунго какталды.
346-б. Качсаз байгем бергин деп,
Айтаарына аз калды.
Эр Алмамбет аттан деп.
Эки балам бат бар деп.
Алмамбет менен жаш Айдар,
Жонап калды ашыгып.
Алмамбетке жаш Айдар,
Айтты сырын жашырып.
Айланайын Алмамбет,

Айтаймын сага жалган кеп.
Издеп чыккан агышыз.
Айтайын создун калысын.
Кокотой кызы Айканга.
Ойнош болуп алган деп.
Алам деп алдап Айканды,
Алыс жерге барган деп.
Чй которуп, тай союп,
Оюн баштап салган деп.
Агышыз кайдан балбан деп,
Балбандыгы жалган деп.
Оролуу журтка дом болуп,
Уяты чыгып калган деп.
Коруноо кызды тарттырып,
Бу да бизге ~~уят деп~~ арман деп.
Атасы олгон айыптуу.
Аш берген адам кылмыштуу.
Кесепеттуу Агышыз.
Кетирди колдон намысты.
Карабет кыздын жоругу,
Калыз журтка угулуп.
Кабыргам жаман кайышты.
Кайышмак турсун майышты.
Баштап алып Алмазды,
Жаш Айдар барды Агышка.
Жузу уялып барышка.
Жудогон Айдар намыска.
Барса Агыш токойдо,
Чй которуп салыптыр.
Кыз-келинди чогуятуп,
Оюн баштап алыптыр.
Кымыз ичип, тай союп,

Кызыл койнок, шайы келсел,
Кыз-келинди жыйнаптыр.
Кыйла жанды сыйлаптыр.
Эр Алмамбет кеп айтып,
Эрлик менен бек айтып.
Ушул кылган жоругуз,
Эр Агыш уят деп айтып.
Калк жыйылып, аш болуп.
Калмак, кытай кас болуп.
Кылып турган кезинде.
Агыш мынча жирбе.
Абам Кошой айткан соз,
Болсун сенин жиҗде.
Манас укса бул созду,
Учурайсыҗ кесирге.
Озу баатыр болгон соҗ,
Олгонуҗду ойлобо.
Айкан сулуу атанып,
Ардак эле атадан.
Эркелеткен Кокотой,
Кок мончок коюп атаган.
Чыканактай эр Агыш,
Бул жоругуҗ катадан.
Корсотуп кордук кылганыҗ,
Копкондугуҗ катаган.
347-б. Жаштыкты кимдер кылбаган,
Жашырып оокат кылуучу.
Улуу-кичуу уат деп,
Уялгансып туруучу.
Бул жоругуҗ кордук деп,
Коруноо кылган зордук деп.
Балалык кылган ишиҗден,

Баарыбыз цят болдук деп.
Абам Кошой кеп айткан.
Алып кел сени деп айткан.
Аттангын деп Агышым.
Абдан келди намызым.
Оролуу журтка угулуп.
Уятты бетке жаптыц деп,
Эр Алмамбет эрчитип.
Алып келди Кошойго.
Чыканактай агышка,
Кошой айткан ошондо.
Чыканактай эр Агыш,
Гуткон бою тарамыш.
Акылыц болсо ойлонуп,
Алып бергин бир намыс.
Кайда качып бардыц деп.
Капа кылып салдыц деп.
Жыксац намыс алдыц деп.
Жыгылсац куру калдыц деп.
Бачым тушуп Омушко,
Балам озуц баргын деп.
Эр Кошойдон кеп угуп,
Эл намызы деп угуп.
Аттан тушту эр Агыш,
Жыйырбеште озум деп.
Жылас жаман болбосом,
Жыгатурган кезим деп.
Калк жыйылып карласа,
Качамын мындан несин деп.
Озу адис мерген кол.
Тоододон теке терген кол.
Тилеги кабыл келген кол.

Айтышканды жеңген кол.
Алышканды эңген кол.
Курошконго балбан кол.
Кол жеткенде чалган кол.
Далай намыс алган кол.
Тартынбастан барган кол.
Чалкасынан салган кол.
Корпочомдун астында,
Копчугумдун устундо.
Барпы кылган шымым деп.
Байка создун чынын деп.
Алып келгин шымымды,
Абдан канды кысым деп.
Качатурган жонум жок,
Карап турса тегим деп.
Тоо текенин терисин,
Жыдытып жунун алдырган
Чоң челеке салдырган.
Ашаткысын кандырган.
Сары кылып боёткон.
Абдан канган боёктон.
Багалегин кайдырган.
Баарысын кыял сайдырган.
Камчат кундуз карматкан.
Келишимдуу жардаткан.
Балбан кийчу кийимим деп.
Башында Агыш арнаткан.

348-б. Колу-бутум сынбаса.
Коркпойшун деп калмактан.
Шымын кийип шымданып,
Тула боюн чызданып.
Илетан~~бай~~ ~~Элтин~~ байдын эр Агыш.
Буткон бою тарамыш.
Кудай берсе кагайдан,
Алармын деп бир намыс.
Батасын алып кошойдун.
Басып барды шазданып.
Бала да болсо эрби деп,
Катыр менен мусулман.
Коот кылып ошондон,
Карап калды тазданып.
Балбан котор кылам деп,
Сыргак барды камданып.
Эр Агышты коргондо,
Омуш басты арбайып.
Тоодой болгон чоз кагай
Тосуп басты дардайып.
Барган заман кагайга,
Агыш сунду билегин.
Дин мусулман Агыштын,
Кылып салды тилеган
Кагайчыга алдырбай
Жулуп алды колунан.
Кайратынын молунан,
Бактысынын чозунан.
Бата берген калыз журт.
Келди ишинин озунан.
Илетенбайдын Агышка,
Омуш сунду билегин.

Калмак, кытай озунчо,
Кылып турду тилегин.
Кайраттанып эр Агыш,
Билегинен бек кармап.
Мусулмандын тилегин,
Берээрсиз кудай деп кармап.
Тоодой болгон Өмуш алп.
Билеги жоон семиз алп.
Чымырканып чыйралып,
Чыны менен чызданып.
Өмуш колун уч жулкту,
Учунчусун куч жулкту.
Эки балбан ~~чындашып.~~ чендешип.
Бирин бири эрдешип.
Тартып алды оз колун.
Олчоп калды болжолун.
Майданды мыктап салышып
Багалектен алышып.
Чыканактай Агышты,
Которуп Өмуш жоноду.
Кор болдук капырдан,
Коркуп калды бологу.
Кошойдон башка мусулман,
Коой кылды ушундан.
Манастан башка мусулман,
Баарысы коркту ушундан.
Которуп Өмуш басканда,
Чалып алган Агышыз.
Такымынан келтирип,
Эр Агыштын чалышын.
Которуп Өмуш басканда.
Кой мусулман шашконда.

Омушко Жолой кеп айткан.
Созумду уккун деп айткан.
349-б. Омуш алп шашпа деп.
Сонун жорук башта деп.
Манас менен Кошойдун.
Алдына барып ташта деп.
Жолойдун унун уккан соз,
Алып басты агышты.
Агыш кылды намысты.
Кан кошойго барышты.
Омуш барды Кошойго.
Дин мусулман корккондон,
Намыс кетип калат деп,
Ыйлап турду ошондо.
Кошойго барып жыга албай.
Омуш отту туралбай.
Манаска барды басалбай.
Байлаган бутун чече албай.
Кокчо менен Тоштуктон.
Орбу менен Багыштан.
Алып отту жыгалбай,
~~Алып отту жыгалбай~~ Агыш мыктап чалыштан.
Дин мусулман баласы,
Жыгып бизге бербейт деп,
Озу аман келбейт деп.
Умут узду Агыштан.
Намыс менен Агыштын,
Чалган буту карышкан.
Кандын баарын кыдырып.
Омуш отту жыгалбай.
Чыканактай эр Агыш,
Чалган бутун чыгарбай.

Которуп Өмуш корсотуп,
Мусулмандын баарына.
Жыккандан калган тукулуп.
Чалма тушуп санына.
Алганбойдон Агышты,
Өмуш барды канына.
Кан Коцурбай, эр жолой.
Кандарынын жанына.
Агышты Өмуш жыга албай.
Алдына барды Жолойдун.
Ойонбайдын эр ~~Ар~~ Агыш,
Бутконбою тарамыш.
Ожорлугун карматып,
Озу кылган чоц намыс.
Кан Жолойдун алдына,
Чалып кайра таштады.
Жаштык кылып шаштады.
Жакшы жорук баштады.
Басташкан душман кацгайдын,
Башынан агыш аттады.
Душмандан намыс алды деп,
Дин мусулман мактады.
Балбан котор кылышып,
~~Ко~~ Сурап Сыргак жоноду.
Агыштан башка балбанга,
Жыгып намыс алганга.
Дин мусулман уулунан,
Чыккан эмес болоко.
Кацгайдан чырлуу кеп чыккан.
Кан Коцур айтат деп чыкан.
Балбан жыкмак бар деген,
Баш аттамак жок деген.

Чакырдыҗ ашка келгин деп.
Тамашаҗдыҗ кордум деп.
Аттап кеттиҗ башымдан,
Айыбымды бергин деп.
350-б. Айыбымды бербесеҗ,
Атышамын келгин деп.
Кан Коҗурбай, эр Жолой,
Мусулманга тарынып.
Кетмек болгон жыйналып.
Кебин айтып чыҗдалып.
Андай эмес Жолой деп.
Аштан кетмек оҗой деп.
Жыккан киши аттанчу,
Жыгылган киши даттанчу.
Курош менен сайыштан,
Нарк сурагын калыстан.
Өтко кылар жон жок деп.
Балбанга айтыпбергенде.
Манас менде кун жок деп.
Кетсеҗ жолго салам деп.
Урушсаҗ талап алам деп.
Каҗгайым мага каршы айтып,
Канчалык бар чамаҗ деп.
Аскерим азыр даяр деп.
Тартынбай булук салам деп.
Кара калмак, каҗгайым,
Кайратым маалим дап дайын.
Ойлонуп өзуҗ танда деп.
Боодо олуп калба деп.
Каарланып кеп айтып.
Кабылан Манас деп айтып.
Кебимди кайрып койду деп.

Кетесиз кантип деп айтып.
Кан ~~Ко~~ жолой менен Козурбай,
Коот кылып токтолду.
Эрегиш кылып Манаска,
Баш которгон жок болду.
Баатыр Манас султаныз,
Алмамбеттен кеп угуп.
Айканды Агыш алам деп,
Жургон жен деп угуп.
Жаш да болсоз эр Агыш,
Жарадыз деп намыска.
Кокотой кызы Айканды,
Алыпбергин агышка.
Алтымыш бэ, алты айгыр,
Байгесин бер колуна.
Менин досум Чынкожо,
Байка создун созуна.
Айчурокту алам деп,
Канкордун тушуп колуна.
Бул Манасты кордосок,
Учурайбыз коруна.
Эрегишсез тушобуз,
Семетейдин торуна.
Ошол Манастан ашык тууган кол,
Ариет, намыс кууган кол.
Акыл-эстен урушта,
Семетей менен жанаша.
Айланайын Чызкожо,
Айчурокту талашта.
Мунун арка жагынан.
Курош болгон абыдан.
Алтымыш байтал, алты айгыр.

Жана сайып жаңыдан.
351-б. Мусулмандан кан Кошой,
Калмактардан кан Жолой.
Экоо тушкон балбанга.
Жыккаңы намыс алганга.
Кошой калкка кеп айткан.
Уккун созум деп айткан.
Сакалымдын агында.
Сапар кетээр чагымда
Балбанга салдыңз башымды.
Байкабадыңз жашымды.
Жыйырма беште корунсо,
Жыгат элем калмакты.
Жигиттик делбээ чагымда,
Чакырат элем арбакты.
Отуз жашта корунсо,
Соёт элем калмакты.
Оозун чагып талкалап,
Коёт элем калмакты.
Кырк жашымда салбадыңз.
Кыя басып барбадым.
Кыдамдуу жерден чалбадым.
Жыгып намыс албадым.
Элуу жашта корунсо,
эзет ~~Окунтот~~ элем калмакты.
Жер устуно тургузбай,
Жеңет элем калмакты.
Жашын сынап ~~калмакты,~~ колуна,
Берет элем ~~колуна~~ калмакты.
Алтымышта корунсо,
Алат элем калмакты.
Акыр заман башына,

Салат элем калмакты.
Жетимиштен ашкан кез.
Армандуу жаш сексен кез.
Жигиттик менден кеткен кез.
Жигитик жашым откон кез.
Жыйырма беш, отуз беш,
Кемпир котко тепкен беш.
Карылык каршы жеткен кез.
Кайратты алды сексен беш.
Деп Кошой басты балбанга.
Жыгып намыс алганга.
Карыдым деп эр Кошой,
Тартынган жок барганга.
Кары да болсо шазданыт,
Калк жыйылыт салганга.
Козу тушкон Манастын,
Кошой кийген чалбарга.
Баатырдын шымы эски деп,
Манас айткан Алманга.
Эски шымды эр Жолой,
Кармаган жерден устойбу.
Кошойдун коту корунсо,
Уяты бизге тушпойбу.
Ойдо карап туралбай,
Мусулман козун сузбойбу.
Корпочомдун астында,
Копчугумдун устундо.
Темиркан кызы Каныкей,
Кой макмал менен иштеген
Шоожанын кызы билерик,
Коно жатыт иштеген.
Тоо текенин терисин,

Аянбай колдон келишин.
Жибитип жунун алдырган.
Чоц челеке салдырган.
352-б. Абдан ийин келтирип
Ашаткысын кандырган.
Сары кылып боёткон.
Абыдан канган боёктон.
Каныцды кылган кандагай.
Барсыц бы чором шамдагай.
Тери деп мага керегиц,
Алып кел деп серегим.
Ушул айткан шымымды,
Эр Кошойго беремин.
Деп падыша Манас кеп айтып.
Алып келгин деп айтып.
Жумур башта бир ноён,
Баатыр Манас эр ошол.
Шымды алып келгин деп,
Эр Кошойго бергин деп.
Серекке айткан жери ошол.
Каникейдин оздугун,
Калыц журтка билгизип.
Баркын билип эр Манас,
Пайдасын калкка тийгизип.
Кандагайды эр Манас,
Эр Кошойго кийгизип.
Шымды Кошой кийгенде,
Келишип калды озуно.
Катагандын кошойдун,
Кулак салгын созуно.
Балам Манас укун деп.
Душманыцды жыккын деп.

Келишип калды кандагай.
Кебимди Манас алдабай.
Жыгып салсам калмакты.
Чакырып келсем арбакты.
Котумдон чечип алба деп.
Бул созумду карма деп.
Карыганда Кошойду,
Уят кылып салба деп.
Берип салсаң шымыңды,
Эми айтайын чынымды.
Карыган кезде, Манасым,
Кандырарсың кычымды.
Деп айтып отту Кан Кошой.
Калың журтка даң Кошой.
Сандыргалуу эр ноян.
Жашка толгон чал Кошой.
Баатыр Манас кеп айтты.
Эр Кошойго эми айтты.
Жыгып салсаң калмакты,
Шым сеники деп айтты.
Алдымдагы Аккула,
Ат сеники деп айтты.
Кожом берген бой тумар,
Кат сеники деп айтты.
~~Айт~~ Аттай кыргыз уругу,
Калк сеники деп айтты.
Жалпы турктун тукуму,
Жан сеники деп айтты.
Калктын башын кармаган,
Кан сеники деп айтты.
Талаа толгон торт тулук,
Мал сеники деп айтты.

Казнада жыйналган.
Мулк сеники деп айтты.
Кан Жолойдон болунгон,
Жер сеники деп айтты.
Башта баатыр эми деп,
353-б. Бата берди кошойго.
Багелегин турунуп,
Кошой басты жолойго.
Эки ноён беттешип,
Тартынбастан чындашып.
Багалектен алышып.
Майданды мыктап салышып.
Ойдо-Томон сурушуп,
Оз кубатын билишип.
Карап турган калайык,
Тамашага киришип.
Кезешди ~~Кезешди~~ Кошой баштады.
Керуу чалыз шаштады.
Тоодой болгон калмакты,
Торой чалып таштады.
Кошой жыгып салды деп.
Чалыз намыс алды деп.
Сыргак менен эр Агыш,
Балбан котор кылышып
Карыса да эр кошой,
Намыс учун тырышып.
Калмак тардын жолойду.
Жыгып жаны тынышып.
Кан Кошоюз кеп айткан,
Калкым уккун деп айткан.
Дин мусулман баласы,
Жалпы уккун деп айткан.

Сынга толгон эр Манас,
Санатымды кордуз деп.
Жыгып балбан келди деп.
Шымын мага берди деп.
Кан Жакыптын Манасы,
Кайратымды корду деп.
Карыганда намыс алды деп.
Калкын мага берди деп.
Кан Кошойго жарашты,
Шым меники, эр Манас.
Эч кимдин доосу жок,
Чын меники, эр Манас.
Жети-Суу, Алтай, Баргана,
Омбу, Орол, Сары-Арка,
Рум, Кырым, Стамбул,
Бакдар, Кабыл, Самаркан,
Кыйба, Ургонч, Бадахшан,
Жер сеники, эр Манас.
Ушул жерди жердеген,
Жалпы туктун тукуму,
Эл сеники, эр Манас.
Кан болсоз, Манас, озуз бол,
Кандыгыз кантип талашам.
Калыз турктун тукуму,
Калкызды кантип талашам.
Мага ылайык келбеттуу,
Баркылды кантип талашам.
Кан болмоктон тоо болсом,
Дооларга Кошой эз болсом,
Кан Жакыптын ~~баласы,~~ Манасы,
Канткенде сага жанашам.
Баркызды озуз билбесез.

Маслаат созго кирбейсиҥ.
Кутулбайсыҥ жаштыктан,
Тобо кылып журбойсуҥ.
Билейин Манас баркыҥды.
Байлеймин кантип калкыҥды.
Эрлигиҥди унутпайм,
Манас сага баш кошуп,
354-б. Баатырлык кылып ат кошуп.
Алтайда кылган антым ~~бар~~ ды,
Карыганда сага кан болуп
Кантип бузам салтымды.
Билдиргилуҥ жан болсоҥ,
Билип жургун баркымды.
Жалпы турктун тукуму,
Сактасын кудай жалпыҥды.
Манас сага эрмин деп,
Кандай пенде жанашат.
Кандыгыҥды колуҥдан,
Кандай пенде талашат.
Жаратса кудай чоҥ кылып.
Жашыҥда ишиҥ оҥ кылып.
Баба Кызыр баштаса,
Кожо Кызыр жылоосу.
Жекиндин бири Шаймерден,
Колтугуҥдан жолосо.
Батасын берсе Айкожом,
Баштап журсо кырк чилтен.
Колдоп журсо кожосан.
Кол бергениҥ доо эшен
Баатырмын деп Манаска,
Бир бактысы жок жанашат.
Баркын билбей озунун,

Манастан кандык талашат.
Мен баркызды билген бакырмын.
Агаз Кошой баатырмын.
Болуп келген ишиздин,
Артын ойлоп жатырмын.
Келтепчиндин кытайын,
Сыйлап турган кезимде
Казакинде кан болуп,
Суйлоп турган кезимде.
Ай кожом колдоп алганда.
Ак динге баштап салганда.
Уч тилегиз кабыл деп.
Айткан созум далил деп.
Алакан жайып ошондо,
Ай кожом берген батасын.
Ушул айткан созумдон,
Табалбайсыз катасын.
Ай кожом айткан уч тилек,
Экоон тилеп отконмун.
Батасы кабыл болгонсоз,
Тилегиме жеткенмин.
Биринчи кылган тилегим,
Тилегимди билемин.
Балам Манас сен учун,
Тилек кылып журомун.
Казгайларга билинбей,
Кан болуп турган кезимде.
Кан Кошойдун кандыгы,
Даз болуп турган кезимде.
Ойлогун агаз айтканын,
Ошондо манас жимде.
Алтай жайсаз колундо

Ала-Колдун ченинде,
Кан-Текирдин тоосунда.
Калмактардын элинде.
Барган элден кеп уктум.
Озумо жаккан эп уктум.
Кан Жакыптын катыны,
Манасты тууду деп уктум.
Кошой агаз ошондо,
Казгайларга басы~~[illegible]~~ный,
355-б. Кан болсом да казгайдан,
Ак динимди~~[illegible]~~ жашырып.
Коой кылып кытайдан,
Коркуп турган кезегим.
Манас аман эр жетсе,
Табармын деп жебин.
Кайсы бирин айтайын.
Ошондо Манас бала эле~~[illegible]~~.
Атаз Жакып кан эле.
Арбагы журтка даз эле.
Баланын баркын билбеген,
Максаты жок жан эле.
Жакшылап сени баккан жок.
Бул иши мага жаккан жок.
Баатыр болчуу балам деп.
Бир сырызды тапкан жок.
Он жети жашка келгенде,
Ак кожом бата бергенде.
Кызыр, Илияс, кырк Чилтен,
Манасты келип коргондо.
Баатыр Манас аталып.
Ай кожомдон бата алып.
Жана кабар кеп уктум.

Жалгыз өзу деп уктум.
Каршы чыгып калмакка,
Кармашып жатат деп уктум.
~~Мусулмандын дини учун,~~ Манас баатыр болду деп.
Бакты, доолот конду деп.
Мусулмандын дини учун,
Чаап жатат жолдо деп.
Эр Манастын кошуну,
Он миз уйго толду деп.
Уккан заман туралбай,
Не кылаарым биле албай.
Катырлардан коркондон,
Кат жиберип тил албай.
Мусулман динин талашып,
Коргогонду эл суйот.
Манасты барып корсом деп.
Учурашып келсем деп.
Кара кытай, манжууну,
Манаска басып берсем деп.
Алдап жолго салмакка,
Азгырдым баштап бармакка.
Манас менен баш кошуп,
Барып талап алмакка.
Казгайларга кеп айттып.
Кеп айтканда мен айттым.
Жакыптын уулу Манастан,
Тартынбайлык деп айттым.
Манас деген кыргыздан.
Чыкты деп айттым бир душман.
Манас өзу мусулман.
Коркбойлу деп ошондон.
Ак жаралган дин учун,

Акыл ойлоп шаштадым.
Кацгайга булук салмакка,
Кан Манаска баштадым.
Тажы менен тактымды,
Талак кылып таштадым.
Алдап басып бироого,
Алтайга кошун баштадым.
Жалган эмес соз менен.
Кырк миц аскер кол менен.
356-б. Алтайга бардым Манаска.
Аскер чороп жол менен.
Барсам Манас бала жен.
Баатыр болгон жан жен.
Укканымдай колунда,
Он миц кошун бар жен.
Кошунду жайлап жаткырып,
Кабар бердим озуцо.
Кагылайын кан Манас.
Кулагыц салгын созумо.
Кеп менен алдап кытайды,
Корсоттум сенин козуцо.
Анча-мынча ойлонуп,
Албай кеттиц жице.
Кытайдын баарын ~~ыйлатт~~ кыйраттык.
Кыйла жанды ыйлаттык.
Динге кирип кырк миц кол,
Мусулманды жыргаттык.
Кан-Тезирдин тоосунда,
Камап бердим кацгайды.
Ушул созду укпаган,
Мусулманда жан барбы.
Эмки кылган тилегим,

Сен учун тилек тиледим.
Баркызды Манас ~~сый~~ билемин.
Бала деп сынап журомун.
Сакалымдын агында.
Сапар кетээр чагымда.
Кан Кошоюз карганда,
Каалап салдыз балбанга.
Сексен беште табымда.
Жырта жанган жагымда.
Манасты уят кылба деп.
Балам Манас сынба деп.
Жыгыйбердим Жолойду.
Жолой бизге оозойбу.
Тилегим кабыл болбосо,
Жолойго Кошой жолойбу.
Кан Кошой калы эмес.
Касиетсиз жан эмес.
Манаска кызмат кылганым
~~Карысам да~~ Кан болсом да ар эмес.
Тупку уругум тукстан.
Тупту кыргыз катаган.
Балам Манас баш кундон
Байда таптыз батаман.
Манас сенин айыздан,
Баласы жок жайыздан.
Келгендерден кеп угам.
Кейуучу созду кой угам.
Келин балам Каникей,
Торобой журот деп угам.
Артымда калган бир бир батам.
Сактап жургон сор батам.
Дин мусулман кол котор,

Келинге бата берейин.
Ай кожом берген батамдын
Керемет коройун.
Эр Кошоюз кол жайып,
Алаканын мол жайып.
Ак сакалы жаркылдап.
Айтып созун шартылдап.
Манаска перзент бергин деп,
Пайдасын ~~озуз кол~~ калкым корсун деп.
Каникей эркек туусун деп.
Душмандан намыс куусун деп.
357-б. Баатыр бала болсун деп.
Манастай арбак консун деп.
Эрегишкен душмандын,
Эки козун ойсун деп.
Казгай менен кытайды,
Казатка барса сойсун деп.
Кылычынан кан таамп,
Кыйратып таштап койсун деп.
Эр Кошой бата бергенде,
Эл жыйылып келгенде.
Мусулман бата кылганын,
Казгайдын калкы коргондо.
Байкабастан кытайлар,
Баары жайган билегин.
Баштан-аяк кол жайып,
Манастын кылган тилегин.
Баарысын озум билемин.
Билгенден айтып журомун.
Билбей турут чынкожо,
Зордугуна куйомун.
Бар олуя мазардын,

Та
Басынан жаралган.
Бала болуп эр Манас,
Атасынан жаралган.
Ай кожо менен Кошойдун,
Батасынан жаралган.
Арстан болуп эр Манас,
Атасынан жаралган.
Манастан тууган соо эмес,
Семетей арзан жоо эмес.
Кой Чыйкожо кетели,
Айчурок арзан доо эмес.
Козурбай менен Манастын,
Сайышканын угуптур.
Тыгыны ~~Мизи~~ болот сыр найза,
Майышканын угуптур.
Кандай заман болот деп,
Катыр менен мусулман,
Баары коркуп ушундан.
Кайышканын угуптур.
Баатыр болсоз Чынкожо,
Атка минип чыгып тур.
Семетейиз келиптир.
Душманызды жыгыптыр.
Эртез атын чабат деп.
Табынан айнып калат деп.
Таластын бери жагында,
Меркиге чейин барат деп.
Алмамбеттин Сарала,
Манас минди сайышка.
Алыс жолго барат деп,
Алгара чарчап калат деп.
Алгара менен бир тууган.

Бу да тулпар бир буудан.
Бутун тулпар кыл кара.
Кокурбай минди сайышка.
Кошой, Жолой жи чоз,
Карап турат калыска.
Кытайлардын чоз казгай,
Кыр мурундуу Кокурбай.
Мурун чыкты аттаныт,
Кубангандан шаттаныт.
Жоону сайыт берем деп.
Казгайларга мактаныт.
Сараланы каргытыт.
Кайратын кабат арбытыт.
Чын кокулун шуйдуруп.
Куйругун кайра туйдуруп.
358-б. Манас чыкты аттаныт,
Баатыр турат шаттаныт.
Коот кылыт казгайдан
Коркуш жок мында сактаныт.
Эки баатыр беттешит,
Тартынбады четтешит.
Тарамыш менен каптаткан,
Сары желим чаптаткан.
Тыгыны болот сыр найза,
Сайган жерде майышыт.
Эки ноён беттешит,
Эрдик менен сайышыт.
Кандай заман болот деп,
Карап турга калайык,
Кабыргасы кайышыт.
Өгуз жондуу сарала,
Колу кыска мал жен.

Колу кыска болбосо,
Аккулача бар жен.
. . . . . .
Качырса жетет шамалдай.
. . . . . .
Эзкейишке салса эликтей.
. . . . . .
Сайыш болду . . . . . .
. . . . . .
Бар кудай сакта . . . . . .
. . . . . .
Баатыр Манас . . . . . .
. . . . . .
Жыкканда . . . . . .
(358-беттин мындан томон жагы айрылып калган. Ж. Ч.).
359-б. Кой Чызкожо кетели.
Отол тоого жетели.
Галакеттуу Чуроктон,
Башыбыз аман кетели.
Баш кундонберги эр Манас,
Басташкан жоодон сынбаган.
Эрегишкен душманды,
Басмайынча тынбаган.
Пайда болот олжо деп,
Малга назар кылбаган.
Сайып салдым намыз деп,
Карыя Кошой калыс деп.
Баатырдын тапкан олжосун,
Журт карыса алыш деп.
Тогуз айгыр, токсон бж,
Кошойдун берген колуна.
Карабастан олжого,

Кан Манас тушкон жолуна.
Айлана . . . . . .
Бул созду мындан талашпа.
. . . . . .
. . . . . менен жанашпа.
. . . . . .
. . . . . цулу Манаска.
. . . . . .
. . . . . таласка.
. . . . . .
. . . . . абыдан.
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

(359- беттин мындан томон жагы айрылып калган. Ж. К.).

360- б. Тору айгырын каргытып.
Бар кайратын арбытып.
Чиптжабдын кызы Торум кыз.
Жандан сулуу борум кыз.
Балбандыгы бир далай,
Торум кыз чыкты калмактан.
Талап кылыб алмактан.
Кыл карасын каргытып.
Кыз сапатын арбытып.
Өзу эркек борумдуу,
Онорун журтка арбытып.
Гайып пири баласы.
Ургачынын сарасы.
Кыз Сайкал чыкты кыргыздан.
Намыска Сайкал тырышкан.
Кемшимдуу бир чолпон
Кемчет кийген кундуздан.

Эркектен баатыр кыз жен.
Эрке Сайкал ушу жен.
Чипжабдын кызы Торумду.
Корсотту далай сонунду.
Оз эмчектин тушу деп.
Өлчолуу жериз ушу деп.
Эрке Сайкал эмирип,
Сайып отту капшырып.
Жаныздан умут кылба деп.
Жааннамга тапшырып.
Байгесин алды колуна.
Тушту Сайкал жолуна.
Баатырсынган Чынкожо,
Байка создун созуна.
Баштан аяк угуптур.
Семетейдин зоруна.
Чызкожо козуз жете элек,
Манастын иши озуна.
Гайып кызы кыз Сайкал,
Койката кызы гайыбы.
Жакыптын уулу Манастын,
Акыреттик зайыбы
Семетей минген Тайбуурул,
Кыз Сайкал берген корчу деп.
Жалгыз балаз минсин деп.
Тай кезинде энчилеп.
Гайып алган буурулдун,
Туганын киши корбогон.
Туягында тура жок,
Тулпардан айрып болбогон.
Эр Семетей минсин деп.
Эстесе мени билсин деп.

Энем берген атым деп.
Куран окуп журсун деп.
Баласы мыкты чагаарын,
Башында билген кыз Сайкал.
Байланса бири торуна,
Манастан башка кимди айтам.
Жур Чынкожо кетуучу.
Дуйнодо оокат отуучу.
Калкты аман асырап,
Кашкарга аман жетуучу.
Кыз Сайкалдын сокунан,
Кызык болду окунан.
Уялбастан Орокгу.
Манас, Кошой чокунан.
Жер туготкон Орокгу.
361-б. Жандын баарын уялтып,
Басып калдым бетими.
Барган жен Орокгу.
Куласын чабам деп.
Кудай берсе тартынбай,
Далай олжо табам деп.
Бул айтканым ~~намыс деп.~~ калыс деп.
Мусулманга ~~калыс деп.~~ намыс деп.
Кытайга олжо бербестен,
Тогуз тоону алам деп.
Кошой болсо агам деп,
Манас болсо балам деп.
Бу да болсо бир намыс,
Тогуз тоону алам деп.
Оюн эмес, чын созум.
Олжо таап барам деп.
Айтып созун кечирип.

Кийимин кырдай чечинип.
Ит бекерден тушкондой,
Иче-карды жилип.
Орозгу жезез тоо чечти.
Уялбастан жоо чечти.
Айткан тилди албастан,
Жыт жылазач жоо чечти.
Орок жезез арбайыт,
Басыт барды тарбайыт.
Уялбастан тугонгур,
Бата сурап кол жайыт.
Орозгу тоону чечкенде,
Уялбай пендез кечкенде.
Казгайлардын кара таз,
Шайырлыгы кармады.
Ойнот сайыт куйрукка,
Орозгуну жандады.
Тамашага келтирип,
Тайтак создон сайрады.
Уялбастан тоо чечип,
Бетиз курсун, Орозгу.
Озурайган капкара,
Котуз курсун, Орозгу.
Тышы кара корподой.
Ичи кызыл опкодой.
Жону кара макмалдай.
Эки жагы капкандай.
Туру суук капканыз,
Далай тулку тапкандай.
Уятызды таштасаз,
Далай олжо тапкандай.
Тогорогу тулгоодой.

Орто жери жылгадай.
Ортосунда бир неме,
Тилин салат кулжадай.
Эки чети Кеберлеп,
Саздан чыккан шородой.
Узуройуп Ортосу, ~~ачып алган~~
Ачып алган ороодой.
Туу-туу бетизе.
Тутун кирсин котузо.
Тубу менен карагай,
Бутун кирсин котузо.
Алты санга жык толгон,
Алаш кирсин котузо.
Аягы Талас, башы Чуй,
Талас кирсин котузо.
Аккуласын жетелеп,
Манас кирсин котузо.
362-б. Ач буданын жетелеп.
Жолой кирсин котузо.
Жоокерин жетелеп,
Кошой кирсин котузо.
Кыр мурундуу Коцурбай.
Кацгай кирсин котузо.
Жан бутконду баарысы,
Калбай кирсин котузо.
Кок аласын жетелеп,
Кокчо кирсин котузо.
Чалкуйругун жетелеп,
Тоштук кирсин котузо.
Койторусун жетелеп,
Кожош кирсин котузо.
Тазкарасын жетелеп.

Багыш кирсин котуцо.
Тарланкогун жетелеп.
Агыш кирсин котуцо.
Кештектердин Жамгырчы.
Келип кирсин котуцо.
Тулпаркогун туйултуп,
Желип кирсин котуцо.
Санаа толгон Сынчыбек,
Бегиц кирсин котуцо.
Жалпы озубек, уйугур,
Элиц кирсин котуцо.
Буудайык кандын Музбурчак,
Буда кирсин котуцо.
Оогандарын эрчитип
Жуда кирсин котуцо.
Кара чоктуу Бороончу.
Качып кирсин котуцо.
Манас кууду жетет деп,
Шашып кирсин котуцо.
Балбансынган Омуш алп,
Басып кирсин котуцо.
Алмамбетин эрчитип,
Чубак кирсин котуцо.
Ажыбайын эрчитип,
Сыргак кирсин котуцо.
Уялбаган Орозгу,
Ургаачыдан маскара.
Тапкан созун келтирип,
Сайрап отту Тазкара.
Тазкаранын созуно,
Соз кайырып Орозгу,
Созуцо жооп бербесем,

Мен Орозгу боломбу.
Шайырсынган каатырыз.
Шапалактап такымын.
Ойлоп калды Орозгу,
Олжо алуунун Акылын.
Шакылдаган Каратаз,
Уккун менин созум деп.
Абдан сонуз коросуз.
Ачкын таз козузду деп.
Аккуланы Манаска,
Азыр берген озум деп
Аккуласын жетелеп,
Манас чыккан котум деп.
Ачбууданды Жолойго,
Жана берген озум деп.
Ачбууданын жетелеп
Жолой чыккан бу котум.
Ак сакалын жайкалтып,
Кошой чыккан бу котум.
363-б. Бозбууданын чайпалтып,
Бакай чыккан котум деп.
Жандын баары чыккан кот,
Тартынамын несин деп.
Калктын башын кармаган,
Кандар чыккан бу коттон.
Канча турлуу жаралган,
Жандар чыккан бу коттон.
Ак сакалын жайкалтып,
Кары чыккан бу коттон,
Атпай аалам жаралып,
Баары чыккан бу коттон,
Кокаласын жетелеп,

Кокчо чыккан бу коттон.
Кокчо оздонгон бир далай,
Кексе чыккан бу коттон.
Чал ~~куу~~ куйругун желеп,
Тоштук чыккан бу коттон.
Койторусун жетелеп,
Кожош чыккан бу коттон.
Калк ичинде бир далай,
Намыс чыккан бу коттон.
Намысучун туулган,
Салш чыккан бу коттон.
Тазкарасын жетелеп,
Агыш чыккан бу коттон.
Тарланкогун жетелеп,
Багыш чыккан бу коттон.
Кыр мурундуу Кожурбай,
Казгай чыккан бу коттон.
Кара чоктуу Бороончу,
Жандай чыккан бу коттон.
Жан буткондун баарысы,
Калбай чыккан бу коттон.
Кештектердин Жамгырчы,
Келип чыккан бу коттон.
Тулпаркогун туйултуп,
Желип чыккан бу коттон.
Кан Сынчыбек канча жыл,
Кайнап ~~Жайлап~~ чыккан бу коттон.
Жайы-кышы нечен жыл.
Жайлап чыккан бу коттон.
Аргымачын салкын деп,
Байлап чыккан бу коттон.
Озбек, сартты дургутуп,

Айдап чыккан бу коттон
Буудайыктын Музбурчак,
Бу да чыккан бу коттон.
Жан буткондун баарысы,
Жуда чыккан бу коттон.
Сараласын самсытып,
Кырк чоронун кырааны,
Эсенкандын Алмамбет,
Бу да чыккан бу коттон.
Ажыбайдын Эрчитип,
Сыргак чыккан бу коттон.
Акбалтанын Чубагы,
Жыргап чыккан бу коттон.
Шайырсынган Каратаз,
Ырдап чыккан бу коттон.
Казына жыйып мулк кылган,
Кандар чыккан бу коттон.
Канча тайпа жаралган,
Жандар чыккан бу коттон.
Канча жылдар жашаган,
Чалдар чыккан бу коттон.
364-б. Ашык атып ойногон,
Балдар чыккан бу коттон.
Байгамбарлар жол баштап,
Баары чыккан бу коттон.
Баба омур кеп жашап,
Кары чыккан бу коттон.
Баатырлардын арстаны,
Аалы чыккан бу коттон.
Кара тумшук тазкара,
Созумду уккун азгана.
Орокгу менен ойнойм деп,

Болбо, балам, маскара.
Менин котум капкан кот.
Асрап-Сактап баккан кот.
Сен оздонгон балдардан,
Далай тазды тапкан кот.
Бул котумду кордобо,
Кордоймун ойлобо.
Мени менен ойнобо.
Өзомун деп ойлобо.
Озуҕ чыккан жериҕди,
Кайра кирип жойлобо.
Кара тазым кордуҕ деп
Кандай жоот бердим деп.
Чыккан жериҕ сагынып,
Чыйрак тазым келдиҕ деп.
Ороҕгу жеҕеҕ ойкуштап,
Тоону чечип жоноду.
Олжо тапкан тугонгур,
Кой деген созго конобу.
Байгесин алып байланды.
Балакет кемпир жайланды.
Мындан башка жагынан,
Жана моорой шайланды.
Элди Манас башкарды.
Эми моорой аз калды.
Тогуз бука байгеси,
Сузушотурган таз калды.
Жар чакыртты эр Манас,
Тазыҕ болсо келгин деп.
Таштан катуу жарылбас,
Башыҕ болсо келгин деп.
Таз сузушуп байге алат.

Тамашаны коргун деп.
Тогуз бука байгеси,
Тазыҗ болсо келгин деп.
Тартынбастан сусушкон,
Машыҗ болсо келгин деп.
Эл кармаса конгун деп.
Эстуу тазыҗ келгин деп.
Ат чубатам артынан,
Эрте жоол бергин деп
Баатыр тазыҗ чыккын деп,
Балбан тазыҗ жыккын деп.
Тогуз бука байгеҗ бар,
Гул созумду уккун деп.
Кытайдан чыкты Темир таз.
Кычыдай кара комур таз.
Айткан тилди албаган,
Озу ожор, кежир таз.
Кыргыздан чыкты жеке таз,
Ойлогону Меке таз.
Буда ожор тугонкур,
Тил албаган кежир таз.
Эки колуна артына,
Байлап салды таздарды
Эл ортосун айлантып,
Айдап салды таздарды.
365-б. Эки ожор келишип,
Эл айтканга конушуп,
Тай букадай чалышып.
Намыз учун олушуп.
Бутун жерге мадашып,
Буттары орун жадашып.
Орой таздар аянбай,

Өзу, мурду канашыт.
Аят каларр башы жок,
Абыдан жылма чачы жок.
Тай букадай сузушут,
Тартынбастан кириший,
Жер казылыт чаҗ болут,
Тамашасы даҗ болут.
Башы-козу кыт кызыл,
Кызыл жаян кан болут.
Жеке таз таат акылын.
Жер куруткан катырыҗ.
Келтирит туруп журокко,
Сузуп отту акырын.
Как журоктун башы дет,
Отко боор тушу дет.
Темир тазым таштайыт,
Олоор жериҗ ушу дет.
Качырыт жеке бек ~~тушту~~ сузду.
Жайладым кулду дет сузду.
Темир таз калды тырайыт.
Жи буту сырайыт.
Жекенин чыкты жоргосу.
Сегиз бука олжосу.
Бир букасын берген жок,
Даек жазган молдосу.
Таздын арк жагынан,
~~Таздын арка жагынан.~~ Кызык чыкты абыдан.
Тогуз жамбы байгеси,
Жамбы аттырды жаҗыдан.
Кокотойдун бокмурун,
Манаска айтты ич сырын.
Малым даяр белен дет.

Казынам даяр кенен деп.
Атама кылдым ариет,
Аябай малды берем деп.
Аяп малды ас сайсаз,
Манас сенден корам деп.
Атам турктун ~~Манасы~~ санаты,
Кылып откон адаты.
Тогуздан малым кем эмес.
Мал аячуу мен эмес.
Бара келде бардыкты.
Манас кылды жардыкты.
Манас билип турат деп,
Кылган жок эч ким ардыкты.
Усталарга кынатып,
Жерге орнот деп чыцатып.
Абыдан бекем болсун деп,
Кош карагай улатып.
Карагайдын башына,
Кийиз тигип байлатып.
Тогуз жамбы кумушту,
Кыл аркан менен байлатып.
Ок жацылып кетет деп,
Арка жака откун деп.
Бетиндеги адамга,
Жамбыны мыктап байла деп.
Адамдын баарын дургутуп,
Арка жакка айдатып.
Убактыны токтотпой,
Мергениц болсо келгин деп.
366-б. Ак жамбы атып алуучу,
Мергениц болсо келгин деп.
Аныкк кудай бактыцды,

Бергениҫ болсо келгин деп.
Кыл арканды кыя атсаҫ.
Карагайды сый атсаҫ.
Тогуз жамбы алдыҫ деп.
Орто байып калдыҫ деп.
Олжо таап сүйүнүп.
Катыңыҫа бардыҫ деп.
Чоҫ жамбыдан байгеге,
Тогуз жамбы сайдым деп.
Кокотайдун Бокмурун,
Келди иши оҫуна.
Эр Бокмурун колуна.
Берип турду байгени.
Маслаты токтолгон,
Манастын чыктай жолунан.
Кайратынын чоҫунан.
Атага кызмат кылгандан.
Атагы калды соҫунан.
Сокудай сүйгү башы бар.
Катындай оргон чачы бар.
Отугундо така жок.
Курмосундо жака жок.
Жакалуу кийген чапан жок.
Эгинде сакал жок.
Кытай жаасын асынып,
Жамбы атуга ашыгып.
Келип калды бир беттен.
Атып жатат бир четтен.
Мергендери жыйылып,
Бурганына сыйынып.
Урушкан бет алдынан.
Бейбаштары тыйылып.

Тыргоот мылтык асынып,
Жамбы атуга ашыгып.
Калмак кирди бир беттен.
Атып жатат бир четтен.
Баатыр Манас султаныц,
Бакай каны башында.
Кырк чоросу кашында.
Баары мерген азамат,
Баары турду башында.
Баатыр турктун уругу.
Падыша Манас улугу.
Кара мылтык камдашып.
Парац мылтык майлашып.
Бет алдымда турба деп.
Бейбаштарды айдашып.
Жорголорун салдырып.
Абдан кумар кандырып.
Толукшуган мырзалар.
Ок дарысын алдырып.
Кочуштап дары куюшуп,
Коргошун огун урушуп
Колоодон кылган жез сумбо,
Тыкылдатып турушуп.
Адис мерген камданып.
Атканы менен шазданып.
Катыр менен ~~ш~~ мусулман,
Карап турду тазданып.
Дин мусулман турстан,
Бу да кирди бир беттен.
Тарсылдатып жамбыны,
Атып жатат бир четтен.
Кайран Манас Султаныц,

Кырк чорого кеп айтып.
367-б. Атып алган адамга,
Арбагы жакшы деп айтып.
Мылтыгын майлап келтирип.
Тиер жерин олтуруп.
Кырк чорого маш берип.
Атка минип каргытып,
Баары мерген азамат.
Аргемесин арбытып,
Бир мылтыктын унундой,
Бир кишинин ~~унундой~~ тилиндей.
Жалгыз Манас атты деп.
Кырк кишинин айтканы.
Жан адамга билинбей.
Ок жаадырып кидирбей.
Машаа коюп маш менен,
Баары бирдей ок атып.
Атка чаап каргытып,
Аргемесин арбытып.
Кырк чоросу кыр атып,
Кыраан Манас бир атып.
Кырк арканды кыя атып,
Карагайын сыя атып.
Манас атып салды деп.
Тогуз жамбы алды деп.
Калктын баары жарданып,
~~Калктын баары жарданып~~ Карап калды таздаиып.
Жамбыны атып алган соз.
Ат чабууга камданып.
Байге болуп ирет деп.
Ат чапканыз сурот деп.
Байгесин болуп Бокмурун.

Катка жазып журот деп.
Ат колунда кагаз бар.
Жандын баары сурот деп.
Кан Кокотой ашына.
Каркыранын сазына.
Тууну тигип тургузуп,
Манас турду башына.
Катагандын кошою,
Жолдош алып кашына.
Байкесин катка жаздырып.
Айрым кылып ачтырып.
Аягынана дайындап,
Баарына моорун бастырып.
Алтымыш атка жи уйдон,
Аппак кылып бордотуп.
Аземдетип жазатып.
Уз катынга оздотуп.
Сынчыларга сындатып,
Жыгачын жакшы сырдатып.
Тузотуп чийин кеатирип,
Тур жибектен чырматып.
Манат менен макмалдан,
Жабыкбашын ойдуруп.
Ортосуна оюунун,
Актан милте койдуруп.
Кундузун жазы карматып.
Ат байгеге арнатып.
Ат башына жуйдон,
Айтып созун аздатып.
Аты келген алсын деп,
Атпай журтка жардытып.
Тур кяз кылып окшотуп.

Жыгачын жакшы копшотуп.
Ак кийизден тыш кылып.
Атлестен ич кылып.
Тор коз кылып токсон баш.
Атка экиден уй сайды.
368-б. Эки калча кул сайды.
Экиден калмак куз сайды.
Чыккан аттын байгеси,
Уйу даяр оголу.
Эки ургачы, жи эркек,
Кулу даяр оголу.
Уйго кошуп Бокмурун,
Жуз бололуу тоо сайды.
Миз кулундуу бэ сайды.
Миз козулуу кой сайды.
Экинчи аттын байгеси,
Уйу даяр сайылды.
Эки ургачы, жи эркек,
Калча калмак балылуу
Уйго кошуп Бокмурун,
Болуу элуу тоо сайды.
Кулундуу уч жуз бэ сайды.
Козулуу беш жуз кой сайды.
Учунчу аттын байгеси,
Элуу атан тоо сайды.
Алтымыш акта ат сайды.
Козулуу уч жуз кой сайды.
Тортунчу аттын байгеси,
Кырк беш инген тоо сайды.
Кырк кулундуу бэ сайды.
Эки жуз элуу кой сайды.
Бешинчи аттын байгеси,

Кырк атанча тоо сайды.
Кулундуу отуз бээ сайды.
Эки жуз соолук кой сайды.
Алтынчы аттын байгеси.
Отуз каймал тоо сайды.
Отуз субай бээ сайды.
Эки жуз соолук кой сайды.
Жетинчи аттын байгеси,
Жыйырма беш тоо сайды.
Жыйырма беш ат сайды.
Жуз козулуу кой сайды.
Сегиз болуп келген ат.
Жыйырма атан тоо алат.
Жыйырма байтал бээ алат.
Сексен ирик кой алат.
Тогуз болуп келген ат.
Он жети атан тоо ~~алат~~ сайды.
Жыйырма байтал бээ сайды.
Алтымыш ирик кой сайды.
Он ат болуп келген ат.
Аныкк козу коргон ат.
Он жети каймал тоо сайды.
Он сегиз субай бээ сайды.
Элуу беш ирик кой сайды.
Алтымыш менен он аттын,
Ортосунда келген ат.
Талашы жок, чыры жок,
Аныкк козу коргон ат.
Кырк тогуз аттын байгеси,
Баштан аяк тегиз деп.
Каркыраны жайлаган,
Баары бирдей семиз деп.

Чйу да бар башында.
Кул менен кузу кашында.
Тартынбаймын бергенге.
Кан Кокотой ашында.
Сарамжалын башкарып,
Агам Манас кашында.
Чйго кошуп Бокмурун,
Он бештен атан тоо сайды.
Он бештен кара бэз сайды.
369-б. Элуудон ирик кой сайды.
Так алтымыш болгонго,
Талашы жок келгенге;
Он ботолуу тоо сайды.
Он кулундуу бэз сайды.
Кырк козулуу кой сайды.
Эми эр Бокмурун кеп айтты.
Элим уккун деп айтты.
Эл башкарган эр Манас,
Бегим уккун деп айтты.
Айтып турган иниздин,
Кебин уккун деп айтты.
Турктон берки санатта,
Кылып келген адатта.
Тогуз ат байге алуучу,
Калган ат куру калуучу.
Алтымыш кылдым атызды.
Аныкжаздым катызды.
Тогуздан байге остурдум.
Элуу бир атты коштурдум.
Атага кылып ариет,
Мындан кийин аш берген.
Баланын жолун тостурдум.

Бар малынан бостурдум.
Аябадым жанымды.
Ариет кылдым малымды.
Агам Манас озуз ~~дет~~ деп.
Уктуз менин созум деп.
Кан Кокотой ашынан,
Бар малымды каттайм деп.
Атамдан малды аясам,
Корго тынчыт жаттайм деп.
Байге алам деп бул ашка,
Маанкерди чаттайм деп.
Наркы бузук натси учун.
Намызымды саттайм деп.
Оз ашымда ат чаап,
Мындан пайда таттайм деп.
Чапсам атым чыгат деп.
Ошол тоону жыгат деп.
Оз байгесин алды деп.
Элдин баары угат деп.
Бокмурун сарац деп айтыт,
Болжолу жок кеп айтыт.
Уккан созум уят деп.
Бул соз кайда сыят деп.
Эл оозунда элек жок,
Кимдин оозун тыят деп.
Бар ~~жа~~ жайымды билет деп.
Маанкерди минет деп.
Бала да жаш Айдар,
Билгенден бийлеп журот деп.
Маанкерин каргытыт.
Баскан изин чаргытыт.
Баатырлыгын арбытыт.

Жаш Айдар атты айдайт деп.
Кайра качкан баланы,
Калчы менен жайлайт деп.
Жолдон киши ат кошсо,
Кармап алып байлайт деп.
Баатыр Манас султандын.
Келди иши оцуна.
Байгесин санап ~~к~~ Бокмурун,
Манастын берди колуна.
Жардык айтты эр Манас,
Байка создун соцуна.
Эки-учтон самсытып,
Чубаткын деп жолуна.
370-б. Элди катар турдурут.
Ортосун кочо~~сут~~ кылдырып.
Манас жардык кылды деп.
Этият болгун балам деп.
Бул атымды чабам деп.
Ат таптаган саяпкер,
Алыстан келген талапкер.
Атын шуйут токушут.
Айтып созун окушут.
Коптон бата алышып.
Кочого атын салышып.
Жайма кокул жаш Айдар
Жайлаган созго маш айдар.
Маанкерин каргытып,
Жаш Айдарыз ат айдар.
Ясыл Манас султанга,
Айтып созун откорут,
Алчыгы алтын кызыл туу,
Айдар бала которут.

Алыскы жолго айдатып.
Аттын баарын чубатып.
Кандай буудан чыгат деп.
Кара тазга сынатып.
Ат кочого кирганде,
Ойдо-томон жургондо.
Ат санагын алганда.
Санап катка салганда.
Шакылдаган каратаз,
Созго кирди ат сынап.
Кочо тартып калыз журт,
Карап турду кеп сурап.
Маздайынан шам куйгон,
Кыл куйругун шарт туйгон.
Кыйган камыш кулактуу.
Кыйла малдан сыяктуу.
Чаткаялы колоттой.
Торт туягы болоттой.
Жал-куйругу куландай.
Сыны чалыш кунандай.
Жото жилик жонгондой.
Каржилик каккандай.
Жону тайкы макмалдай.
Далай байге тапкандай.
Тоодой кула кимдики.
Чыгатурган ат ошо.
Аныкт тулпар жаратып,
Жазыпкойгон кат ошо.
Экинчи аттын байгесин,
Ачбудандан талашпа.
Аты кулук азамат,
Ач бууданга жанашпа.

Тоҗолугу ийиктей.
Бар мучосу кийиктей.
Алтын туяк, жез билек,
Айдай болгон кокала ат.
Кара байыр жез канат,
Калбыр отко, казанат.
Тап этинде болгондо,
Кылат эле ар санат.
Мойнунда жалы ийилбейт,
Боорунда казы бугулбейт.
Алыска сапар барбаптыр.
Аяшы кочту жандаптыр.
Аяп журуп буудандын,
Ачуу терин албаптыр.
Бузук терин чыгарып,
Бул байгеге салбаптыр.
Эгемдин кылган иши деп,
371-б. Эзи жайсыз киши деп,
Жаныбарым кокала ат,
Ичи толо дарт жен.
Сасык айран, кок курут,
Сараз байдын аты жен.
Тап этинде болгондо,
Далай онор баштамак.
Тулпар жен кокала ат,
Тууну жыгып таштамак.
Бул жаныбар кокала ат,
Ччунчу байге бул алат.
Томугунда агы бар.
Томуктаган тагы бар.
Тоодой кара ат кимдики.
Буудан жен жаныбар.

Бул арманы дагы бар.
Жашым ~~этуп~~ кетти деп,
Бул арманы дагы бар.
Тортунчу болуп бул алат.
Мындан башка ким алат.
Эр Кошойдун жоорукер,
Аныкт тулпар жез канат.
Макмал жондуу чоц кара ат,
Кылат эле бир санат.
Кан козурдун кыл кара,
Малдан аяр шумкара.
Алыс жолдон келген ат,
Аяп тамак берген ат.
Корпо жаап тирелип
Коп жегенге конгон ат.
Ичегиси ~~кон~~ тарыптыр.
Ичи калып калыптыр.
Кайран атты бага албай,
Кацгайды кудай алыптыр.
Тармал жон болуп бузулуп,
Табынан айнып калыптыр.
Тап эпинде болгондо,
Атып ийген ок эле.
Малдан башка шок эле.
Айбанда мындай жок эле.
Жарым жолго чыгат деп,
Аз начарлык кылат деп.
Жаман багып атыцды,
Кан Козурум цят деп.
Бешинчи байге бул алат.
Мындан башка ким алат.
Бар мучосу тап тегиз,

Балбан карат кимдики.
Табы ичинде байгеге,
Салган карат кимдики.
Алтынчы аттын байгесин,
Алган карат кимдики.
Багы болсо чыксам деп,
Ошол туунц жыксам деп.
Аярлыгын карматып,
Барган карат кимди.
Орбунун кичи караты,
Аксап баскан адаты.
Жарым жолдон кайтсам деп
Аярлыгын карачы.
Кацгайлардын каратаз,
Созго уста сара таз.
Атты сынап бергеним.
Сынчы женин билгенде
Ыраман барды жакындап.
Сайрап созун какылдап.
Аттын богун кетирип.
Айтып турду шакылдап.
372-б. Баргандан соц Ыраман,
Ырамандан сураган.
Сары жуну устундо.
Салкын табы ичинде.
Куйругунда агы бар,
Маздайында багы бар.
Арыктыгы болбосо,
Буудан жен жаныбар.
Жер алдында жаттым деп.
Далай мэнет тарттым деп.
Жети жылы каржалып,

Кабыгым менен каттым.
Жетинчи байге мунуку.
Бу да буудан мал жен.
Арыктыгы болбосо,
Аккулача бар жен.
Азар тарткан жаны бар,
Тоодой тору ат кимдики.
Ыраманым шартылдап,
Аттын жайын билдирчи.
Эр тоштуктун аты деп,
Айткан атыз чалкуйрук.
Азар тартып арыктап,
Аябай тушкон жал, куйрук.
Жер алдына тушколу,
Жети жыл болду дарман жок.
Буудандыгы болбосо,
Мында дарман калган жок.
Жети ат болуп байге алсак,
Чалкуйрукта арман жок.
Жер устуно чыккалы,
Жети ай бутун толо элек,
Жудоп чыкты жаныбар,
Жугдрор кези боло элек.
Тап этине келтирип,
Каткан кара ат кимдики.
Жакшы таптап эси,
Чапкан куроз кимдики.
Талап кылып байгеден,
Жаткан куроз кимдики.
Эси тапчы жан жен,
Бу да кулук мал жен.
Кыямына келтирсе,

Кылкарача бар жен.
Сегиз болуп байгени,
Курок алат ~~байгени~~ билиткой.
Гул созумду кокулдон,
Чыгарбастан илиткой.
Алдындагы дааныщман,
Атын таптап алыстан.
Ажыбайдын карт курок,
Чыгып жургон жарыштан.
Сегиз болуп келет деп,
Созун укту калыстан.
Бу да кулук буудан деп,
Жай чилдеде тууган деп.
Саратанда толтуруп,
Кыш чилдеде сууган деп.
Саратанда жайлаткан.
Откон кышта байлаткан.
Далай чыгып байгеден,
Далай байге айдаткан.
Мунун арка жагынан,
Бу да тулпар абыдан.
Жоругу жакшы конгондой,
Жолдон кудай бергендей.
373-б. Жолго салса чабал ат,
Жоргосу менен келгендей.
Жолго салып жылжыткан,
Буудан боз ат кимдики.
Кыямына келтиртип,
Сууган боз ат кимдики.
Сегиз атты алдына,
Куурган боз ат кимдики.
Тогуз болуп байгени,

Боз ат алат билиткой.
Бул созумду эске алып,
Кулагыза илиткой.
Жандын баарын жургузуп,
Жаш балага мингизген.
Жолго салып жургузгон,
Жорголугун билгизген.
Бакай кандын боз буудан,
Боз тулпар менен бир тууган.
Аш кабарын уккалы,
Аябастан коп сууган.
Аябаган кулук деп,
Атдан башка жулук[1] деп.
Аттын баарын келээрин,
Кайдан билдиц бурук деп.
Коён жондуу, марал баш,
Мындай жылкы жаралбас.
Жаралса да кобойуп,
Элге-журтка таралбас.
Боору жазы, сырты кооз,
Болгон тору ат кимдики.
Абдан менин сыныма,
Толгон тору ат кимдики.
Бакты малдан чоц болот.
Эжинин ишм оц болот.
Онунчу байге ~~оц~~ мунуку,
Озу менен он болот.
Бул Музбурчактын телтору.
Келишимдуу кер тору.
Эки бирдей эне эмген.
Эки жени тел эмген.
Кулунда эмп, тайда эмген.

1- орусча жулик деген соз окшойт. Ж. К.

Кунан жашта арз эмген.
Бу дагы буудан кулук деп,
Калп айтасыҥ жулук[1] деп.
Он болуп мунун келээрин,
Кайдан билдиҥ бурук деп.
Мунун арка жагынан,
Айныбаган табынан.
Салкын жерге жайлаган,
Жаратып жакшы байлаган.
Бугудай козу кызарган,
Буудан кок ат кимдики.
Жай чилдеде сызылып,
Сууган кок ат кимдики.
Онунчу аттын артынан,
Кууган кок ат кимдики.
Он бир болуп байгени,
Кок ат алат билипкой.
Бул созумду Ыраман,
Кулагыҥа илипкой.
Бул Жамгырчынын буудан кок.
Куралайда тууган кок.
Табын Жамгырчы,
Саратанда сууган кок.
Бу дагы буудан кулук деп,
Калп айтасыҥ жулук деп.
374-б. Он бир болуп келээрин,
Кайдан билдиҥ бурук деп.
Энеси чолдун тобурчак.
Атасы тоонун аргымак,
Табы эте болгондо,
Далай аттан каргымак.
Чолго байлап тап отуп.

1- оруча жулик деген соз жекин эмиҥ аныҥ тушундум. Ж.К.

Жугуро турган чак отуп.
Ичегиси тарыптыр,
Сары аргымак буудандын
Ичине ысык тап отуп,
Бул арманы дагы бар.
Тап этимде жокмун деп,
Ыйлап турат жаныбар.
Сары аргымак кимдики,
Ыраманым билдирчи.
Он жи болуп бул келет,
Ыраманым билиткой.
Козулуздон кетирбей,
Кулагыза илиткой.
Каратазым какшаба.
Аттын баарын мактаба.
Бу Санжыбектин сары аты.
Буудан чалыш кочу деп.
Каратазым шакылдап,
Калп айтасыз жулук деп.
Он жи болуп келэрин,
Кайдан билдиз бурук деп.
Жайы-кышы жал албай,
Салкын жайгайга баралбай.
Боздоп жургон кези жен,
Боорына казы албай.
Жайы-кышы чол сактап,
Жаткан карат кимдики.
Кабыгы менен бир жолу,
Каткан кара ат кимдики.
Омуртказы оркойгон,
Арык кара ат кимдики.
Жал-куйругу тугонгон,

Сопол кара ат кимдики.
От жетпеген жайлоодо,
Осол кара ат кимдики.
Он уч болуп байге алат,
Ошол карат кимдики.
Бул да тулпар мал жен.
Ач бууданча бар жен.
Кембагалдын аты жен,
Кебимди угуп билип кой.
Бул созумду ыраман,
Кулагыза илипкой.
Бул таз жетимдин караты.
Жал албаган адаты.
Жалчы журуп бир байдан,
Тайында алган таз жетим.
Тайым аман журсун деп,
Пайында калган таз жетим.
Тайкара деп бул атын,
Сактап журот таз жетим.
Жалгыз атым кулук деп,
Мактап журот таз жетим.
Таз жетимдин кара атын,
Тааныбай кулук дегениз,
Сыныз менен куруп кал.
Чындан бокту жегениз.
Кайдан билдиз кулук деп,
~~Кайдан билдиз~~ Калп айтасыз жулук деп,
Тайкара байге алаарын,
Кайдан билдиз бурук деп.
375-б. Тайкаранын соцунан,
Келди иши оцунан.
Уч азыйга толгондо,

Чмут кылмак чоцунан.
Сууту канган ~~суко~~ суксурдай,
Сууган кара ат кимдики.
Аныкт тулпар асылдан,
Тууган кара ат кимдики.
Тулпар чалыш жаныбар,
Буудан кара ат кимдики.
Бар мучосу тептегиз,
Балбан кара ат кимдики.
Он торт болуп байгени,
Алган кара ат кимдики.
Мунун арка жагынан,
Буудан жен абыдан.
Алыска сапар коп минип,
Айыбаптыр табынан.
Кечэ сайышка минген ат.
Сапардын жайын билген ат.
Кан Манасты коруп,
Каржалбастан жургон ат.
Алмамбеттин сарала ат,
Он беш болуп бул алат.
Жалган дебе созумду,
Мындан башка ким алат.
Жалган эмес, чын соз деп,
Жандын баары ынанат.
Кадимденбери семизи,
Калыктын баары сынаган.
Калк жыйылган жеринде
Кандын баары ынанган.
Жалган эмес аныкт соз,
Ырамаными билиткой.
Кубулжуган бурутум,

Кулагыңа илиткой.
Беш жашда азыр жаңы азый,
Буудан кара ат, тазкара,
Суутуканган суксурдай,
Суу~~ту к~~ган кара ат каз кара,
Уч асыйга толо элек,
Жети лалак жаш кара.
Сынчымын деп калп айтып,
Тазым болбо маскара.
Элге-журтка дап дайын.
Эр Агыштын казкара.
Эки ат ~~корсо~~ удаа келэрин,
Кантип билдиң тазкара.
Айтканыңа ынанбайм.
Аяр тазсың жулук деп.
Калп айткандын жуйоосун,
Кайдан билдиң бурук деп.
Бир таш тулго, бир очок,
Кесилбеген кок чочок.
Жаңыдан билдим сырыңды деп.
Жакбады мага сыныңд деп.
Ат келгенде билемин,
Айткан создун чынын деп.
Тазкара токтот сыныңды.
Таптым сенин сырыңды.
Аяр тазым токтогун,
Ат айдалаар кез болду.
Кыйла созду сайрадыңд,
Кызыл тилиңд без болду.
Какшап турган ат сынап,
Кара тазыңд токтолду.
376-б. Падша Манас султандын.

Баатыргылы козголду.
Жалпы журтка уктуруп,
Жардык айтты окшомдуу.
Уч кун удаа ат айдап,
Токтотпостон бат айдап.
Ашмара, Мерки жерим деп.
Жердин билем ченин деп.
Ашмарадан ап кайтсын,
Уккун менин кебим деп.
Жалпы журтум уккун деп,
Жардык айтты аз гана.
Сары озон Чуйдун аягы.
Таластын башы ашмара,
Алыс эмес жакын деп.
Айтып отту акыл деп.
Айтып откон жардыгын,
Калктын баары макул деп.
Манас жардык кылганда.
Маслаат айтып турганда.
Ат айдоочу кырк киши,
Ат кезеши тынганда.
Айткан созду укканда,
Аттар жонап чыкканда,
Жазуу жазып дайындап,
Таз ажайып кат болду.
Катта жазып жонотт кон,
Саналуу беш жуз ат болду.
Ат жоноду чаз болуп.
Атпай журтка даз болуп.
Бата берди балдарга,
Башчысы кошой жан болуп.
Ал аягыча болбоду,

Орбуну шайтан торгоду.
Кебин Манас салбайт деп.
Кезешке мени албайт деп.
Ар качандан бир качан,
Аксымдыгы калбайт деп.
Жалгыз билем озум деп.
Жарабайт сенин созуз деп.
Жалгыз ооз созузду,
Айтпаганыз кесир деп.
Баатыр десе барпайбай,
Жаныз менен эсир деп.
Акыл салып кеп айтпай.
Ага_иниге деп айтпай.
Ат чабыштын акылын,
Баарыз билгин деп айтпай.
Жабыр кылдыз ~~деп~~ коп эме.
Жалгыз озум билем деп.
Баатырлыгым ашка,
Манас болуп журом деп.
Кошой билгин дебеган,
Кордугуза куйом~~ун~~ деп.
Менин атам сарбан деп.
Сарбан келген кайдан деп.
Жогордогуз эт эмес.
Адам угаар кеп эмес.
Атам болсо тез тууган,
Озум сенден кем эмес.
Сен кыргыздын сарасы.
Чоз-Кеминде калаасы.
Менин атым эр Орбу.
Сарбан Таздын баласы.
Таздын уулу Орбу деп.

Кордоп журот чамасы.
Манас - Манас дегенге,
Барбайганын карачы.
377-б. Сура салган саначтын,
Дардайганын карачы.
Ашмара менен Каркыра,
Айыкпайт мунун жарасы,
Ашмара менен Меркиден,
Ат кайтк кайтканда олбойбу.
Байге турсун ат олуп,
Далай кордук корбойбу.
Жалпы аттын баары олуп,
Жалгыз кула ат келбейби.
Байгенин баары бош калып
Манаска кудай бербейби.
Мен атымды чаппаймын,
Ашмара, Меркиз алыс деп
Манасыздыким айтат,
Падша, султан калыс деп,
Тилимди алса ат кайтсын,
Кегетинин боюнан.
Келишимдуу тегиз жер,
Бурананын оюнан.
Кегетиге болбосо,
Кебимди Манас торгосо,
Баш байгени озу алып,
Калганын бизден коргосо,
Менин атам чабал деп.
Жакын болсо чабам деп.
Жакын жерге чаппаса,
Атымды алып калам деп.
Байгесин Манас озу алсын,

Аман уйго барам деп.
Ошончолук октолду.
Орбу суйлоп токтолду.
Орбунун созу ырас деп,
Айткан адам жок болду.
Мен Манасты коргонмун,
Кокотойдун ашында.
Кыргын чалы калшында.
Кырк чоросу башында.
Жанындагы чоросу,
Ар кимиси ар кандай.
Ар бир чоро колунда,
Аскери бар бир сандай.
Айланайын Чынкожо,
Кетели, досум, чыр салбай.
Паркын билген адамга,
Пайдасы жок таляштын.
Кара чаар жолборско,
Кандай пенде жанашсын.
Орбунун айткан созуно,
Ачуусу келип манастын.
Сарбан таздын баласы,
Баатырсынып чамасы.
Жакын жерге чабам деп,
Мунун чар агысын карачы.
Орбу мага тезби деп
Мен Орбудан кемби деп.
Менин тилим албаган,
Таздын цулу сенби деп.
Азаканы айнектуу,
Булдургусу баргектуу.
Ак тасмадан ордургон.

Озогун мыктап кердирген.
Баатыр Манас султаныц,
Булдурсунун имерди.
Таздын уулу Орбуну,
Башка шилтеп жиберди.
378-б. Каяша айтып салдыц деп.
Кандыгымды тандыц деп.
Сандыргалуу эр Манас,
Мындай жорук баштады.
Таздын уулу Орбуну,
Жаагын жарып таштады,
Каяша айтып тез тууган,
Орбу да мындан качпады.
Ачуу шайтан, акыл дос,
Адамга куйгон жакын дос.
Бекер чаап салдым деп,
Уят болуп калдым деп.
Манастыгым билди деп,
Тартып журсун тилди деп.
Баатыр Манас к деп айтты.
Байкагын созум деп айтты
Тез туугандан темселеп,
Чыгаберет жинди деп.
Орбу менден коркпосо,
Коркутамын кимди деп.
Чыйрексынып кызталак
Чыгарбасын унду деп.
Орбу тезтуш болгон соц,
Кантип корон кунду деп.
Аттар кетти айдалып,
Абыдан куну жайланып.
Ат айдачу кырк киши,

Азаматтар шайланыт.
Азамат жигит алгын деп.
Айдап жолго салгын деп.
Алмамбет, Чубак, Ачыбай,
Боомго жакын баргын деп,
Сыргак менен Серегим,
Сыртынан чалгын чалгын деп.
Жолдон кошкон ат болсо,
Баш оту менен алгын деп.
Кылымдын цулу Мурадил,
Оз жанымда калгын деп.
Мен колго чейин барам деп.
Аныкдап кабар алгын деп
Аккула чыкса алыстан,
Айдап жолго салам деп.
Мусулман аты коружо,
Муну да сурап алам деп.
Дин мусулман жыйыл деп,
Бир куайга сыйын деп.
Айткан тилим алгын деп.
Ат суроого баргын деп.
Азамат жигит калба деп,
Айткан созум карма деп.
Таизда куну созумду,
Тамтайыт бирлиз танба деп.
Бакай, Кошой карыя,
Карылыгы жарыя.
Кезешиме кирсин деп,
Келген атты билсин деп.
Азгемени корсун деп,
Аш башкарыт турсун деп.
Бейбаштык кылган жан болсо,

Бекертурбай урсун деп.
Баатыр жигит, кулук ат,
Пайдаң тиер кезиң деп.
Акылман жигит, азамат,
Айлаң тиер кези деп.
Кадымдан менин душманым,
Каңгай, калмак озу деп.
Катырдын аты чыктасын,
Чыкканын кулак уктасын.
379-б. Жолойдун аты ач буудан, ~~Ак~~
Аккула менен бир тууган.
Этият болгун мусулман,
Коот кылам ошондон.
Казактар болуп жол бербей,
Суройтурган кезегиң.
Кара жанды аябай,
Уройтурган кезегиң.
Талашка келген ат болсо,
Табамын озум жебин.
Кызматы жаккан озумо,
Кыраан чором барсыңбы.
Кылча жанын аябас,
Тынаар чором барсыңбы.
Бириң калбай аттан деп,
Ач буудандан сактан деп.
Аккула чыкса байгеден,
Анан чором мактан деп.
Сап-сап кылып жургузуп,
Сайбууданды мингизип.
Суроочуну жонотту,
Сайрап созун билгизип.
Өзу барды эр Манас.

Ысык-Колдун башына.
Кандын баарын чогултуп,
Жолдош алып кашына.
Ат айдаган жаш Айдар,
Аңгеме созго маш ~~балес~~ Айдар.
Каркырадан ат айдап.
Токтобостон бат айдап.
Кызыл-Кыя, Саз-Таштан,
Кыя салып киргизип,
Адашып балдар кетет деп,
Аныктап жолду билгизип.
Кундоп-Тундоп тургуз бай,
Кунгой менен жургузуп.
Боомго салып айдатып,
Кеч кургенде аттарды,
Керме салып байлатып.
Таз сургондо айдатып,
Жемин илип жайнатып.
Таз сургондо айдалшып,
Жетип барды уч кундо,
Ашмаранын сайына.
Баатыр Манас дайындап.
Айтып берген жайына.
Эми эр Айдар кеп айтты.
Кеп айтканда нени айтты.
Ат чапкан балдар токтолуп,
Созумду уккун деп айтты,
Калыстан атты айдаган.
Калк жыйылып шайлаган.
Кырк жолдош келгин деп,
Ашмараны коргун деп.
Бата берип кол жайып,

Аттарга жооп бергин деп.
Таң кашкайып атканда.
Жылдыз тарап батканда.
Бата берди балдарга
Баарыңа аман баргын деп
Кунун жетип байгеңди,
Кулугуң барып алгын деп,
Ак сакалдарга кайрылып.
Чаң-тополоң болушуп.
Чапкан балдар чаң жутуп,
Далай балдар солушуп.
Аныкт тулпар буудандар,
Чаңдан чыгып болунуп.
380-б. Аянбастан арымдап.
Ашкере элге корунуп.
Жайма кокул жаш Айдар
Маанкерди каргытып,
Оозунан кобук баргытып.
Аңгемесин арбытып.
Буудандыгын билгизип.
Жуйро тартып жургузуп.
Топусун алып балдардын,
Бирине бирин кийгизип.
Бу да келет закымдап.
Айтып созун шакылдап.
Орбунун кыды карасы.
Далай аттын сарасы

. . . . . .

Ошончолук чамасы.
Жарым жолдон откон соң.
Ачбуцан чыкты закымдап.
Аркасынан Аккула,

Аныкъ тушту тамымдап.
. . . . . .
Кош куюшкан шаркылдап.
Ачбууданга Аккула,
Жетеринде жакындап
Манастап ураан чакырып
Баласы келет какылдап,
Кан Алмамбет, эр Чубак,
Капчыгайдын башында,
Акгемени курашып,
Ажыбайы кашында.
Кыя тартып чыгууга,
Кысык жолдун озунда,
Кандай буудан келет деп,
Карап турган кезинде.
Манастап ураан чакырган.
Баланын уну угулду.
Кагылайын Аккула.
Кандырар деп кычымды
Кокотайдун кызыл туу
Кудай берсе жыгылды
Деп Алмамбет, Чубак, Ажыбай.
Атка минип камынды.
Ак байгамбам колдо деп,
Чооратка жалынды.
Айланайын Аккула,
Ачсын кудай багызды.
Ал аягыча ат келди.
Аял кылбай бат келди.
Ачбуудан чыгып алыптыр.
Арымдап жолго салыптыр.
Аркасынан Аккула,

Аябай куун алыптыр.
Жакындап отуп кетэрге,
Жакын жетип алыптыр.
Калмактын аты кыйын деп
Тап этинде быйыл деп.
Жандай тушуп келтирип,
Жыгылар жерин олтуруп.
Эр Алмамбет кулгонсуп.
Шыятоо кылып оюнда.
Арам олгон Ачбуудан,
Жыгылбайт деп союлга.
Ак балта менен келтирип,
Шилтеп отту моюнга.
Кыя салып откончо,
Кырданып буудан чыгылды.
381-б. Бойго жерде Ачбуудан.
Таптым деп сенин ыгызды.
Алмамбет, Чубак, Ажыбай,
Аккуланы сурошуп,
Алдына салып жоноду.
Аянбай жанды урошуп.
Аккуланы алдына,
Салган жолго салышып.
Колмогол сурап кол жеткен,
Манаска чейин барышып
Тулпар Кула чыкты деп.
Тууну жыгып салды деп
Ат сурогон азамат,
Аркасынан жарышышып.
Баатыр Манас башында.
Кырк чоросу кашында.
Калмакка намыз кетет деп,

Мусулман аты корунсо,
Кара жанын урошуп.
Калган аты сурошуп.
Баатыр Манас барганча.
Байгесин санап алганча.
Алтымыш атты бут санап,
Аркасынан барганча.
Калмактардын кан Жолой.
Кандыгы калкка даң Жолой.
Манастын аты Аккула.
Жолойдун аты Суркула.
Тер баскан соң чаң болуп,
Коёндон окшош бир ~~туран~~ кула.
Аккуланы тааныбай,
Ачбууданым келди деп.
Мага кудай берди деп.
Аныкказум корду деп.
Менин атым чыкты деп,
Кызыл тууну жыкты деп.
Ачбуудандын чыккан ын,
Калкдын баары корду деп.
Укмак турсун кордум деп.
Озумдун атым келди деп.
Баш байгесин эр Жолой,
Айдап алып жоноду.
Кобураган чоң калмак,
Кой деген созго конбоду.
Байгесин тартып алганга,
Колунан Манас келеби.
Баатыр Манас эрболсо,
~~Б~~ Манас байге береби.
Манастын аты Аккула,

Жолойдун аты ~~Ж~~ суркула.
Аты Кошой санаган.
Азгемесин уккула.
Байдын цулу Бакай кан.
Карап турду кашында
Келген атты каттатып.
Кошой турду башында.
Он жиде жашымда.
Кокулум бар башымда.
Кан Манасты коргонмун.
Кокотойдун ашында
Адашып бала кетет деп.
Кетбегенде нетет деп.
Атам Багыш барында.
Сарбаз куудул кашымда.
Мен сурооого барам деп,
Таанышпырып кеткен Кошойго.
382-б. Кан Кошойдун жанында
Карап турдум ошондо.
Эр Манастын Аккула.
Чыгып келди закымдап
Эр Жолойдун ~~Суркула~~ Ачбуцан.
Аккуланы такымдап
Жинчи бул келди,
Ябастан закымдап.
Учунчу болуп келген ат,
Эр Кокчонун кок ала ат.
Тап жинде болгондо,
Кылмакмын деп бир санат.
Эр Кошойдун Жоорукер.
Тет ит болуп шартылдап.
Кундуз жону жалтылдап,

Кокалага жакындап.
Тот болуп этим келди деп.
Келгенин козум корду деп.
Баатыр Кошой баркылдап.
Катка жазды шакылдап.
Анын арка жагынан,
Аныкт тулпар абыдан.
Козурбайдын Алкара.
Беш ат болуп ~~болуп~~ бул келди.
Казгайлардын жагынан,
Айнып калган табынан.
Орбунун кичи кара аты.
Аксап баскан адаты.
Алты ат болуп бул келди.
Келгенин аныкт коз корду.
Эр Тоштуктун чал куйрук,
Аябай тушкон жал, куйрук.
Жугуротурган жону жок,
Азелда жазган мал буйрук.
Жети ат болуп бул келди.
Келгенин аныкт коз корду.
Ажыбайдын карт курооз.
Аябай салып чоз суроон.
Сегиз болуп бул келди.
Келгенин аныкт коз корду.
Бакай кандын боз буудан.,
Ак тулпар менен бир тууган.
Алдынан салып сегиз ат,
Аябастан коп кууган.
Тогуз болуп бул келди.
Келгенин аныкт коз корду.
Муз бурчактын телтору,

Жарашыктуу кергору.
Он ат болуп бул келди.
Келгенин аныкк коз корду.
Жамгырчынын жооданкок,
Чоз-Алайда туган кок.
Сары атанда келтирип,
Салкын жерде сууган кок.
Он бир болуп бул келди.
Келгенин аныкк коз корду.
Сары аргымак закымдап,
Куюшканы шакылдап,
Сынчыбектин аргымак.
Бууданкокко жакындап.
Он жи болуп бул келди.
Келгенин аныкк коз корду.
Таз жетимдин тайкара,
Тайынан чапкан таз бала.
Тап этинде болгондо,
Аныкк тулпар мал кара.
383-б. Он уч болуп бул келди.
Келгенин аныкк коз корду.
Эр Агыштын Казкара.
Жазы остурум жаш кара.
Жашка толсо кылмакчы,
Далай атты маскара.
Он торт болуп бул келди.
Келгенин аныкк коз корду.
Алмамбеттин сарала ат.
Аныкк кулук жез канат.
Манас минип койбосо,
Кылмак эле бир санат.
Он беш болуп бул келди,

Келгенин аныk коз корду.
Коен жондуу теп-тегиз.
Эр Сыргактын Кокчебиш.
Оро чапкан жол тегиз.
Сарала менен согушуп,
Салып келди эрегиш.
Он алты болуп бул келди.
Келгенин аныk коз корду.
Эр Кожоштун кой тору,
Малдан аяр жой тору.
Он жети болуп бул келди.
Келгенин аныk коз корду.
Кандан, бектен тартынбай,
Келе жаткан чыр бала.
Кыз да болсо бир бала.
Кыз Сайкалдын кыл кара.
Он сегиз болуп бул келди.
Келгенин аныk коз корду.
Эр Орбунун чоз Карат.
Тап этинде оз Карат.
Он тогуз болуп бул келди.
Келгенин аныk коз корду.
Абыкенин Актелки,
Ачуу терин чыгарып.
Агын сууга сугарып.
Абыдан сууган как телки.
Жыйырма болуп бул келди.
Келгенин аныk коз корду.
Омуш алптын куу тору,
Айбандан чоз мал жен.
Кытайдын малы болбосо,
Кыйла кулук мал жен.

Аябай табын келтирсе,
Аккулача бар жен.
Жыйырма бирге бул келди.
Келгенин аныкк коз корду.
Эр Кокчонун Кертобал.
Келишимдуу мал жен.
Кыямына келтирсе,
Кыйла кулук бар жен.
Жыйырма жи ат болуп,
Кертопал келди туйулуп.
Эки атым бирдей келди деп,
Эр Кокчо турду суйунуп.
Кан Жакыптын Кообашын,
Тулпар чалыш сур божок.
Кулан сындуу тайкы жал.
Кулжа моюн тогорок.
Жыйырма уч болуп бул келди.
Келгенин аныкк коз корду.
Акбалтанын Чубактын,
Алты тубар Керкашка,
Жыйырма торто бул келди.
Келгенин аныкк коз корду.
Айбандан сыны бир башка,
384-б. Жыйырма бешке бул келди.
Калкамандын Караты.
Жыйырма алты ат болду.
Жоодарынын сары аты,
Бороончунун Суркашка.
Борушу малдан бир башка.
Жыйырма жети ат болду.
Жоодарынын сары аты,
Коргон жандын баарынын,

Козулуно жат болду.
Китен алптын Калдуу кок,
Кулундан тайкы жалдуу кок.
Жыйыр сегиз ат болду.
Коруптурган адамдын,
Козулуно жат болду.
Эр Кошойдун алдында,
Аныч жазган кат. болду.
Жомдуалыштын суркызыл.
Жакшы таптап чаптаган,
Жалпы Казгай мактаган.
Эр Кокчо турду мактаныт.
Минилбеген кур кызыл,
Жыйырма тогуз ат болуп,
Сурап отту Казгайдан.
Ожорлугун карматыт,
Болгонуно бел байлап.
Мурадилдин Карачаар,
Буудан жен жаныбар.
Отуз болуп келген ат,
Калмактын баары коргон ат.
Чапкан аттан кап болду.
Чаалыккандан олгон ат.
Кайсы бирин айтайын,
Эхинде арман жок.
Алтымыш атка жеткенче,
Келген ат куру калган жок.
Менин досум Чынкожо,
Бул созумдо жалган жок,
Орогунун Кула бэ,
Алтымыш болуп байге алды.
Ат келип тамам болду деп,

Баатыр Кошой жар салды.
Ал азгыча болбоду,
Кыргын чалы башында.
Кырк чоросу кашында.
Кылычын кыя байланып,
Манас отту оолугуп,
Бар жарыгын шайланып.
Жолой бурук кайда деп.
Мунусу мага пайда деп.
Жолойду кудай алыптыр.
Салкар жолго салыптыр.
Аккуланын байгесин,
Алып кетип калыптыр.
Манас жетип арынанан,
Байгесин алган дартынан.
Калмактын баарын какшатты.
Канча жанды аксатты.
Булдурсунун имерип,
Бура тартпай жиберип.
Калмактардын жолойдун,
Бетин жарып таштады.
Белги салып жолоого,
Кыйын жорук баштады.
Далай калмак уккун деп,
Баатыр болсоз чыккын деп.
385-б. Ал-кубатыз аз болсо,
Азыр сени жыктым деп.
Аккула менен Ачбуудан
Өзумдун атым бир тууган.
Байгесин турсун ат бербей,
Эл жолойду тим кууган.
Каиратынын молунан,

Бактысынын чоцунан.
Баш кундон ишиц оцунан.
Байгесин алган жолунан.
Тартып алган жолойдун,
Ачбууданды колунан.
Ыйлап кеткен эр жолой,
Ал жетпеген корунан.
Айтып кайрып алган жок,
Аракет кылып соцунан.
Ачбуудан менин атым деп.
Айттым бироо саттым деп.
Ачбууданды саттым деп,
Колуцда барбы катыц деп.
Герендигин карматып.
Бербей койгон бууданды.
Каарына алганда,
Карабай койгон тууганды.
Ат чаап байге алышып,
Аш тарады кечинде.
Айланайын чынкожо,
Ушул соз менин эсимде.
Айчурокту талашып,
Учураба кесирге.
Чындап ~~ко~~ бейлиц бузулуп,
Чынкожо досум, эсирбе.
Тумшугуцду катырба,
Туттан калган кежирге.
Манас озу башында,
Баатыр болуп жаралды.
Баатыр турктун тукуму,
Угуз кандан таралды.
Кыянат кылган адамга,

Кылыткойгон залалды.
Оолукканда эр Манас,
Ойгон кылган адамды.
Манастан аныс туулган.
Туулбайт мындай уулдан,
Жедигер менен нойгутка,
Салбасын досум чуулган.
Калкыз карап болбосун,
Кан Семетей сойбосун.
Каракаттай эки коз,
Карга, кузгун ойбосун.
Манасты уктуз озумдон,
Айтып откон созумдон.
Кан Манаска касылып,
Кандай пенде эсирген.
Манастын цулу Семетей,
Чыкпасын досум эсизден.
Жур Чынкожо кетели,
Коконду басып отолу.
Калкты аман асырап,
Кашкарга аман жетели.
Кашкарга досум баралы.
Калкына жардык салалы.
Элден-журттан жактырып
Эки кыз тандап алалы.
Айчурокту коелу,
Арбытып тоюн соелу.
386-б. Бир кыз учун кырылбай,
Гул жорукту коёлу.
Өжорлук кылба Чынкожо,
Олбой тируу калалы.
Кашкардан алган кыздардын,

Экөөбуз жоон алалы.
Катын алып келдик деп,
Элге-журтка баралы.
Айланайын Чынкожо,
Бул пейилден жаналы.
Кадыр-коцул тынган соз.
Кан Тоштукко барсакчы.
Эптеп атка мингизип,
Кошойду кошуп алсакчы.
Эки кан менен суйлошуп,
Эзилип кезеш салсакчы.
Касиеттуу кан болсо,
Кадырды билген жан болсо,
Ка~~з~~рылыкка алдырбай,
Кадимки создо бар болсо.
Кошой менен Тоштукту,
Бир кызматтан качпа деп.
Кайратыздан жазба деп.
Карылыкты ташта деп.
Семетей менен ~~менен~~ бурт кыл деп.
Жолго тушуп башта деп.
Айтаар созуз ойлон деп.
Акылыздан шашпа деп.
Кандарды кошуп алсакчы.
Канкорго досум барсакчы.
Кагылайын Чынкожо,
Талаш-тартышты салсакчы.
(Бул барактын бул жагы айрылып калган. ж. К.)
387-б. Ар качандан бир качан.
Ант-шертке кыстайсыз.
Акыры тубу сыздайсыз.
Оз башызды муштайсыз.

Бир кыз учун олчу эмес,
Чурокту бизге берчу эмес.
Зордугуза Чынкожо.
Семетей тупту кончу эмес.
Аташкан эри турганда,
Айчурок бизге келчу эмес.
Деп келишимдуу эр Толтой,
Кебин айтты окшоду.
Кесир кылба, досум, деп,
Баатыр Толтой токтолду.
Кебиц менен куруп кал деп.
Эр Чыцкожо октолду.
Ачуусу келип толгонго,
Ажыдаардай козголду.
Толтойдун созу ырас деп,
Айткан адам жок болду.
Кетем десец болбойсуц,
Кебимди кайрып торгойсуц.
Антка-шертке турбасац,
Асты Толтой~~сук~~ оцбойсуц.
Жедигердин эр Толтой,
Кетсец, досум, кетегой.
Оюн эмес, чын созум,
Опол тооцо жетегой.
Аксак сары ат минегой.
Анты-шертиц алагой.
Адам эмемес ит болсоц,
Убадацды танагой.
(Бул барактын мындан бул жагы айрылып коман. Ж.К.).
388-б. Куну-туну тынбастан,
Кундо майдан кылышпай.
Семетейден корккондон,

Качып кетсем олгонум.
Калыз, жедигерди комгонуз.
Деп эр чынкожо турбастан,
Жоноп калды ~~турбастан~~ шартылдап.
Айчык алтын кызыл туу.
Ай тийгендей жаркылдап.
Алдына тушуп чызкожо,
Айтып созун шазкылдап.
Эр чынкожо тил албай,
Эрегишип туралбай.
Жедигердин эр толтой.
Не кылаарын биле албай.
Анттан_шерттен корккондон
Жоноп калды туралбай.
Кошун журду турбастан,
Аттын башын бурбастан.
Эр чызкожо баатырдын,
Амырин эки кылбастан.
Санжап болуп болунуп,
Жарак алды бир баштан.
Жедигер, нойгут кошулуп,
Чаз асманга созулуп.
Жоноп чыкты кылкылдап.
Жолго тушуп шылкылдап.
Аз гана эмес, мол менен,
Алда канча кол менен.
Кыл-кылдаган туу менен.
Жер майышкан кол менен.
Улпулдогон туу менен.
~~О~~ Утчун кийген эр менен.
Кара башыл туу менен.
Келкан кийген эр менен.

Алтын айчык туу менен.
Айгайлаган чуу менен.
Сап-сап болуп жоноду,
Жандан сурдуу корунуп.
Мыетык аткан мергендер,
Алдына тушту атмакка.
Ажал жетип окко учкан,
Жерге сулап жатмакка.
Найзакерлер саймакка.
Жан аябай бармакка.
Кан Анондун элинен,
Калыз олжо алмакда.
Найзалары кылкылдап
Жан аябай шылкылдап.
Желпилдетип желекти,
Оюна албай болокту.
Баатыр жигит баш кошуп,
Бир сап болуп жоношту.
Жедигер, ногут козголду.
Жоноп чыкты окшомду.
Жан аябай олушко,
Масылааты токтолду.
Кайра тартып, жуз жанып.
Качкан адам жок болду.
Колду толтой баштады.
Кор болдук деп качпады.
Кылайып карап койгонду.
Кыя чаап таштады.
Чыцкожо артын айдады.
Айдаган - . . . . . .
389-б. Кылчайып карап койгонду,
Кылыч менен жайлады.

Коркконунан айдоого,
Конуп журон андан коп.
Жоо кайда деп суйунуп,
Олуп жургон андан коп.
Бир кыз учун олдук деп.
Кейип жургон андан коп.
Катар туруп калкылдап.
Жазайыл огу жаркылдап.
Баатыр Толтой, Чынкожо,
Басылбастан баркылдап.
Замбирек атып топ коюп.
Жазайылга от коюп.
Акундун шаары Ургончту,
Камап калды кылкылдап.
Чынкожо менен Толтойдон
Жан чыккан жок былкылдап.
Эми эр Семездин кеби бар.
Эрикпей айтаар эби бар.
Эр Семе Чурок койнунда,
Неменеден кеми бар.
Кайдан Толтой келсин,
Ойлоп жаткан санаа бар.
Тун ортосу болгондо,
Таңга жакын калганда.
Эр Семетей Султаныз,
Уктап уйку канганда.
Чуркураган ун чыгат.
Чыз кожолоп чуу чыгат.
Айгайлаган чуу чыгат.
Адамдын уну коп чыгат.
Басылбай ураан чакырып,
Баатырым Толтой деп чыгат.

Жылдыз учкан немедей,
Ок асманда жаркылдап.
Басылбай мылтык тарсылдап.
Оболоп уну карсылдап.
Эр Семетей ойлонуп.
Ар нерсени ойлонуп.
Кандай кылсам итти деп.
Ок жыландай толгонуп.
Чоролорго кеп айтты.
Чогулуп уккун деп айтты.
Атызды токуп камданып.
Аянба кулдан деп айтты.
Жоо жарагыз шайлан деп.
Кылычыз кыя байлан деп.
Кагылайын чоролор,
Качан тиет пайдаз деп.
Чынкожо, толтой келди деп.
Чындап кудай берди деп.
Ажалы жеткен кызталак.
Акыры менден олду деп.
Акундун шаары Чргончко,
Ажал айдап келди деп.
Келберсиген жи иттин,
Келгенин козуз корду деп.
Чынкожо, толтой жи кул,
Артын ойлоп сынашпай.
Алдыма элчи келбеди.
Акыл-эстен адашпай.
Калкына жабыр ит кылды.
Жайланып жакшы жарашпай.

. . . . . .

Кочуруп алып таанысбай.

390-б. Котун кысып тим журбой.
Мени менен жанаштай.
Акылы болсо ойлонуп,
Айчурокту талаштай.
Талашса да ит чиркин,
~~Ма~~ Жакшылык менен жарашпай.
Гул иттердин кылган жоругун.
Озум табам орунун.
Канчоро менен Кулчоро.
Калкк тиер кесегиц.
Кара жан аман турганда.
Аркац тиер кезегиц.
Баатыр чором бар болсо,
Айлац тиер кезегиц.
Акылдуу чоро бар болсоц
Пайдац тиер кцегиц.
Калкамандын чын асыл.
Калдардын уулу Мурадил.
Кара жанды аябай,
Кайнап турар кезегиц.
Карсылдатып душманды.
Айдап турар кезегиц.
Жайнактын уулу Жацаттар.
Жайнап турар кезегиц.
Жан аябай согушуп,
Шайлап турар кезегиц.
Чубактын уулу Кантурсун,
Жоого кирер кезегиц.
Тандап кечуу чалбастан,
Суга кирээр кезегиц.
Камалды толтой торуцо,
Уга кирээр кезегиц.

Кыргыл чалдын Орозу,
Кыраан чалаар кезегиҗ.
Сан кошунга тартынбай,
Жалгыз барар кезегиҗ.
Жалгыз барып душмандан,
Намыз алаар кезегиҗ.
Сыргактын уулу Серегим.
Мен жайыҗды билемин.
Өзуҗ билгин карагым,
Мага пайдаҗ тиерин.
Серектин уулу тыныстам,
Качпагын чором кылычтан.
Канча кабат чыгарсыҗ,
Бул оздонгон урештан.
Сейттин уулу эр кокул,
Баатыр чором шер Кокул.
Жедигер менен нойгуттун,
Башын чагыпбер Кокул.
Атпайдын уулу, Рустом,
Аянба, чором, бу урештан.
Манастап ураан чакырып,
Майданга чором кириштен.
Баатыр чором бар болсоҗ,
Пайдаҗ тийип бир иштен.
Мамбеттин уулу, Камбарым,
Баатыр чором балбаным,
Пайдаҗ тиер кез ушул.
Бугун намыз алганыҗ.
Кошойдун уулу, Оморум.
Коромун бугун Оноруҗ.
Баарыҗ чором билиткой,
Мага кудай бердэрин.

. . . . . уулу Жанышым,
Бар болсо сенин намызыҥ.
391-б. Айчурокту алам деп,
Аянбай согуш салышын.
Чыҥкожо менен Толтойдун,
Кордуҥбу чором калысын.
Калыс болсоҥ сындагын.
Айтканымдын баарысын.
Сары кандын калыгым.
Сага айтамын аныгын.
Пайдаҥ тиээр кез ушул,
Тартынбагын жарыгым.
Бакайдын уулу Сулайман,
Башында жазуу кудайдан
Аман, жен отуш жок.
Олбой тируу бу жайдан.
Баатырлыгыҥ билгизгин.
Пайдаҥды бугун тийгизгин.
Чыҥкожо менен Толтойду,
Акыретке жургузгун.
Мурадилдин Тологон.
Бабаҥды кыдыр жологон.
Мурадил мындай намызга,
Бура тартпай жоногон.
Мындагы чором тартынба,
Тартынбастан шартылда.
Азамат чором эр болсоҥ
Атагыҥ калсын артыҥда.
Чалбайдын уулу Жанкара.
Ук созумду шар гана.
Айчурокту алдырып,
Болбойлук чором шалкара.

Өлмондон тупту кайтпагын,
Кайттым деп мага айтпагын.
Акпайдын цулу байдаалым,
Бул созумду кармагын.
Чынкожо менен Толтойдун,
Коросуҗ бугун жаҗжалын.
Качырган жоодон кайтпагын.
Мага кылаар жардамыҗ.
Бура тартпай карагым,
Бул кызматка жарагын.
Арзымдын цулу Курама.
Озуҗ молдо улама.
Казаттын жайын кадымдан,
Билесиҗ менден сураба.
Азгырса шайтан арапчы.
Айтканына ынаба.
Картоштун цулу мусапыр,
Келишимдуу бир баатыр.
Кел Мусапыр алдыма,
Кеҗеше турган иш жатыр.
Сен дагы менин чором деп,
Атамдан калган жором деп.
Чынкожо менен Толтой ~~деп~~ го,
Озум жалгыз болом деп.
Алдырып койсом Чурокту,
Кайда барып коном деп.
Маслаат айттым билгин деп.
Жоо жарагыҗ кийгин деп.
Миҗген атыҗ жактаса,
Буудандан тандап мингин деп.
Жан аябай согушка,
Жалты чором жургун деп

Туйгундугундугун карматып,
Туштараптан кургин деп.
Чындап жаным карарып.
Чынкожо кулдан куйдум деп.
392-б. Кулду кудай бербесе.
Мен да олгонду суйдум деп.
Ат бакчу алты муракыр.
Кызмат кылчу уч бакыр.
Чавандарды баккын деп.
Жакын барып ~~бак~~ жат кын деп.
Согуш болот аянбай.
Тамашага баткын деп.
Шаардын ичин булдурбай.
Залалымды тийдирбей.
Кандай жорук болгонун.
Жан адамга билдирбей.
Талаага чычып атышам.
Кызыл канга батышам.
Ажал жетип окко учкан,
Жерге сулап жатышам.
Калаадан алыс барам деп.
Калыз майдан салам деп.
Чынкожо менен толтойду,
Берсе кудай алам деп.
Эр Семетей султаныц,
Айтып созун башкарып.
Чоролорун эрчитип,
Жонап калды аттанып.
Жакшы бастыр аттанып,
Бастырып чыкты шаттанып.
Чыцкожо менен толтойдон,
Коркуш жок мындан сактанып.

Асыл тура эр семец,
Айтып созун шарданып.
Чыцкожо менен толтойдун,
Кылганына арданып.
Шаардан чыгып коп нойгут,
Турган экен жарданып.
Дарбазанын оозунда,
Атышууга камданып.
Шаардан Семец чыккандa.
Коп жедигер кол салбай,
Бетине нойгут тура албай.
Не кылаарын биле албай.
Карап калды тацданып.
Калктын баары жарданып.
Берээн Султан камданым.
Бет алдынан чамынып.
Бетиндеги жоо менен,
Согушууга камданып.
Мылтык атып маш коюп.
Качырып кирди ат коюп.
Тобун бузбай кириштип,
Кирген жерден сурушуп,
Семетейдин эрдигин,
Жедигер, нойгут билишип.
Жайнап качты жайылып.
Чыдай албай бетине.
Ортосунан как жарып,
Семетей чыкты четине.
Четке султан турбастан.
Аттын башын . . . . . .
Айтыпкойгун мурунку,
Созун эки - - . . . . . .

Айткан шарттан качпастан.
. . . . . .
. . . . . баран деп.
. . . . . .
393-б. Эр Семетей султаныз.
Жолго салып жоноду.
Толтой менен Чызгожо,
Семетей качып кетти деп.
Коп кошунду коргондо,
Кетпегенде нетти деп.
Калыз аскер дуу менен.
Кый-кыйлаган чуу менен.
Жедигер, нойгут кол менен.
Жетебиз деп жол менен.
Замбирек атып туп коюп,
Жазайылга ок куюп.
Асыл тура султандын,
Аркасынан ат коюп.
Керинейин койдуруп,
Сурунайын тарттырып.
Чилмарданин кактырып.
Чындап онор арттырып.
Аркасынан жоноду,
Антпегенде олобу.
Асыл тура эр семез,
Зордугуна конобу.
Атышып жатып окко учпай,
Айчурокту беребе.
Эми Семетейдин кеби бар.
Секин айтаар кеби бар.
Кан Манастын баласы,
Кай жеринде кеми бар.

Барып токтоп согушар.
Маслаат кылган жери бар.
Жедигер, нойгут . . . . . .
. . . . . .
Корктогондо нетти деп,
Алдыбызга кетсин деп.
Буудандын башын бурушуп.
Буйга жерге турушуп.
Чоролорум уккун деп.
Чогулуп кезеш кылышып.
Карап турган кезинде.
Кайраты мол өзунде.
Ал ажыча болбоду.
Чыжкожо, толтой чуу ~~менен~~. салып.
Иш бузулуп ырбалып,
Чыны менен чыр салып.
Манастын цулу качты деп,
Муну шайтан басты деп.
Баатыр болсо Семетей.
Мунча несин шашты деп.
Айчык жибек калкылдап.
Айбалта, найза жаркылдап.
Кошун отту кылкылдап.
Баатыр толтой, Чынкожо,
Алдына тушуп шылкылдап.
Манас цулу кайда деп.
Колго тийсе пайда деп.
. . . . . канкордун,
Башын чачып жайла деп.
. . . . . .
Аскери токтоп турбастан.
. . . . . .

Башка созду урбастан.

. . . . . .

. . . . . .

Мындан бул жагында 394-395-396 жана 397-
беттер жок жен.
398-б. . . . . аяшкан.
Ак келтени таянган.
Куу жанын каркыттап.
Эптеп-септеп жай алган.
Карат атын минип каргытып,
Чынкожо журот арманда.
Ажал жетип кун бутсо,
Ким кутулат качканда
Болот менен бир келип,
Буратартат аткандa.
Эр Чынкожо эрдемсип,
Семетейди женгенсип.
Атын атып олтурып,
Аянбады мергенсип
Шыгайдын цулу Чынкожо.
Алты атаарын алты атып.
Алацгыр жаасын бир атып.
Бир атканда жети атып.
Кайра тартат дуланып.
Кан Чынкожо ыргалып,
Асман менен каргытып.
Алда канча чыр салып.
Алдындагы кара аты
Кар аттын бар канаты.
Отуп турган кези жен.
Чынкожонун санаты.
Эр Семетей кеп айтты.

Эрикпей созду эми айтты.
Чыкожо кулдан куйдум деп.
Кулчорого кеп айтты.
Кейиип турган созумду,
Кулусум, уккун деп айтты.
. . . . . Чыкожо,
Асман менен каргытат.
. . . . . .
Буратартып чаргытат. . . . . биркелип,
. . . . . Журуп атышып,
Айланып мындан кеткен жок.
Атамдан калган ак келте,
Атсам мылтык жеткен жок.
Асманда журот Чынкожо,
Атсам жетпейт ак келте.
Алда канча атышып.
Аҙгемеге батышып.
Огум кетти талаага.
Абакеҙ калды балаага.
Же атышбадым ит менен,
Асман эмес, талаада.
Даяр огум тугонду,
Коп сарда дарым кубулду.
Айланайын, Кулусум,
Абаҙ жандан тукулду.
Ичинде калды бир дурмот,
Тышында калды бир дурмот.
Мындан башка ок-дары,
Кулусум, тупту калган жок.
Айтыптурган созумдо,
Абаҙда тупту жалган жок.
Тегиз жерде атышып.

Кызыл канга батышып.
Чыцкожо кулдан олгондо,
Абакезде арман жок.
Алты атар мылтык бардезке.
Алты атат Чынкожо.
Алацгыр жаа, сыр жебе.

. . . . . .

399-б. Какайып турсам башка атат.
Кайкалайбергем тошко атат.
Эзкейе бергем женке атат.
Карапкойсом козго атат.
Кара жанды калкалап,
Качабергем бутка атат.
Качкан менен Чынкожо
Канткенде жанды кутказат.
Кан Чынкожо соётбейм.
Кабакка суйрап коётбейм.
Кара каттай жи коз,
Карга, кузгун оётбейм.
Кара санды чакмак ит,
Бору, тулку тоётпейм.
Карпайып кажыр конотпейм.
Кажырдын жеми болотпейм.
Журпойуп жоору конотпейм.
Жоорунун жеми болотпейм.
Касадан аппак этиме,
Бору, тулку жойлой бейм.
Каным менен жиниме,
Карга, кузгун тойлой бейм.
Чынкожо кулдун колунан
Чындап озум сойлойм бейм.
Акактай болгон кашкаатыз,

Алып балдар ойнойбейм.
Тентип жургон Чынкожо,
Тирууда жанды койбойбейм.
Чынкожо менен Толтойго,
Чындап моюн сунсакбейм.
Бура тартып ойлонбой,
Буурулду тартуу кылсакбейм.
Айчурокту алгын деп,
Аман-эсен тынсакбейм.
Ак келтени тартсакчы.
Ачып сырды айтсакчы.
Алты сан алаш калкына,
Аман-эсен кайтсакчы.
Чынкожо менен Толтойдун,
Айтканына консокпу.
Айтып созго келсекпи.
Айчурокту берсекпи.
Атамдын эли алашты,
Олуята, Таласты.
Олбой тируу корсокпу.
Эр семез суйлоп турганда,
Ошол созду урганда.
Кулчоро туруп кеп айтты.
Куйдурбо, аба, деп айтты.
Ачуусу келип кулусуз,
Аянбастан бек айтты.
Айланайын, абаке,
Аптыгасыз эмеден.
Корунду эмне козузо.
Не билинди озузо.
Кулак салып угуптур,
Кулчоронун созуно.

Кулукту берем дегенче,
Кулусум олду десеңчи.
Олгондон соң кулукту,
Анан берди десеңчи.
Гуурулду берем дегенче,
Гууданым олду десеңчи.
. . . . . .
Кунаным олду десеңчи.
400-б. Ак келте берем дегенче,
Арстаным олду десеңчи.
Асрап баккан Кулчоро,
Дастаным олду десеңчи.
Ак келтени бергениң,
Олгондо конду десеңчи.
Айчурок берем дегенче,
Абам олду десеңчи.
Олбой туруп Чурокту,
Кантип берем десеңчи.
Калктын бетин кайрылып,
Кантип корем десеңчи.
Бул айтканыңз эп эмес.
Адам угаар кеп эмес.
Ажал жетсе олом деп,
Ак жазганын корем деп.
Айчурокту бергенге,
Олгондон кийин коном деп.
Гайбуурулду бергенге,
Кантип чыдап коном деп.
Ак келтени Толтойго,
Олгондон кийин берем деп.
Кара жан аман турганда,
Кантип кулга берем деп.

Ак келте колдо турганда,
Атышамын аянбай.
Айчурокту бергенче.
Калганым жакшы жаралбай.
Абам султан, угуптур.
Айтатурган сөз баатыр.
Чынкожо менен Толтойго,
Келетурган кез баатыр.
Убара кылган кулдарга,
Кылатурган ~~ишш~~ жатыр.
Ушунча жандын баарынан,
Жалгыз аба сиз баатыр.
Баатырлардан бир ноян,
Сизден кийин биз баатыр.
Коргондордо камалып,
Он торт буудан ат жатыр.
Аларды баккан жанында,
Ат бакчу алты муракыр.
Муракырдын жанында,
~~Омуштур~~ Казан аскан омуштыр.
Кара уҗкурдун ичинде,
Сайбуудандын башына.
Муракырдын кашына.
Абам султан жататур.
Сайбуудандан чып кармап.
Чылбырынан бек кармап.
Бир өзуҗ кудай деп кармап.
Аҗгемеге бататур.
Акундун кызы кеп айткан.
Айчурок оптуҗ деп айткан.
Жакшы кутуп жургон жок.
Катын жандуу кыз накыш,

Каадалуу катын алгансыҥ.
Каншин Темир калкына,
Кайындап, абам, баргансыҥ.
Чачикейге кайындап,
Жалындап абам алгансыҥ.
Ойноп жатып алыптыр.
Ойлобой илип салыптыр.

. . . . . .

Арага тушуп алыптыр.

. . . . . .

401-б. Ак келте жаман кирдептир.
Кереги тийчу жарак деп.
Таза урунуп журбоптур.
Сумбо салып сурбоптур.
Жоо жарагын шайлабай.
Эрегишкен душманды.
Бир аткандa жайлабай.
Пешин алып душманды,
Алдына салып айдабай.
Кундагын жакшы кынатпай.
Аткан жоону сулатпай.
Аркар аткан мергендей,
Ат устунон кулатпай.
Жарагын жакшы кылдырбай.
Бекем жезип жылдырбай,
Мергендигин карматып.
Петтешкен жоого сындырбай.

Ушул 401-беттин бул жагынын сыяларын очкон, окулбайт жана барактын чекелери жыртылып сыясы очкон жазуулар огобетер окулбай калган.

Бул Семетейди араб жазунан биздин жазууга которгон жанжигит Казакбаев.

8/III 1982-ж.

...языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
Инв. № 282

Эскертуу:

Бул мен которгон араб альфавитинде жазылган кол жазма Семетейди Ыбраимов Кубат 1981-жылы июнь айында Нарын обл. Ак-Талаа районуна комондировкага барганда таткан.

Ж. Казакбай уулу. 9/III 1982-ж.

...тут языка, литерат...
ОТДЕЛ РУКОП...
Инв. № 282